

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

**6. SINIF TÜRKÇE DERSİ OKUMA ETKİNLİKLERİNDE
YARATICILIĞI GELİŞTİRME YÖNTEMLERİNİN
KULLANIMINA İLİŞKİN BİR İNCELEME**

Naciye BAŞPINAR YÖRÜK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Zehra GÖRE

Konya - 2013

T.C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Naciye BASPINAR JÖRÜK
	Numarası	108303011008
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Türkçe Eğitimi Türkçe Öğretmenliği
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒
	Tezin Adı	6. Sınıf Türkçe Dersi Okuma Etkinliklerinde Yaratıcılığı Geliştirme Yöntemlerinin Kullanımına İlişkin Bir İnceleme

N.J. Jörük

T.C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin

Adı Soyadı Naciye BAŞPINAR JÖRÜK

Numarası 108303011008

Ana Bilim / Bilim Dalı Türkçe Eğitimi

Programı Tezli Yüksek Lisans

Tez Danışmanı Doç. Dr. Zehra GÖRE

Tezin Adı 6. Sınıf Türkçe Dersi Okuma Etkinliklerinde Yaratıcılığı
Geliştirme Yöntemlerinin Kullanımına İlişkin Bir İnceleme

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan .....
başlıklı bu çalışma 21. / 06 / 2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda
oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi
olarak kabul edilmiştir.

Unvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
<u>Doç. Dr. Zehra GÖRE</u>	<u>Danışman</u>	<u>Zehra Gore</u>
<u>Yrd. Doç. Dr. Serife AKINAK</u>	<u>Üye</u>	<u>Serife Akınak</u>
<u>Yrd. Doç. Dr. Gülneş AKINAK</u>	<u>Üye</u>	<u>Gulnes Akınak</u>

ÖN SÖZ

Düşünmek insanın temel ihtiyaçlarından. Öyle ki bütün bilimlerin temeli düşünen ve düşündüklerini en iyi şekilde aktaran insanlara dayanır. İnsandaki bu düşünce sistemi incelenmiş ve birtakım bulgular etrafında sınıflandırılmıştır. Üst düzey düşünme adı verilen bu düşünme çeşitleri eğitimde yapılandırıcılık yaklaşımı üzerine kurulu öğretim programlarıyla bir beceri haline getirilmeye çalışılır. Yaratıcı düşünce de yapılandırıcılıkla kazandırılan üst düzey düşünme becerilerinden biridir.

Bir milletin ömrü dilini etkili ve doğru kullanmasından onu en güzel haliyle yaşatmasına bağlıdır. Türkçeyi doğru kullanmak, düşüncelerimizi en etkili biçimde aktarmak geleceğimizin teminatı olacaktır. Dilini iyi kullanan bireyler yetiştirmek için öncelikle iyi bir eğitim programı hazırlamak ve ona bağlı olarak iyi bir öğretim programı oluşturmak gerekir.

Öğretim programının sistemli uygulayıcısı ve öğretim çalışmalarının ana materyalleri kitaplardır. Türkçe öğretimi ortaokul kademesinde kitaplar; ders kitapları, öğrenci çalışma kitapları ve öğretmen kılavuz kitapları olmak üzere üç kitap üzerinden yürütülür. Öğrenci çalışma kitaplarında öğrencilere temel dil becerilerini ve üst düzey düşünme becerileri kazandıracak, öğretirken dili sevdirecek dersi eğlenceli hale getirecek etkinlikler yer almalıdır.

Bu çalışma, 6. sınıf Türkçe dersi öğrenci çalışma kitabındaki yaratıcı düşünceyi geliştiren okuma becerisi etkinliklerinde yaratıcı düşünmeyi geliştirme yöntem ve tekniklerinin kullanımını incelemek için yapılmıştır. Çalışma; giriş, 3 bölüm, sonuç kaynakça ve eklerden oluşmaktadır.

Giriş'te; yaratıcılık, yapılandırıcılık ve yaratıcı düşünceyle meydana gelen yeni eğitim anlayışı, bu yeni eğitim anlayışının Türkçe öğretim programına yansımaları üzerinde durulmuş, programdaki kazanımları edindirmek için hazırlanmış öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinliklerin öneminden bahsedilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde; araştırmanın gerekçelerini ortaya koyan problem durumu, problem cümlesi, alt problemler, araştırmanın konusu, amaç, önemi, varsayımları, sınırlılıkları, tanımlar ve yöntemi açıklanmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde; çeşitli kaynak taramaları sonucunda konuyla ilgili olan kuramsal bilgilere yer verilmiştir. Bu bölümde yaratıcılık, yaratıcılıkta zihinsel süreç ve yaratıcılık modelleri, yaratıcılığın öğeleri, yaratıcı bireyin özellikleri, yaratıcılığı geliştirme yöntem ve teknikleri, yaratıcı eğitimin önemi, yaratıcılığın ölçülmesi, Türkçe öğretimi ve yaratıcı düşünme, okuma dil becerisinin önemi ve işlevi, Türkçe öğretiminde ders kitaplarının yeri ve önemi, Türkçe öğretiminde etkinliklerin yeri ve önemi konuları yer almaktadır.

Üçüncü bölümde; araştırma sonucunda ulaşılan veriler, bu veriler ve analizler sonucunda elde edilen bulgular, bulgulara ilişkin yorumlar bulunmaktadır. Araştırmanın veri toplama araçları örnekleme bulunan 6. sınıf Türkçe dersi 4 öğrenci çalışma kitabı, yaratıcılığı geliştirme yöntem ve teknikleri, okuma becerisi kazanımları kullanılmış ve sayım, analiz, karşılaştırma aşamalarında veriler istatistiki usullere uygun olarak yorumlanmıştır. Araştırma tarama modeli ile yürütülmüştür.

Sonuç'ta araştırmada elde edilen bulguların değerlendirilmesi yapılarak veriler sunulmuş, çalışma sırasında edinilen bilgi ve beceriler ışığında konuyla ilgili kişilere önerilerde bulunulmuştur.

Yüksek lisans tez çalışmamı yönetip yönlendiren ve yardımlarını benden esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Zehra Göre'ye, örneklem kitapları edinmeme yardımcı olan Türkçe öğretmeni arkadaşım Ayla Temizkan'a, çalışmalarım sırasında beni maddi ve manevi olarak destekleyen eşim Murat Yörük'e ve annem Hava Başpınar'a, aileme; bugünlere gelmemi sağlayan tüm öğretmenlerime ve özellikle Türkçe öğretmenliği bölümü öğretim elemanlarına çok teşekkür ederim.

Naciye BAŞPINAR YÖRÜK
Konya-2013

ÖZET

Bu çalışma, Türkçe dersi öğretim programında belirtilen okuma becerisi kazanımlarının edinilmesi amacıyla altıncı sınıf düzeyinde, Türkiye genelinde farklı bölgelerde okutulan Türkçe dersi öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerin yaratıcı düşünceyi geliştirmesi ve yaratıcılığı geliştirme yöntem, tekniklerinin kullanılması doğrultusunda incelenmek ve etkinlikleri bu yönleri ile karşılaştırmak için yapılmıştır.

Etkinlikler kazanımların edinilmesinde kullanıldığı gibi kalıcılığın sağlanmasında, öğrenciye farklı bakış açıları ve yeni düşünce sistemleri kazandırılmasında da kullanılmaktadır. Türkçe dersi programında belirtilen okuma becerisi kazanımlarına ulaşılması için etkinliklerin amaçlara uygun bir şekilde hazırlanması, sunulması ve uygulanması gerekmektedir.

Temel dil becerilerinin kazanılmasında ve programda geçen üst düzey düşünme becerilerinden biri olan yaratıcı düşünme becerilerinin geliştirilmesinde kullanılan yöntem ve teknikler çok önemlidir. Etkinliklerin sistemli bir şekilde hazırlanması, çeşitli yöntem ve tekniklerin kullanılması öncelikle okuma becerisini ve bu yolla yaratıcı düşüncenin gelişmesini sağlayacaktır.

Çalışmanın sonucunda öğrenci çalışma kitaplarında belirli okuma kazanımlarına yönelik yaratıcı düşünceyi geliştiren etkinlikler hazırlandığı, bu etkinliklerde de yaratıcılığı geliştirme yöntemlerinden sadece bir kaçına ağırlık verildiği, etkinliklerin giderek kalıplaştığı ortaya çıkmıştır. Bu da etkinliklerin hazırlanması aşamasında sorun olduğunu ve etkinliklerden istenen verimin alınması konusunda sorun olacağını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Okuma, Etkinlik, Kazanım, Öğrenci Çalışma Kitabı, Yaratıcı Düşünce, Yaratıcılığı Geliştirme Yöntem ve Teknikleri.

ABSTRACT

This study was designed to gain reading skills stated in Turkish lesson curriculum at a level of 6th grade, to investigate activities, which are mentioned in the student's workbooks of Turkish lesson in use different regions of Turkey, in accordance with the use of the techniques that are for improving the creativeness and creative thinking and to compare these concordantly.

Tefse activities are used for not only gaining the skills but also providing continuance, obtaining newperspectives and thought systems by students. To reach the acqusion of reading skills stated in Turkish lesson curriculum, these activities should be prepared, presented and implemented in accordance with the irobjectives.

Method and techniques which are used for gaining basic linguistic skills and improving creative thinking skill, one of the high level thinking skills stated in curriculum, are very important. Preparation of the activities systematically and usage of various method and techniques provide improvement in reading skill primarily and also improvement in creative think.

The results of this study show that the activities which improve the creative thinking devoted to gain specific reading skill mentioned in student's workbooks are prepared, only a few techniques were given importance in these activities and these activities gradually became stereotype. Therefore, this indicates that there is a problem during the preparation of the activities and there will be a problem while getting desired efficiency from these activities.

KeyWords: Reading, Activity, Gain, Student Workbook, Creative Thinking, Methods and Tecniques to Develop Creativity.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
KISALTMALAR VE SİMGELER	xi
TABLolar LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1
BÖLÜM PROBLEM DURUMU VE ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ	4
1.1. Problem Durumu	4
1.2. Problem Cümlesi	6
1.3. Araştırmanın Konusu	6
1.4. Amaç	7
1.5. Önem	7
1.6. Varsayımlar (Sayılıtlar).....	8
1.7. Sınırlılıklar	8
1.8. Tanımlar	9
1.9. Yöntem.....	10
1.9.1. Araştırmanın Modeli	10
1.9.2. Evren ve Örneklem.....	10
1.9.3. Veri Toplama Teknikleri	11
1.9.4. Yaratıcılığı Geliştirme Yöntem ve Tekniklerinin Kullanımına İlişkin Belirlenen Ölçütlerin Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki Okuma Becerisi Etkinliklerinde Tespit Edilmesine Yönelik Hazırlanan Maddeler	12
BÖLÜM KURAMSAL ÇERÇEVE	15
2.1. Yaratıcılık.....	15
2.1.1. Yaratıcılık Nedir?	15
2.1.2. Yaratıcılıkta Zihinsel Süreç ve Yaratıcılık Modelleri	19
2.1.3. Yaratıcılığın Gerekleri	25
2.1.4. Yaratıcılığın Öğeleri	26
2.1.5. Yaratıcılıkla Diğer Kavramların İlişkisi	27
2.1.5.1. Yaratıcılık Zekâ İlişkisi	27

2.1.5.2. Yaratıcılık Yaş İlişkisi.....	28
2.1.5.3. Yaratıcılık Cinsiyet İlişkisi.....	29
2.1.5.4. Yaratıcılık Uyarılar İlişkisi.....	30
2.1.5.5. Yaratıcılık Motivasyon İlişkisi.....	30
2.1.5.6. Yaratıcılık Patoloji ilişkisi.....	31
2.1.6. Yaratıcı Bireyin Özellikleri.....	31
2.1.7.Yaratıcılığın Gelişimi.....	32
2.1.7.1. Yaratıcılığın Gelişiminde Ailenin Etkisi.....	33
2.1.7.2. Yaratıcılığın Gelişiminde Kültürün Etkisi.....	34
2.1.7.3. Yaratıcılığın Gelişiminde Okulun Etkisi.....	35
2.1.7.4. Yaratıcılığın Geliştirilmesinde Öğretmenin Etkisi.....	35
2.1.8. Yaratıcılığı Geliştirme Yöntem ve Teknikleri.....	37
2.1.8.1. Yaratıcı Kişilikleri İnceleme.....	39
2.1.8.2. Bireyin Yaratıcılığını Destekleyen Bir Ortam Oluşturma.....	39
2.1.8.3. Yanal (Lateral-Etraflı) Düşünme.....	39
2.1.8.4. Sosyo-dramatik Model Kullanma.....	40
2.1.8.5. İraksak Düşünme.....	40
2.1.8.6. Dokuz Soru ile Yaratıcılık.....	41
2.1.8.7. Açık Uçlu ve Yanıtı Belli Olmayan Sorular Sormak.....	42
2.1.8.8. Beynin Sağ ve Sol Yarı Kürelerini Birlikte Kullanma.....	42
2.1.8.9.Yaratıcı Yatırım Teorisi.....	42
2.1.8.10. Kendiliğindenlik ve Yaratıcılık.....	42
2.1.8.11. Balık Kılıcı.....	43
2.1.8.12. Sinetik.....	43
2.1.8.13. Beyin Fırtınası.....	43
2.1.8.14.Zihin Haritası.....	44
2.1.8.15. Yaratıcı Kasları Esnetmek.....	44
2.1.9. Yaratıcılığı Engelleyen Faktörler.....	44
2.1.10.Yaratıcı Eğitimin Önemi.....	45
2.1.11.Yaratıcılığın Ölçülmesi.....	47
2.2. Türkçe Öğretimi.....	48

2.2.1. Türkçe Öğretiminde Yaratıcı Düşünmenin Yeri	48
2.2.2. Okuma Dil Becerisinin Önemi ve İşlevi	50
2.2.3. Türkçe Öğretiminde Ders Kitaplarının Yeri ve Önemi	52
2.2.4. Türkçe Öğretiminde Etkinliklerin Yeri ve Önemi.....	54
III. BÖLÜM BULGULAR VE YORUMLAR	60
3.1. Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki Yaratıcı Düşünmeyi Geliştiren Okuma Etkinliklerinin Sayılarının Farklı Yayınevlerine Dağılımına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	60
3.2. Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Yaratıcı Düşünmeyi Geliştiren Okuma Becerisi Etkinliklerinin Türkçe Öğretim Programındaki Kazanımlara Dağılımına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	63
3.3. Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Yaratıcı Düşünmeyi Geliştiren Okuma Becerisi Etkinliklerinde Yaratıcı Düşünceyi Geliştirme Yöntem ve Tekniklerinin Kullanımına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	72
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	104
Sonuçlar.....	104
Öneriler	107
KAYNAKÇA	111
EKLER - Etkinlik Örnekleri	115

KISALTMALAR VE SİMGELER

vb.: ve benzeri

ör.: örnek

vs.: vesaire

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

TDK: Türk Dil Kurumu

Bkz.: bakınız

Yay. : Yayıncılık

s. : sayfa

Σ : Toplam

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Araştırma Örnekleme

Tablo 2: Beyin Yarı Kürelerinin İşlevleri

Tablo 3: Diğer Yaratıcılık Modelleri

Tablo 4: Yaratıcılığı Geliştirme Yöntemleri

Tablo 5: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Etkinliklerin Yayınevlerine Dağılımları

Tablo:6 Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Etkinlik Sayılarının Birbirine Oranı

Tablo 7: 6. Sınıf Yaratıcı düşüneyi geliştiren okuma becerisi etkinliklerinin kazanımlara göre dağılımları

Tablo 8: Okuma etkinliklerinde yaratıcılığı geliştirme yöntemlerinin kullanım sıklıkları ve oranları

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil-1:** MEB Yay. : s. 73 (3. etkinlik).
- Şekil-2:** Koza Yay. : s. 10 (1. etkinlik).
- Şekil-3:** Koza Yay. : s. 77 (5. etkinlik).
- Şekil-4:** Koza Yay. :s. 124 (3. etkinlik).
- Şekil-5:** Pasifik Yay. : s. 120 (6. etkinlik).
- Şekil-6:** Pasifik Yay. : s. 165 (2. etkinlik).
- Şekil-7:** Evren Yay. : s. 122 (1. etkinlik).
- Şekil-8:** Pasifik Yay. : s. 84 (4. etkinlik).
- Şekil-9:** Pasifik Yay. : s. 25 (5. etkinlik).
- Şekil-10:** Pasifik Yay. :s. 67 (4. etkinlik).
- Şekil-11:** Pasifik Yay. : s. 92 (1. etkinlik).
- Şekil-12:** Pasifik Yay. : s. 127 (6. etkinlik).
- Şekil-13:** Pasifik Yay. : s. 167 (6. etkinlik).
- Şekil-14:** Evren Yay. : s. 38 (1. etkinlik).
- Şekil-15:** Evren Yay. : s. 51 (6. etkinlik).
- Şekil-16:** Evren Yay. : s. 145 (4. etkinlik).
- Şekil-17:**Evren Yay. : s. 169 (3. etkinlik).
- Şekil-18:** MEB Yay. : s. 140 (2. etkinlik).
- Şekil-19:**MEB Yay. : s. 153 (6. etkinlik).
- Şekil-20:** Koza Yay. : s. 129 (1. etkinlik).
- Şekil-21:** Pasifik Yay. : s. 87 (2. etkinlik).
- Şekil-22:** Pasifik Yay. : s. 119 (5. etkinlik).
- Şekil-23:** Pasifik Yay. : s. 127 (4. etkinlik).
- Şekil-24:** Pasifik Yay. : s. 127 (5. etkinlik).

- Şekil-25:**Pasifik Yay. :s. 142 (4.etkinlik).
- Şekil-26:** MEB Yay. : s. 152 (5. etkinlik).
- Şekil-27:**MEB Yay. : s. 166 (4. etkinlik).
- Şekil-28:** Koza Yay. : s. 104 (5. etkinlik).
- Şekil-29:** Evren Yay. : s. 178 (2. etkinlik).
- Şekil-30:** Evren Yay. : s. 179 (3. etkinlik).
- Şekil-31:** Koza Yay. : s. 137 (3. etkinlik).
- Şekil-32:** Evren Yay. : s. 91 (1. etkinlik).
- Şekil-33:** Evren Yay. : s. 124 (5. etkinlik).
- Şekil-34:**Evren Yay. : s. 146 (5. etkinlik).
- Şekil-35:** MEB Yay. : s. 11 (3. etkinlik).
- Şekil-36:**MEB Yay. : s. 100 (6. etkinlik).
- Şekil-37:** MEB Yay. : s. 123 (3. etkinlik).
- Şekil-38:**Koza Yay. : s. 135 (1. etkinlik).
- Şekil-39:** Evren Yay. : s. 113 (5. etkinlik).
- Şekil-40:** MEB Yay. : s. 57 (1. etkinlik).
- Şekil-41:** MEB Yay. : s. 68 (5. etkinlik).
- Şekil-42:** Koza Yay. : s. 23 (4. etkinlik).
- Şekil-43:** Koza Yay. : s. 48 (6. etkinlik).
- Şekil-44:** Koza Yay. : s. 131 (3. etkinlik).
- Şekil-45:** Pasifik Yay. : s. 84 (6. etkinlik).
- Şekil-46:** Pasifik Yay. : s. 142 (5. etkinlik).
- Şekil-47:** Pasifik Yay. : s. 154 (5. etkinlik).
- Şekil-48:**Pasifik Yay. : s. 175 (9. etkinlik).

Şekil-49: Evren Yay. : s. 16 (6. etkinlik).

Şekil-50: Evren Yay. : s. 82 (5. etkinlik).

Şekil-51: Koza Yay. : s. 97 (3. etkinlik).

GİRİŞ

Sanat, bilim ve edebiyat dünyasında uzun yıllar üzerinde en çok düşünölen konulardan biri yaratıcılıktır. Her alanda hemen herkesin hemfikir olduğu durum ise toplumları ileriye götüren etkenlerin yaratıcılıkla ilgisinin olduğu görüştür. Bu görüştten hareketle günümüz dünya ölkeleri arasında sanat, bilim ve edebiyat alanlarında dolayısıyla yaratıcılıkta bir adım ileriye gitmek adına rekabet söz konusudur.

Tarihin sayfalarında yazanlar; hatırlananların, bugüne kalanların zamanın şartları içerisinde farklı olanlardan meydana geldiği görölecektir. Tarihin her ne kadar tekrarlardan ibaret olduğu söylene de tarih aslında orijinal olanı yazmıştır. Edebi eser niteliği taşıyan her ürün gerçekte herhangi bir yönüyle diğerlerinden farklı bir özellik taşıdığı için bu sıfatı kazanmıştır. Buluş kelimesinin anlamına bakıldığında yeniyi elde etme, ilk kez yeni bir şey yaratma olduğu görölecektir. Çünkü insan bilme isteği ve merak içgüdüsi ile doğar. Bu yüzdendir ki çocuklar ana dil ediniminden sonra (3–6 yaşlar) neden? sorusunu anne ve babalarına sıkça sorarlar. İnsandaki bu bilme isteği eğitim ve eğitime dair her şeyin zaman içerisinde bir bir ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

İnsanlığın elde ettiği sınırlı bilgiyi aktarması önceleri eğitimin temel amacı iken dünden bugüne ilerleyen teknoloji ve her alanda bilginin sınırsız hale gelmesi ile birlikte bilgiyi aktarmak neredeyse imkânsızlaşmıştır. Eğitimin temel felsefesi bu sayede değişmiş; bireylerin bilgiyi nasıl edineceklerini, karşılaştıkları problem durumlarını nasıl çözebileceklerini öğretmek temel amaç olmuştur. Bireylerin kendi sorunlarını çözebilmeleri ve yaşam içinde ortaya yeni ürünler koyabilmeleri yaratıcı olabilme becerilerine bağlıdır. Bu nedenle eğitim artık öğrencilere temel düzeyde bilgiler aktarmakla yetinir ve yaratıcı düşünme yeteneğini geliştirmeyi öngörür.

Eğitim anlayışı ile yaratıcı düşünme yeteneğine dair anlayışta da değişiklik olmuştur. Uzun süren tartışma ve araştırmalardan sonra insanların sadece bazılarının doğuştan yaratıcı oldukları ve yaratıcılık yeteneği ile doğmayanların sonradan verilen eğitimler yoluyla yaratıcı olamayacaklarına ilişkin hipotez terk edilmiştir. Günümüz anlayışı her insanın az ya da çok yaratıcılık yeteneği ile dünyaya geldiği ve uygun eğitim, çevresel, kültürel psikolojik koşullar sağlandığında bu yeteneğin

geliştirilebileceği; uygun olmayan birtakım koşullardan dolayı da körelebileceği fikri genel olarak kabul görmektedir. Yaratıcılığın eğitim yoluyla geliştirilebileceği sayılına istinaden yaratıcılığı geliştirmek için değişik yöntemler; beyin fırtınası, zihin haritası, yaratıcı kasları esnetme vb. uygulanmakta ve bu yöntemlerin etkililiğini ölçmek için çeşitli testler geliştirilmektedir. Yaratıcı düşüncenin eğitim yoluyla geliştirilebileceği yapılan çalışmalar sonucunda anlaşılmıştır. Fakat formal eğitim kurumlarının belirli bir program çerçevesinde sınırlılıklarla işlemesi gibi çeşitli özelliklerden dolayı yaratıcı düşüncüyü geliştirmekten çok körelttiği noktasında eleştiriler alır. Bu açıdan bakıldığında Türkçe dersinin gerek iletişim açısından gerekse düşünme teknikleri açısından okul dışına taşınma ve hayata geçirilmek için en uygun alan olduğu görülecektir.

Türkçe dersi yapılandırmacı yaklaşımla birlikte düşünme becerilerini, programın temel amaçları doğrultusundaki hedef davranışları etkinlikler vasıtası ile öğrenciye kazandırmaktadır. Dil alanlarının öğrenilmesinde, okuma alışkanlığı kazandırılmasında, öğrenmede kalıcılığın yakalanmasında etkinliklerin önemi büyüktür. Her etkinlik özel olarak bir kazanımı öğrencide davranış haline getirmeye çalışırken genel olarak temel becerileri (girişimcilik, eleştirel düşünce vb.) edindirmeye yöneliktir.

Türkçe eğitimi temel dil becerilerinin öğrenciye kazandırılmasına dayanır. Bu becerilerden biri de okumadır. Okuma birtakım yazılı ve basılı araçları sayı, sembol ve görseller yardımıyla anlamlandırma ve kavramadır. İnsanlar her alandaki ilerlemeyi takip edebilmek, topluma uyabilmek ve ortaya yeni şeyler koyabilmek için okurlar. Düşünmeden okuma, okumadan da düşünebilme söz konusu değildir. Bu yüzden yaratıcılığı geliştirdiği onaylanan yöntem ve tekniklerle temel dil becerilerinden okuma becerisini geliştiren yöntem ve tekniklerin etkinlikler hazırlanırken çok iyi bütünleştirilmesi, harmanlanması gerekmektedir. Sadece okuma becerisini geliştiren ya da sadece temel becerilerden birini (ör: yaratıcı düşünce) geliştiren bir Türkçe dersi etkinliği düşünülemez.

Türkçe dersi kazanımlarını edinmede istenilen seviyeye ulaşabilmek için öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinliklerin nitelikleri arttırılmalı, uygulanabilirlikleri sınanmalı, amaca ulaşmak adına geçerlikleri test edilmeli elde edilecek dönütler doğrultusunda sürekli geliştirilmelidir.

Öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinlikler sınıf ortamında uygulanabilir veya öğretmenlerin tercihiine göre performans görevi olarak verilebilir. Hazırlanan etkinliklerin sınıf ortamının yapısına, sınıftaki öğrenci sayısına uygun olması gerekir. Uygun olmadığı takdirde öğretmenlerin etkinlikler üzerinde gerekli değişiklikleri yapabilecekleri gibi yeni etkinlikler yazabilecekleri de programda belirtilmiştir. Yaratıcı düşüncenin geliştirilmesi amacıyla yönelik etkinliklerde bu gibi değişkenlerin de rol oynadığı düşünülürse öğretmenlerin konu ile ilgili bilgisi de göz ardı edilemez.

Dil öğretiminde öğrencinin yaşantısıyla özdeşleşen, yaşamın içinde karşılaşacağı sorunlara ilişkin etkinlikler sunulursa hem okuma becerisi hem de yaratıcı düşünme yeteneği gelişecektir.

Araştırmada, 6. sınıf düzeyinde Türkçe dersi öğrenci çalışma kitaplarında yer alan yaratıcılığı geliştiren okuma etkinliklerinde yaratıcılığı geliştirme yöntemlerinin kullanımı incelenmiştir. Etkinlikler okuma hedef davranışları ve yaratıcılığı geliştirme yöntemlerinin uygulanışı bakımından tespit edilerek, etkinliklerin nitelikleri ve nicelikleri betimlenmeye çalışılmıştır.

BÖLÜM PROBLEM DURUMU VE ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, problem cümlesi, konusu, amacı, önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve sıkça kullanılan terimlerin tanımları ele alınmıştır.

1.1. Problem Durumu

Tarihin tanık olduğu en önemli kavramlar değişim ve gelişimdir. İnsanoğlunun duygu, düşünce, tutum, davranış ve değerleri zaman içerisinde değişmekte; değişim günün koşullarına ayak uydurmayı, sosyal yaşamı en üst seviyede tutmayı gerektirmektedir. Değişim ve gelişimi kuşaktan kuşağa aktarmanın en etkili yolu eğitimidir. Ancak eğitim kavramı da evrim geçirmiş, bilgiyi ezberleyen bireyler yetiştirmek yerine; kullanan ve yeni bilgiler üreten bireyler yetiştirmek eğitimin temel amaçlarından olmuştur. Okulsa hayata hazırlayan mekân değil, hayatın kendisidir.

Günümüz bireylerinin geleneksel eğitim programlarıyla gelişmesi, topluma katkı sağlayacak düzeyde yararlı ve kendisinden beklenenleri karşılayacak özelliklere sahip olabilmesi söz konusu değildir. Geçmişten günümüze, günümüzden geleceğe ilerleyen süreçte tekrar eden bir tablo var ise o da karşılaşılan sorunlar ve sorunlara bulunan akılcı, yaratıcı çözümlerdir. Çağdaş toplumda bireylerden beklenen en önemli özelliklerden biri sorun çözücü olmasıdır. Bugün uygarlığın ve teknolojinin geldiği düzey insanın karşılaştığı bilinmeyenlere yaratıcı çözümler getirmesinin bir ürünüdür. Artık çok bilmek değil; bilgiyi nereden edineceğini bilmek, yorumlayabilmek önem kazanmıştır. Birey bilgiyi yapılandırabilmeli ve yapılandığı bu bilgiyi en iyi ve en doğru şekilde kullanabilmelidir. Bütün bu yeterliliklerin kazanılması yaratıcı düşünce yeteneğinin geliştirilmesine bağlıdır.

Türk millî eğitiminin genel amaçlarından biri bireyi; beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmektir. Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde

iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı seçkin bir ortağı yapmaktır.

Söz konusu dilin sistematik bir biçimde okullarda öğretimi olunca dil öğretiminin temel amacı; öğrencilerin dilin değişik bağlamlarda değişik anlamlara gelecek kavramları öğrenmeleri dilin ifade gücü sayesinde kendilerini ifade etmeleri, farklı kişi ve kaynaklara ulaşarak hayal dünyalarını zenginleştirmeleridir. Amaçları yakalamanın yolu dil öğretiminin temel becerilerini kazandırmaktan geçer.

Temel dil becerileri; okuma, yazma, dinleme/izleme, konuşma ve dil bilgisidir. Anadil öğretimindeki bu beceriler Türkçe derslerinin içeriğini oluşturur. Ders her ne kadar bu bölümlerden oluşsa da bir bütün olup sözlü anlatım yazılı anlatım ve dramatizasyon boyutunda yer verilmesi gereken yaratıcılık da bu bütünün bir parçasıdır ve onu tamamlayıcı nitelikte olup yokluğu bir eksiklik olarak kabul edilmelidir.

Türkçe derslerinde öğrencilerin temel dil becerilerini doğru bir şekilde kavrayabilmeleri ve kullanabilmeleri için çalışmalar yapılır. Türkçe derslerindeki beş temel dil becerisi birbirleriyle ilişkilendirilip öğrenciye kazandırılır çünkü her insan anadilinde düşünür. Bu fikirden hareketle anadilini en iyi şekilde kavrayan birey daha pratik ve yaratıcı düşünecektir. Yaratıcı düşünmeyi geliştirmek için anadil öğretiminde etkinliklere ihtiyaç duyulmaktadır.

Ülkemizde ders kitabı olmayan öğrenci yoktur. Yayınevleri farkı olsa da Türkiye’de bütün okullarda kullanılabilen tek ortak ders aracı kitaplardır. Ders kitapları Türkçe derslerinin temel araç-gereçlerindedir. Bu kitaplar 2006 yılında yapılandırılan Türkçe öğretim programı çerçevesinde hazırlanmıştır. Ders kitabı ve öğrenci çalışma kitabı olarak hazırlanan kitaplardan çalışma kitapları Türkçe dersi etkinliklerini kapsamaktadır. Bu araştırmada, öğrenci çalışma kitaplarının yaratıcı düşünmeyi geliştirmesi açısından temel dil becerisi etkinliklerinden okuma becerisi etkinliklerinde görülen eksiklikler tespit edilmeye ve bu konudaki eksikliklerin giderilmesi için çözüm önerileri belirlenip sunulmaya çalışılmıştır.

1.2. Problem Cümlesi

İlköğretim ikinci kademe Türkçe dersi öğrenci çalışma kitaplarında yer alan yaratıcı düşünce etkinliklerinin ve kullanılan yöntemlerin dil becerilerinden okuma alanına dağılımı nasıldır, okuma kazanımlarına ne ölçüde uygundur ve farklı yayınevlerinin etkinlikleri arasında yaratıcı düşünmeyi geliştirme ölçüsünde farklılıklar var mıdır?

Alt Problemler

- a. Öğrenci çalışma kitaplarında yer alan okuma etkinlikleri sayılarında farklılık var mıdır?
- b. Öğrenci çalışma kitabında yer alan yaratıcı düşünceyi geliştiren okuma dil becerisi etkinliklerinin sayısı farklı yayınevlerine göre değişiklik göstermekte midir?
- c. Öğrenci çalışma kitabında yer alan yaratıcı düşünceyi geliştiren okuma dil becerisi etkinlikleri yaratıcılığı geliştirme yöntemlerine göre hazırlanmış mıdır, kullanılan yöntemlerde çeşitlilik var mıdır?
- d. Öğrenci çalışma kitabında yer alan yaratıcı düşünceyi geliştiren okuma dil becerisi etkinliklerinde yaratıcılığın öğeleri (bilgi birikimi, analiz, akıcılık, esneklik, özgünlük) desteklenmiş midir?
- e. Öğrenci çalışma kitabında yer alan yaratıcı düşünce etkinlikleri Türkçe öğretim programında belirlenmiş olan okuma kazanımlarına uygun mudur, okuma kazanımlarını karşılar mı? Bu sorudan hareketle programın ve çalışma kitaplarının eksikleri ve uyumsuzlukları nelerdir?

1.3. Araştırmanın Konusu

İlköğretim II. Kademe Türkçe dersleri; ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitabı olmak üzere üç temel kitapla işlenmektedir. 2004–2005 yılında pilot uygulaması yapılan ve 2006 yılında uygulanmaya başlanan Türkçe dersi programı ile birlikte hazırlanan öğrenci çalışma kitaplarında Türkçe dersinin öğrenme alanları ile ilgili etkinlikler bulunmaktadır.

Türkçe öğretim programına göre temel beceriler; öğrencilerin dil becerilerindeki gelişimleri ile bağlantılı, yatay olarak bir yılın dikey olarak da sekizinci sınıfın sonunda kazanacakları ve hayat boyu kullanacakları becerilerdir. Kazandırılmak istenen temel becerilerden biri de yaratıcı düşüncedir.

Bu düşünceden hareketle araştırmanın konusu 6. sınıf öğrenci çalışma kitaplarında yer alan yaratıcı düşünme etkinliklerinin yaratıcı düşüncüyü geliştirme yöntemlerine uygunluğunun araştırılması; temel dil becerisi okuma alt etkinliklerine ve farklı yayınevlerine dağılımının incelenmesidir.

1.4. Amaç

Türkçe öğretimi kapsamında 6. sınıf öğrenci çalışma kitaplarında yer alan yaratıcı düşünme etkinliklerinin temel dil becerilerinden okuma becerisi etkinliklerine dağılımının yaratıcı düşünmeyi geliştirme yöntemlerine, yaratıcılığın öğelerine uygunluğunun belirlenmesi ve farklı yayınevlerinin öğrenci çalışma kitaplarının yaratıcı düşünme etkinliklerinin nitelikleri ve nicelikleri açısından karşılaştırılması amaçlanmaktadır.

1.5. Önem

Günümüzün ihtiyaç duyduğu insan tipi okuduğunu, dinlediğini/izlediğini aynen tekrarlayan değil; onu geliştirme, sorgulama ve yorumlama yeteneklerine sahip karşılaştığı problemlere yeni, pratik çözümler sunabilen bireydir. Bütün bu yeterliliklerin kazanılması yaratıcı düşünce alışkanlığının edinilmesine bağlıdır.

Türkçe derslerinin diğer derslere ve sosyal yaşama etkisi düşünüldüğünde yaratıcı düşünce becerisinin kazanımına en uygun ders olduğu anlaşılabacaktır. Temel dil becerisi etkinliklerine dayalı yaratıcı düşüncüyü geliştirme çalışmaları öğrencinin ders atmosferinden çıkıp eğlenirken öğrenmesini, derse etkin olarak katılmasını sağlayacaktır.

Yaratıcı düşünce becerisi kazandırılırken farklı materyaller kullanılarak öğrencilerin derslere aktif olarak katılması sağlanabilir. Teknolojik gelişmeler ışığında farklı araç gereçlerle anlama ve anlatım çalışmaları yapılabilir. Ancak hiçbir materyal ders kitapları kadar kolay ulaşılır, ekonomik ve kullanışlı değildir. Bu açıdan ders kitapları temel becerilerin kazandırılmasında önemli bir yer tutar. Öğrenci çalışma

kitaplarında yer alan etkinlikler öğrencilerin derse katılımlarını sağlayacaktır. Bunun gerçekleşebilmesi için yaratıcı düşünce etkinliklerinin amaca hizmet eder nitelikte olması gerekmektedir. Yaratıcı düşünce etkinliklerinin öğrencilerin dikkatini çekecek; derse ilgilerini artıracak, katılımlarını sağlayacak nitelikte olması ve aynı zamanda Türkçe öğretim programına uygun olarak hazırlanması dil becerilerinin kazandırılması açısından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca farklı yayınlardaki etkinliklerin nitelik ve niceliklerinin birbirleriyle uyumlu olması şarttır. Söz konusu sebepler göz önüne alındığında bu çalışmanın öğrenci çalışma kitaplarında yer alan yaratıcı düşünce etkinliklerinin genel niteliklerini belirlemek açısından önemli olduğu, programın öğrenci çalışma kitaplarına yansıtılması bakımından olumlu ve olumsuz taraflarının keşfedileceği, ders kitabı yazarlarına ışık tutacağı; bu konuda yapılacak olan başka çalışmalara ve Türkçe eğitimi alanına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.6. Varsayımlar (Sayıtlar)

Araştırmada;

- İnceleme kıstasları uzman görüşleri, bilimsel araştırmalar, Türkçe öğretimi programına göre belirlenmiştir ve yeterlidir.

1.7. Sınırlılıklar

Araştırmanın sınırlılıklarını 2628 Sayılı Tebliğler Dergisi'nde kullanımı uygun bulunarak adı yayımlanan 6. sınıf Türkçe dersi öğrenci çalışma kitapları oluşturmaktadır.

- Çalışmanın sadece öğrenci çalışma kitaplarına indirgenmiş olup öğretmen kılavuz kitaplarındaki ek etkinliklerin ve kullanılan yöntemlerin değerlendirilmemiştir.
- İncelenen kitaplar 2011–2012 yılında farklı bölgelerde okutulan dört farklı yayının kitaplarıdır.
- 6. sınıf öğrenci çalışma kitaplarında incelenen etkinlikler okuma etkinliklerinden ibarettir.
- Yaratıcı düşünceyi geliştiren yöntem ve tekniklerin literatürde kesin hatlarla birbirinden ayıramamış olması sınırlılıklarıdır.

1.8. Tanımlar

Kazanım: Öğretim sürecinde öğrencilerin edinecekleri bilgi, beceri ve alışkanlıkları ifade etmektedir (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2006: 8).

Etkinlik: İlgili öğretim programlarında yer alan kazanımların hayata geçirilmesi ve hedeflenen bilgi, beceri, tutum ve alışkanlıkların kazandırılması için hazırlanan (MEB, 2006: 8); çocukların, kendi amaç ve gereksinmelerine uygun geldiği için isteyerek katıldıkları herhangi bir öğrenme durumudur (www.tdk.gov.tr, 2010). Araştırmacı tarafından tek bir kazanım için hazırlanmış etkinliklere basit etkinlikler, birden çok kazanımın edinilmesini sağlayacak etkinliklere birleşik etkinlikler adlandırması yapılmıştır.

Öğrenci Çalışma Kitabı: İlgili öğretim programlarında yer alan amaç ve açıklamalar doğrultusunda dersin öğrenilmesini kolaylaştıracak ve öğrencilerin yeteneklerinin geliştirilmesine yardımcı olacak çeşitli örnek, alıştırma, okuma kaynakları ve diğer etkinlikleri kapsayan, cd, dvd gibi ek materyalleri kapsayan kitaplardır (Özbay, 2006: 171).

Yaratıcı Düşünce: Farklılık, ayırt edicilik, özgünlük ve üretkenlik boyutunda yeni şeyler ortaya çıkarma, yeni düşünceler üretme yeteneği olarak tanımlanabilecek yaratıcılık bilişsel, duyuşsal ve devinişsel davranışların bir sentezi olup beynin sağ yarım küresini ilgilendiren biyogenetik bir oluşum ve disiplinler arası bir terimdir (Küçük, 2007:247).

Temel beceriler: Öğrencilerin dil becerilerindeki gelişimleriyle bağlantılı, yatay olarak bir yılın sonunda, dikey olarak da sekizinci sınıfın sonunda kazanacakları ve hayat boyu kullanacakları temel becerilerdir (MEB, 2006: 5).

Okuma: Okuma, beş duyu organın çeşitli hareketlerinden ve zihnin, anlamı kavrama çabasından meydana gelen karmaşık bir faaliyettir (Aytaş, 2005:462).

1.9. Yöntem

1.9.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, tarama modelinde yapılan bir çalışmadır.

Tarama modelleri geçmişte ya da hâlâ var olan bir durumu var olduğu biçimde betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmanın konusunu oluşturan olay, birey ya da nesne kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır (Karasar, 2007: 77).

Öğrenci çalışma kitapları incelenmeye başlanmadan önce temel dil becerilerinden okuma becerisi ve yaratıcı düşünme yeteneği ile ilgili çeşitli kaynaklar incelenmiştir. Yaratıcı düşünceyi geliştiren yöntem ve teknikler tespit edilmiştir. Elde edilen bilgilerden yola çıkarak yaratıcı düşünce yeteneğini geliştiren yöntem ve tekniklerin Türkçe öğretim programındaki okuma becerisi kazanımlarını edindirmek için hazırlanmış hangi etkinliklerde hangi özelliklere göre inceleneceği ölçütleri belirlenmiştir.

1.9.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2628 Sayılı Tebliğler Dergisi'nde kullanımı uygun bulunarak adı yayımlanan ilköğretim 6. sınıf Türkçe dersi öğrenci çalışma kitapları oluşturmaktadır.

Araştırmanın örnekleminde toplamda dört Türkçe dersi öğrenci çalışma kitabı yer almaktadır. Bu kitapların seçiminde Milli Eğitim Bakanlığı'nın 6. sınıflar için ücretsiz dağıtım yaptığı yayınevlerinin çalışma kitapları tercih edilmiştir.

Seçilen çalışma kitaplarının yayınlara dağılımı ve sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1: Araştırma Örneklemi

Örneklem Grubu
Komasyon (2011). İlköğretim Türkçe 6 Öğrenci Çalışma Kitabı, Ankara: MEB Yayınları.
Kapulu Ahmet, Dedeoğlu Okuyucu Süheyla, Kaplan Şükran, Karaca Aliyar (2010). İlköğretim Türkçe 6 Öğrenci Çalışma Kitabı, Ankara: Koza Yayıncılık.
Yangın Banu, Sakman Sevinç (2010). İlköğretim Türkçe 6 Öğrenci Çalışma Kitabı, Ankara: Pasifik yayınları.
Karabıyık Fatma (2011). İlköğretim Türkçe 6 Öğrenci Çalışma Kitabı, Ankara: Evren Yayıncılık.
Toplam: 4 Kitap

1.9.3. Veri Toplama Teknikleri

Bu çalışmada, öğrenci çalışma kitaplarında yer alan yaratıcı düşünme etkinliklerinin sahip olması gereken nitelikler belirlenmiş; örnekleme alınan ilköğretim 6. sınıf Türkçe dersi öğrenci çalışma kitapları bu nitelikler doğrultusunda incelenmiştir. Bir yaratıcı düşünce etkinliğinde bulunması gereken nitelikler şunlardır:

1. Etkinlik sonucunda özgün bir ürün veya düşünce elde edilmelidir.
2. Etkinlik, yaratıcılığın boyutları olan bilgi birikimi, akıcılık, esneklik, özgünlük kavramlarını desteklemelidir.
3. Etkinlikler öğrenciyi düşünmeye sevk edecek, onda merak ve araştırma isteği uyandıracak kurgulu yapıda olmalıdır. (Bkz. Ek-1)
4. Kazanımlara karşılık gelen etkinlikler çeşitlendirilmeli, etkinliklerin sunumunda da yaratıcılık gözetilmelidir. Kimi zaman özgün bir senaryoyla öğrenciye sunulmalıdır. (Bkz. Ek-2)
5. Etkinlikler yaratıcı düşünmeyi geliştirecek yöntem ve teknikler kullanılarak hazırlanmalıdır.

6. Etkinlikler görsel öğelerle desteklenmeli, görseller öğrencinin hayal ve düşünce dünyasını geliştirecek nitelikte olmalıdır.
7. Etkinlikler hazırlanırken yaratıcılığı geliştirme yöntemlerinde çeşitliliğe gidilmeli bu çeşitlilik sayesinde öğrenciye çok boyutlu düşünce becerileri kazandırılmalıdır.

Araştırmada ilköğretim 6. sınıf Türkçe çalışma kitaplarında yaratıcı düşünce temel becerisini geliştiren okuma alanına ait etkinlikler belirlenmiştir.

İlköğretim 6. sınıf Türkçe dersi öğretim programında yer alan okuma dil becerisi kazanımları belirlenerek Türkçe dersi öğrenci çalışma kitaplarında bu kazanımlara yönelik etkinlikler tespit edilmiştir. Elde edilen verilerin nicelleştirilmesi için ilgili kazanıma yönelik her etkinlikte hangi yaratıcı düşünceyi geliştirme yönteminin yer aldığı gerekçeleri gösterilerek, üç uzman görüşü alınarak belirlenmiş tek tek sayılarak bulunmuştur. Amaçtan yola çıkılarak öğrenci çalışma kitapları incelendikten sonra bulgular araştırmacı tarafından tablolar halinde sunulmuştur. Tablolardan edinilen bilgiler doğrultusunda, kazanımlar ve kazanımların karşılığı olan etkinliklerle kıyaslanarak yorumlanmıştır. Kıyaslamalar sınıf seviyeleri, uzman görüşleri ve yaratıcılığı geliştirme yöntem, teknikleri ve bu tekniklerin uygulanışları dikkate alınarak yapılmıştır.

Araştırmada, çalışma kitapları incelenirken belirlenen ölçütlere göre fişleme yöntemi kullanılmıştır.

1.9.4. Yaratıcılığı Geliştirme Yöntem ve Tekniklerinin Kullanımına İlişkin Belirlenen Ölçütlerin Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki Okuma Becerisi Etkinliklerinde Tespit Edilmesine Yönelik Hazırlanan Maddeler

Değerlendirme bu bölümdeki 12 başlık üzerinden yürütülmüştür. Bunlar:

1. **Yaratıcı kişilikleri inceleme:** Bilim, sanat, edebiyat alanlarından herhangi birinde özgün eserler vermiş, yaratıcılık yeteneği literatürde kabul edilmiş kişiliklerle ilgili etkinlikler bulunması,

- 2. Yanal (lateral) düşünme:** Hazırlanan etkinliklerde öğrenciyi çeşitli alternatifler üretmeye yönlendirecek direktiflerin olması veya Edward de Bono'nun geliştirdiği yöntemlerden herhangi birine işaret etmesi,
- 3. Sosyo-dramatik model kullanma:** Bu yöntemde öğrencinin kendini günlük hayatta karşılaşılabileceği bir senaryo verilmesi ve bu senaryo üzerinden düşünüp çözüm yolları bulunmasının sağlanması; etkinliğin rol yapma, drama, örnek olay yöntemlerine işaret etmesi,
- 4. İraksak düşünme:** Bu yöntem yanal düşünmeye bir yönüyle çok benzese de yanal düşünmeden ayrıldığı yönü hayal dünyasını geliştirmeye yönelik en uzak ihtimali düşündürmektir. Etkinliğin öğrenciyi farklı ve mantık dışı düşünmeye teşvik ediyor olması,
- 5. Dokuz soruda yaratıcılık:** Etkinliğin sosyo-dramatik model kullanma gibi bir kurgu üzerine verilmesi ancak bu yönüme özel soruları ve çalışma tekniği içerisinde ele alması,
- 6. Açık uçlu ve yanıtı belli olmayan sorular sorma:** Alışılmışın dışında sorular sorulması, öğrencinin düşünme ve hayal gücünü zorlayacak nitelikte olması sorular içermesi,
- 7. Beynin sağ ve sol yarım kürelerini birlikte kullanma:** Etkinliğin öğrencinin hem mantığını hem hayal dünyasını zenginleştirecek şekilde düzenlenmesi,
- 8. Yaratıcı yatırım teorisi:** Etkinliğin öğrenciyi Bloom taksonomisine göre analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarına ulaştırmayı hedeflemesi ve buna göre hazırlanması,
- 9. Balık kılıcı:** Etkinliğin öğrenciyi olaylar ve durumlar açısından sebep-sonuç ilişkisi kurmaya yönlendirmesi,
- 10. Sinektik:** Doğrudan, Fantazik ve Kişisel olmak üzere üç farklı tekniği olan bu yöntemin öğrencide empatiyi kazandırması, geçmiş ve geleceğe dair hayal dünyasının etkinlikle geliştirilmesi,

11. Beyin fırtınası: Beyin fırtınası tekniği alternatif fikirler üretmektir ancak kendine özgü uygulaması söz konusudur. Etkinliğin beyin fırtınası tekniğini işaret etmesi,

12. Zihin haritası: Bir fikir etrafında akla gelen diğer kavramların yazılarak oluşturulduğu bu teknikte kurgulu, hazır etkinliğin öğrenciyi zihin haritası çıkarmaya yönlendirmesi,

13. Yaratıcı Kasları Esnetme: Öğrenciye oyun, görseller ve eğlenceli yazınsal etkinlikler yardımı ile yaratıcı düşünme becerisi kazandırılmasıdır.

Bireyin yaratıcılığını destekleyen bir ortam oluşturma ve kendiliğindenlik yöntemleri değerlendirilmeye alınmamıştır. Çünkü etkinliklerin içeriğinde, etkinliklerin hazırlanışında ve uygulanışında bu yöntemlerin kullanımının ölçülmesi mümkün değildir. Ayrıca çalışmanın kuramsal çerçevesinde yaratıcılığı geliştiren yöntem ve teknikler daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır (Ayrıntılı bilgi için Bkz. 2.1.8.).

BÖLÜM KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Yaratıcılık

Bu bölümde yaratıcılığa genel bir bakış ve yaratıcılık kavramının insan yaşamındaki gelişim süreçleri tanımlanacak ve açıklanmaya çalışılacaktır.

2.1.1. Yaratıcılık Nedir?

Bugünün insanı gelişen teknoloji ile birlikte sürekli değişim ve rekabetin hâkim olduğu bir dünyada yaşamını sürdürmek zorundadır. Bireyler böyle bir ortama uyum sağlayabilmek için gereken farklılığı önce düşüncelerinde meydana getirmelidirler. Düşüncede farklılık ve orijinallik ise yaratıcı düşünce kavramını karşılamaktadır. Toplumun gelişmesinde önemli yer tutan ve insanın belirli bir yeteneğini ifade eden yaratıcılık doğuştan getirilen gizil bir güç olarak ifade edilebilir. Yaratıcılık, esneklik; çok yönlü düşünme, duyarlılık, çevreye, insanlara, karşılaşılan yeni durumlara karşı uyanık ve ilgili olma, akıcılık; rahat, çabuk ve bağımsız düşünebilme ve hareket edebilme, orijinallik; farklı ve değişik sonuçlara varabilme gibi özellikleri içerir.

Yaratıcılık kavramına çeşitli bakış açıları ve tanımları çerçevesinde bakıldığında:

Türk Dil Kurumu Türkçe sözlükte yaratmak, “zekâ, düşünce ve hayal gücünden yararlanılarak o zamana kadar görülmeyen yeni bir şey ortaya koymak, yapmak; bir şeyin olmasına, ortaya çıkmasına yol açmak, sebep olmak eylemi” (TDK, 1999: 2395–2396); yaratıcılık, “herkeste var olduğu kabul edilen, yeni ve özgün bir şeyi tasarlama, bulma, gerçekleştirme yeteneği” şeklinde tanımlanmıştır (TDK,1999: 2386).

“Yaratıcılık kavramının batı dillerindeki karşılığı *kreativitaet*, *creativity*'dir. Latince *creare* sözcüğü doğurmak, yaratmak, oluşturmak anlamına gelir” (San, 1985: 33).

Yaratıcılık kavramına ilk olarak eğilen araştırmacı psikologlardan Torrance yaratıcılığı: “Sorunlara, bozukluklara, bilgi eksikliğine, kayıp öğelere uyumsuzluğa karşı duyarlı olma; güçlüyü tanımlama, çözüm arama, tahminlerde bulunma ya da eksikliklere ilişkin denenceler geliştirme, bu denenceleri değiştirme ya da yeniden sınaama, daha sonra da sonucu başkalarına iletmektir” tanımı ile açıklamaktadır (Sungur, 1997: 13).

Yaratıcılık bir bakıma yeniliği, estetiği, farklılığı çağrıştırdığı için son dönemlerde sanattan edebiyata, teknolojiden bilime, psikolojiden eğitime hayatımızın birçok bölümüne girmiş, işlevsellik kazanmış bir kavramdır. İnsanın farklıyı arayışı yiyecek içeceklerimizden kıyafetlerimize kadar yansımaktadır. Bu sebeple araştırmacılar yaratıcılık kavramının üzerinde çokça çalışma gereği duymuşlardır.

Yaratıcılık kavramı karşımıza ilk olarak felsefede çıkar. Felsefi bir bakış açısıyla Platon bizlere yaratıcılığı: “Yeni bir gerçekliğe yaşam kazandırmaktır” şeklinde açıklamıştır (Kapar Kuvanç, 2008: 7). Bilim dalları sınıflandırılmaya başlandıktan sonra ise yaratıcılık psikolojinin bir alanı olmuş, eğitim bilimlerine uyarlanmıştır.

Psiko-analitik yaklaşımı benimseyen psikologlar yaratıcılığı bireyin iç çatışmalarının ve saldırgan enerjisinin onaylanan kültürel davranışlara dönüşmesi olarak tanımlar.

Hümanist psikologlar ise yaratıcılığın insanın olumlu yanları ile ilgili olduğunu savunurlar. Bu anlayışa göre insanlar yaratıcı ifade için kayda değer güçlerle doğarlar ve serbest bir ortamda bu güçler her insanda tam olarak gelişebilir.

Çevresel yaklaşımı benimseyen psikologlara göre, yaratıcılık tecrübelerle öğrenilmiş davranıştır. Problem çözümünde doğal olarak ortaya çıkan yaratıcılığın geliştirilebileceğini savunurlar.

Bilimsel yaklaşımı benimseyen eğitim psikologlarına göre eş anlamlı ve zıt anlamlı düşünerek, bilgileri düzenlemede akıcılık, problem çözümede esneklik ve iki durumda da meydana getirilen ürünlerdeki özgünlük yaratıcılıktır (Tonyalı, 2010: 38).

Platon ve Torrance'nin yaklaşımlarından sonra Gestalt yaratıcılık için; üretken düşünce, Landau; bireyler için ya da kültür için gerçekliğe uygun bir yenilik katma, Vernon; insanın sosyal, manevi, estetik, bilimsel veya teknolojik değeri olduğu kabul edilen fikirleri, görüşleri, buluşları veya artistik objeleri üretme kapasitesi tanımlamalarını yapmışlardır. Daniel Keating; bilgi, iletişim yeteneği ve eleştirel analiz yeteneği, May; bilinci yoğunlaşmış insanın kendi dünyasıyla karşılaşması, Sylvan; hiç kimsenin görmediklerini görme, hiç kimsenin duymadıklarını duyma, hiç kimsenin düşünmediklerini düşünme ve hiç kimsenin cesaret edemediklerini yapma, Fromm; merak etme yeteneği, uyumsuzluk ve gerilimle baş etme kapasitesi bireyin kendini

yeniye yöneltmesi, yaşantısının bilincine varması ve buna tüm benliği ile tepkide bulunması... vb. açıklamaları tercih etmişlerdir (Aktaranlar: San, 1985: 99, Kaplan, 1990: 128, Arık, 1990: 14, Üstündağ, 2003: 2).

Tanımlardan hareketle bireyin yeniyi, farklı olanı bulma kapasitesi; meydana getirdiği farklılığı hayatıyla özdeşleştirebilme yeteneği sonucunu çıkarabiliriz. Kapasite ve yetenek kavramları ise insanlarda doğuştan var olan birtakım özellikleri ve bu özelliklerin potansiyelini ifade etmekte kullanılır. Öyleyse yaratıcılık her insanda genetik olarak bulunan bir özelliktir.

Bizdeki yaratıcılık ve yaratıcı düşünce tanımlarına bakıldığında karşılaşılan tanımlar:

“Her insanın genel düşünme yetilerinden biri ve geliştirilebilir bir süreç” (Kale, 1993: 27).

“Farklılık, ayırt edicilik, özgünlük ve üretkenlik boyutunda yeni şeyler ortaya çıkarma, yeni düşünceler üretme yeteneği olarak tanımlanabilecek yaratıcılık bilişsel, duyuşsal ve devinişsel davranışların bir sentezi olup beynin sağ yarım küresini ilgilendiren biyogenetik bir oluşum ve disiplinler arası bir terimdir” (Küçük, 2007: 247). Tanımı farklı kılan insanın sadece bilişsel değil duygu ve hareket mekanizmasını etkileyen diğer alanlarda da kullanabileceği yaratıcılığı olmasına dikkat çekmesidir.

İnsanlar yeniyi bulma merakını ihtiyaç hallerinde hissetmişlerdir. Karşılaşılan problem ve problem çözme aşamaları beraberinde birtakım kaygıları da getirir. Kaygılanıp endişeye düştüğümüz zaman çözüme ulaşmak için gereken bilgiyi hatırlamakta ya da elde etmekte güçlük çekeriz. Bu durum da yaratıcılık potansiyelimizi ortaya çıkarmamıza engel olur. İlgören yaratıcılık tanımını yaparken dikkatlerimizi bu noktaya çeker ve yaratıcılık için: “Burnumuzun dibinde olan ve sırf burnumuzun dibinde olduğu için göremediğimiz şeyleri, bilgiyle oluşturulmuş farklı bir bakış açısıyla görüp hareket eder hale getirmedir tanımlamasını yaparken Selçuk ve Güner’e göre yaratıcılık; günlük yaşamda hayatı renklendirmekten, karşılaşılan sorunlara çok yönlü çözümler getirmeye kadar yararlanılabilecek bir özellik, Kırıçoğluna göre ise çok boyutlu düşünen bir usun ürünüdür” (Aktaran: Üstündağ, 2003: 2).

Yapılan bu yaratıcılık tanımları ışığında kavram analiz edildiğinde karşılaşılan belli başlı kavramlar: Ürün, süreç, kişi, yeti, bilgi, tepkide bulunma, kalıpları yıkmak ve öznelliktir. Öyleyse yaratıcılık; sınırları çizilmemiş bir süreçte kişinin geliştirdiği yeteneklerine bağlı olarak sorunlara çözümler getiren, yararlı ve bambaşka ürünler ortaya çıkarmasıdır, denilebilir. Yaratıcı düşünce ise karşımızdaki kişilerin ilgilerini çekecek, işlevsel, uygulanabilir, yeni ve farklı düşüncedir.

Eğitim psikologlarından N. Hermann kavramı tanımlamak yerine özelliklerini maddelemeyi tercih etmiştir. N.Herman'a göre;

1. Yaratıcılık doğuştan gelen bir yetidir. Yaratıcılık insana özgüdür. Her insan yaratıcı olabilme şansına sahiptir.

2. Yaratıcı sayılmak için bir dahi olmak gerekli değildir.

3. Yaratıcılık yetisi çeşitli nedenlerle köreltilmiş olsa bile yaşam deneyimleri ve özel programlarla yeniden kazanılabilir, güdülenebilir, geliştirilebilir (Aktaran: San, 2002: 128).

İhtiyaç halindeki ürün ile yaratıcılık arasında bir süreç söz konusudur. Ürün, süreç ve meydana getirme (yaratıcılık) kavramlarının özellikleri şöyledir:

- Meydana getirilen ürün öznel olmalıdır. Ürünün tamamı kişiye ait olabileceği gibi bir ürünün farklılaştırılmış hali de olabilir. Söylediklerimizi eğitim ve Türkçe eğitimi üzerinden somutlaştıracak olursak; öğrenciye marş yazdırmak tamamen özgün İstiklal Marşı'ndan hareketle bağımsızlık konulu marş yazdırmak ise ürünün farklılaştırılmış halidir.
- Yaratıcılıkta bilgi önemli bir unsurdur. Çünkü bilim, sanat, edebiyat gibi teknik konuların kendilerine özgü sistemleri, sembolleri ve çerçeveleri vardır. Marş yazdırmak istediğimiz öğrencinin kafiye, ölçü, mısra gibi kavramlardan haberdar olması gerekir.
- Yapılacak iş veya ortaya konulacak ürün için iki önemli unsur vardır: İlgi ve merak. Bu unsurlar beraberinde çalışmayı ve özeni getirir. Marş yazımına geçilmeden önce konuya ilgi uyandırılmalıdır.

- Özgün ürün zaman alabilir veya bir anda ortaya çıkabilir. Öğrenciye zaman kısıtlaması olduğu hissettirilmemelidir.
- Yaratıcılık; duygu, kültür, algı, yaş ve zekâ ile ilgilidir.

2.1.2. Yaratıcılıkta Zihinsel Süreç ve Yaratıcılık Modelleri

Beyin bütün düşünce faaliyetlerinin merkezidir. Ancak çok büyük potansiyele sahip bu organ yeterince kullanılamaz. Çünkü beyin birtakım temel işlevlerini kendiliğinden yerine getirir ve hatta geliştirir. Bu organ diğer organları yönettiği gibi kendisini de yönetir.

Beynimiz sağ ve sol olmak üzere iki yarım küreden oluşur. Yarım küreler birbirinden farklı fonksiyonları gerçekleştirir. Sağ yarım küre; hayal gücü, resim, müzik veya duygular gibi fonksiyonları yaparken sol yarım küre daha çok matematik, dil veya mantık gibi işlevleri yerine getirir. Bir bakıma sağ yarım küre yaratıcılığın, sol yarım küre ise mantığın merkezidir. Çoğu insanda bilinmeyen sebeplerden dolayı bir yarım küre daha baskındır.

Reinholdine'e göre beynin sağ ve sol yarım kürelerinin özellikleri aşağıdaki gibidir:

Sağ Yarım Kürenin Özellikleri

1.Bütüncül: Bir düşünce ya da kavramı başlı başına üzerinde durmaksızın bir bütün olarak anlamak ve algılayabilmektir. Örneğin, öğrencinin ifadeye bütüncül tepkisi, satırlardaki çalışmayı parçalarına ayırmadan kapsamlı algılaması ve çalışmış olduğu temayı bir bütün sayfa etrafında geliştirebilmesidir.

2.Yaratıcı: Düşüncelerdeki yenilik ve fikirlerin olağan üstünlüğüne sahip olmasıdır. Örneğin, bir kişi genel ya da karakterin orijinal doğası hakkında bazı sonuçlara varmak için orijinal çalışmaya farklı içerik yerleştirerek ana karakterin tartışıldığı bir tepki yaratmayı düşünebilir.

3. Mecazi: Konuşmada sözel figürleri, görselliği kullanma ve anlama kabiliyetidir.

4. Sezgisel: Sezinleme, hissetme, tamamlanmamış örnekler, görsel figürlerde anlayış sıçraması yapmadır.

5. Görsel-Uzamsal: Parçaların bir araya gelmesiyle bütünü nasıl oluşturduğu ve bir şeyin diğer şeylerle olan ilişkisini görebilmedir.

Sol Yarım Kürenin Özellikleri

1. Doğrusal düşünme: Bağlantılı fikirlerle düşünme, bir düşüncenin bir diğerini doğrudan takip etmesi. Örneğin, tartışılan bir çalışma hakkında özel bir sonuca ulaşmada olayların sırasının ya da bir deneme yazısındaki bir fikrin izlenerek açıklanabilmesi,

2. Mantıksal: Daha önceki işleme dayandırılan beklentilerden sonuç çıkarma kabiliyeti. Örneğin, bir öğrencinin öykü içerisinde var olan daha önceki olaylara dayanarak bir tahmin yapabilmesi,

3. Gerçekçi: Tanımlamalarda, betimlemelerde ve isimleri belirlemesi,

4. Mantıksal-Önerme: Mantığa dayalı sonuç ortaya koyma; bireyin bir durumu mantıksal bir düzen içerisinde takip edebilmesi,

5. Analitik: Düşünceler içerisindeki bölümlerin ya da durumların dağılması, fikirleri ve durumları uygun olarak bir araya nasıl getireceğini görmesi. Örneğin, öğrencinin edebi bir analizde içerikten daha çok muhtemel tekniklere ve yapılarla odaklanarak bunları paragraf paragraf, satır satır tartışacak bir tepki ifadesinde bulunmasıdır” (Aktaran: Öztürk, 2007: 10).

Tablo 2: Beyin Yarı Kürelerinin İşlevleri

Sol Yarım Küre	Sağ Yarım Küre
Parçalı, Sıralı, Zihinsel, entelektüel Düzenleme Çözümsel, Analitik	Bütünsel, Sezgisel Kendiliğinden, anında olan YARATICI -duyarlı, Hassas, duygusal Yüzleri hatırlama

Mantıksal	Duygularıyla hareket etme
Rasyonel	Bütüne bakarak problem çözme
İsimleri hatırlama	Üç Boyutlu düşünen
Makul, rasyonel	Görsel
Problemleri parçalara ayırarak çözme	Resim yapma/çizme ve dokunulacak nesnelere tercih
Çizgisel düşünme	Yazılı veya kanıtlanmış talimatları takip etme
İşitsel	Yazılı sınavları tercih etme
Yazmayı ve konuşmayı tercih etme	Çok risk alma (az kontrol ile)
Konuşulan talimatları takip etme	Benzer özelliklere bakar
Doğru/yanlış, çoktan seçmeli ve eşleştirmeli testleri tercih etme	Vücudun sol tarafını kontrol etme
Az risk alma	Rastgele ve açık uçlu düşünme
Ayrıntılara bakma	Soyut düşünme
Vücudun sağ tarafını kontrol etme	Müzikal yetenekler
Matematiksel düşünme	Eşzamanlı düşünme
Somut düşünme	Jest, mimik, duygular ve vücut dile ile yorumlama
Dil öğrenme becerisi	Yön bulabilme becerisi
Bir şey için bir müddet düşünür.	
Sözlü dil kullanma	

Tablodan ve edindiğimiz bilgilerden çıkarılacak sonuç yaratıcılık süreci beyinde oluşur, düzenlenir fikir ve ürün olarak ortaya çıkar.

Genel yönetici olan beyinle ilgili araştırmalar halen devam etmektedir. Ancak bugüne kadar yapılan araştırmalardan edinilen bilgiler dâhilinde bir fikrin beyinde oluşma sürecindeki aşamaları Graham Wallas (1921) ve Herrmann şu şekilde açıklamışlardır:

1.Hazırlık Aşaması

Yaratıcı eylem beynin konu üzerine odaklanması ile ortaya çıkar. Beyin konuyla ilgili olarak bellekteki kayıtları değerlendirir, bilgi toplar, bunları amaca uygun biçimde düzenler ve değerlendirmeye başlar.

“Hazırlık döneminde; sorun, gereksinim ya da gerçekleştirilmek istenen şey saptanır ve tanımlanır. Çözüm ya da gereklilikler için bilgi ve malzeme toplanır ve bunlar çözümün geçerliliği, işlerliği bakımından ölçütlere vurulur. Beynin sol yarım küresinde olguların çözümlenmesi, serimlenmesi ve süreçlerin belirlenmesi oluşur. Sonra beynin sağ alt ve üst bölümlerinde sezgiler, görsel yetiler *Brain Storming* seçenekleri işe koyulur. Sağ yarıdan edinilen bu içgörüselsel, sezgisel, bireşimsel düşünürler gene sol alt bölümde kaydedilir” (Üstündağ, 2003: 10).

Problemi değerlendirirken birtakım sembollerden, modellerden, bilgilerden yararlanır ve konuyla ilgili genellemelere ulaşılır. Dolayısıyla konuyla ilgili bilgi ne kadar çoksa yaratıcı bir fikir üretmek o kadar kolaydır. Fakat bilginin ince bir sınırı vardır. Bu yüzden bilinenler insanı kısıtlamamalıdır. Kurallar, yöntemler ve sınırlar doğal görüldüğünden, beynin bunları birer veri olarak algılamasından yeni bir ürün ortaya çıkmayabilir. Hazırlık aşaması insanı psikolojik olarak da hazırlar, başarıma dürtüsünü güçlendirir, konuya odaklanmasını sağlar. Bir konuya ne kadar emek verilirse, sonuca ulaşma o kadar çabuk olur.

2. Kuluçka Aşaması

Bu aşama hazırlık çalışmalarından sonraki dönemi kapsar. Çok uzun sürebileceği gibi çok kısa bir zaman dilimini de alabilir. Çalışılan konu unutulmuş gibi görünebilir veya araya başka düşünceler girebilir. Fakat uyku halinde dahi beyin çalışmasını sürdürür. Araya giren uğraşlar düşünülen sorunu aydınlatılabilir. Üzerinde yoğunlaşılacak her yeni kavram arka plandaki asıl konuyla ilgili yeni çağrışımlara yol açar, yeni seçenekler oluşturur.

“Bu süreçte sağ alt ve sağ üst çeyrek küreler devrededir, dalgın düşünme, derin düşünme, bilinçaltı süreçler, görselleştirme ve duyumsal algılama gibi yetiler çalışır” (Üstündağ, 2003: 10).

3. Aydınlanma Aşaması

“Düşünceler yaratıcılığa bir temel oluşturmak üzere zihinden doğar. Bu düşünceler sonuç-ürün parçaları olabileceği gibi sonucun kendi de olabilir. Bağlamın tümü, her iki durumda da birden ve tam olarak görülür. Bu aşama çoğunlukla an’lıktır, müthiş bir içgörüler zenginliği içinde gelişir, birkaç dakika ya da birkaç saat sürer. Beynin sağ üst çeyreği devrededir. Düşünce, sözel olmaksızın formüle edilmiş ve sıklıkla bir *hah* ünlemiyle belirlenmiştir. Bu anda beyin bu oluşumu hemen kaydeder, sol alt ve sağ üst bölümler arasında hızlı gidip gelmeler ve yinelemeler yoluyla çözümün tanımlanması ve uygulamaya geçirilmesi doğrulamasını yapar” (Üstündağ, 2003: 10).

Çok uzun süredir düşündüğümüz bir konuda bir anlık farkına varışlarımız ve işte buldum dediğimiz evredir. Arşimet’in ya da Newton’un keşif anları aydınlanma aşamasının somut kanıtlarıdır.

4. Gerçekleme-Doğrulama Aşaması

Beyinde meydana gelen her fikir hemen uygulanamayabilir. Bunun için yeterli olmaz ya da imkân olmaz. Ancak çoğu zaman aranılanın bulunduğu hissedilir, mantıksal çıkarımlar ve ölçümlerden sonra fikrin doğru olduğu sonucuna varılır. Geliştirilen fikir uygulanabilir olduğu takdirde doğrulama aşaması tamamlanmış olur. Bu aşama, aydınlanma aşamasında ortaya çıkan fikrin ihtiyaçları karşılayıp karşılayamadığına bakılan; hazırlık aşamasında belirlenen ölçülere uyup uymadığına karar verilen bir dizi etkinlik sürecidir. Süreçte beynin sol yarım küresi çalışır (Üstündağ, 2003: 10).

Yaratıcılık süreçleri adlandırılırken araştırmacıdan araştırmacıya farklılık göstermiştir. Doğan (2005: 172) ise yaratıcılık sürecini hazırlık, kuluçka, aydınlanma ve Değerlendirme (sonuçların doğrulanması) aşamaları olarak ele almıştır. Doğan, Wallas modelindeki gerçekleştirme-doğrulama aşamasına, değerlendirme (sonuçların doğrulanması) adını vermiştir.

Rıza (2004: 79) yaratıcılık sürecini; alışma, hazırlık, kuluçka, doğrulama, geliştirme aşamalarından oluşmaktadır. Burada Wallas modelinden farklı olarak hazırlık aşamasından önce alışma aşamasının bulunmasıdır. Alışma aşaması kişide özel bir ilgi

alanının oluşması, konuya zaman ayırma ve çaba harcamaya değer görme duygusunun olduğu aşama olarak açıklanmıştır.

Yaratıcılık modelleri beynimizin çalışma sistemi doğrultusunda oluşturulmuş fikirlerin nasıl meydana geldiğine dair ortaya atılmış kuramlardır. Yaratıcılık süreci ile doğrudan ilgili olan modeller süreçteki genellemelerin dışına çıkılarak hazırlanmıştır.

Gow Modeli: Bu model dört aşamalıdır. “İlk düzeyde birey, dolambaçlı düşünceler arasından inandıklarına ve yarattıklarına karar verir. İkinci düzeyde bireyin denetleyebildiği düşüncelerini içerir. Bu düzeyde yaratıcı teknikler, çözümler, araştırmalar gibi zihinsel hazırlıklar ve bu düşüncelerden sonuçlar çıkarma söz konusudur. Üçüncü düzey; bilinçsizce ve birden bire gelişen özgür düşünceleri ve teknikleri içerir. Dördüncü düzey; aydınlanma denilen bu aşama ne düşünüldüğünü bilmeden, en güç deneyimleri anlar duruma gelmeyi anlatır” (Üstündağ, 2003: 12).

Hermann Modeli: San’ın aktardığına göre (2002: 20) Hermann, yaratıcılığın kaynağının beynin bir bölümü değil, beynin tümü olduğu görüşündedir. Hermann, beyni dört bölüme ayırarak yaratıcı problem çözmenin beynin tüm bölümlerinin ortak fonksiyonu olduğunu ifade etmiştir. Ona göre yaratıcı problem çözme için beynin altı farklı özelliğe sahip olması gerekir.

Hermann, bu altı özelliği meslek dalları ile özdeşleştirmiştir: Mühendis, yargıç, kâşif, dedektif, sanatçı ve yapımcı. Mühendis, fikirler geliştirerek bu fikirlerin olgunlaşmasını sağlar ve en iyi çözümleri üretir. Yargıç, en iyi ve doğru olan fikri seçer. Kâşif, problemin ne olduğunu netleştirir. Dedektif, problemi tüm açılardan ele alır. Sanatçı, çözüm için alternatif fikirler üretir. Yapımcı, çözümün uygulaması için denemeler ve planlamalar yapar (Aktaran: Özden, 1997: 117).

Parnes Modeli: Bu model Parnes tarafından 1981’de ileri sürülmüştür. Yaratıcı düşünme sürecinin her evresinde rehberlik ettiği için kullanışlı bir model olarak görülür.

Model; gerçeği bulma, problemi bulma, fikir bulma, çözüm bulma, kabul bulma basamaklarından oluşur. Gerçeği bulma aşamasında, problem hakkında bilinenler listelenerek “kim, ne, ne zaman, nasıl, niçin” soruları sorulur. Problemi bulma evresinde asıl problem ve alt problemler tespit edilir. Fikir bulma basamağında bir önceki basamakta belirlenen problemlerin her biri için beyin fırtınası yoluyla özgürce

düşünceler üretilir. Çözüm bulma aşaması beyin fırtınası sonucu belirlenen fikirlerin değerlendirileceği ölçütlerin oluşturulduğu aşamadır. Burada ölçütlerin sağlıklı oluşturulması için değerlendirmenin tarafsızlığı oldukça önemlidir. Kabul bulma aşamasında sorunun çözümü belirlenerek stratejik planlama yapılır (Aktaran: Özden, 2003: 115).

Tablo 3: Diğer Yaratıcılık Modelleri

Rossmann (1931)	Osborn (1953)	Isaksen ve Treffinger (1985)
Bir ihtiyaç veya zorluğu görme	Yönlendirme; problemi gösterme,	Hedefi bulma
İhtiyaç belirleme	Hazırlık; uygun veriyi toplama,	Gerçeği bulma
Elde edilen bilgilerin incelenmesi	Analiz; konu ile ilgili materyali dağıtmak	Problemi bulma
Çözümlerin formülize edilmesi	Düşünce;	Düşünceyi bulma
Çözümlerin avantaj ve dezavantajlarının değerlendirilmesi	Düşüncelerle alternatifleri yığmak	Çözümü bulma
Yeni bir fikrin doğuşu keşif	Kuluçka; aydınlanmaya izin verme, davet etme	Kabulü bulma
En fazla umut veren çözümü ve seçimi yapma.	Sentez; parçaları bir araya koyma	
	Değerlendirme; sonuç düşünceleri değerlendirme/yargılama	

2.1.3.Yaratıcılığın Gereklere

Yaratıcılığın gereklere yaratıcı bir ürünün meydana gelebilmesi için kişide ve çevresinde bulunması gereken birtakım özelliklerdir.

Bireysel Gerekler: Bireysel gerekler sorunlara duyarlı, akılcı düşüncelere sahip, özgün düşünceleri olan, düşüncelerinde esnek olan, girişimci ve hırslı olmaktır.

Örgütsel Gerekler: Çoğu örgütler kendi sıradan iş görenlerinin düşünce üretme yeteneklerine değer vermez ya da bireylere düşünce üretmeleri ve yaratıcı olmaları için imkân sağlamazlar. Günümüzde bu tutumu yaşatmak en üst yöneticinin görevidir.

Toplumsal Gerekler: Yaratıcılığı güçlendirmek isteyen bir toplum, yurttaşlarına dört farklı özgürlük verir; araştırma, kendini ifade, çalışma ve kendisi olma özgünlüğü. *Yapma-yasak* ve *yapamazsınlar*la dolu bir toplum yaratıcılık için gerekli ortamı yok eder (Sungur, 1997: 254–255).

2.1.4. Yaratıcılığın Öğeleri

Yaratıcılığın öğeleri, yaratıcılığı tanımlanırken kullanılan belli başlı kavramlardır. Yaratıcılığın öğeleri yaratıcı bir ürün ortaya konurken dayanılan temellerdir.

Bilgi birikimi, kişinin ancak başkalarının önceden ortaya koyduğu bilgi ve becerilere dayanarak yaratıcı olabildiğini açıklar. Bilgi birikimine sahip olmak, herhangi bir alanda düşünmeye yönlendirilebilecek ve yeni düşünceler üretebilecek kadar bilgiye sahip olmaktır.

İletişim becerileri; kişinin düşüncelerini başkalarına sözlü, yazılı, görüntülü ya da bedensel bir şekilde açık, net, doğru ve güzel bir biçimde ifade etme yeteneği anlamına gelmektedir. Dile hâkim olan ve zengin bir sözcük dağarcığına sahip bulunan kişilerde, yaratıcılık sözcüklere yansır.

Analiz; bir bütünü bölümlerini öğrenmek ve açıklamak amacıyla bölümlere ayırmak anlamına gelmektedir. Analiz bağlantıyı, bölümler arasındaki ilişkiyi ve bütünü oluşturan yapının düzenini açıklamayı da içermektedir.

Özen göstermek; bir işi yaparken işin temizliğini ve güzelliğini dikkate alarak titizlikle üzerinde durmak, ayrıntıları belirlemek, inceliklere dikkat etmek, düzene sokmak, en iyisini, en sağlamını ortaya koymak gibi anlamlar taşımaktadır. Mükemmelliğe doğru ilerlemek için en üstün çabayı harcayarak işin bütünlüğünü sağlamaktır. Özen göstermek; düzene sokma, sınıflandırma ve sentezlemeyi kapsamaktadır.

Geliştirmek; bir şeyi değiştirmek düzeltmek, genişletmek ve öncekinden daha iyi duruma getirmek anlamına gelmektedir. Buradaki bir şey, bilimsel, edebi, felsefi, ya da sanatsal bir eser ya da önceden başkasının ortaya koyduğu herhangi bir düşünce veya ürün olabilir. Düşünceleri geliştirmek, var olan düşünceleri olduğu gibi kabul etmek yerine, bir adım ötesine götürmektir. Düşünceleri geliştirerek yeni bir düşünce ağı ortaya konulabilir.

Akıcılık; fazla bol ve zengin düşünce ortaya koymak, çalışmalar düzenlemek ve üretim yapmak anlamına gelmektedir. Akıcılık belli bir zaman diliminde sayısal olarak başka kişilere göre daha çok düşünce üretmek, çözüm getirmek ve seçenekler sunmaktır.

Esneklik, olaylara değişik açılardan bakmak ve değişik düşünceler ortaya koymaktır. Düşünce çizgisini ve yönünü bir çizgi ve yönden diğerine değiştirebilme yeteneğidir. Başkalarının izlediği yolun dışına çıkmaktır. Alışılmış olanları aşır, aşılmanları bulmaktır.

Özgünlük; yeni ve teknik özellik taşıyan özgün düşünceler üretmek, buluşlar yapmak, bir ürün bulmak ve değeri biçilemeyen yapıtlar ortaya koymak anlamına gelmektedir. Özgünlük teklik özelliğine sahip olan yeni bir şey üretmek anlamındadır (Üstündağ, 2003: 28).

2.1.5. Yaratıcılıkla Diğer Kavramların İlişkisi

İnsan yaşamında etkili olan yaratıcılık kavramı bireyden bireye fark eder ve her bireyin yaratıcılık düzeyi eşit değildir. Bireylerin yaratıcılığını etkileyen bir takım kavramlar vardır. Bunlar:

2.1.5.1. Yaratıcılık Zekâ İlişkisi

Psikologların bir kısmı zekâyı soyut düşünme, olaylar arasında ilişkiler kurabilme, kendi kendini tenkit edebilme yetkinliği olarak tanımlamıştır. Başka bir kısmı zekâyı çevreye ve yeni durumlara intibak edebilme kabiliyeti olarak değerlendirmiştir. Biyologlar zekâyı çevreye uyum yeteneği olarak görürlerken eğitimciler öğrenme, psikologlar ilişkileri anlama, bilgisayar bilimcileri bilgiyi işleme yeteneği olarak görmektedirler.

“Kırıçoğlu’na göre hep şu sorular sorulmuştur ya da sorulmaktadır: Yaratıcılığın zekâ ile ilişkisi nedir? Kişi zekâyâ sahip olmadan yaratıcı olabilir mi? Kişi, yaratıcılıkla hiç ilgisi olmayan yüksek bir zekâ seviyesi gösterebilir mi? Daha da önemlisi, yaratıcılık ve zekâ, birisi olmadan değerlendirilebilir mi? Kişi yeni bir bilgiyle karşılaştığında, bu bilgi zeki bir şekilde mi yoksa yaratıcı bir şekilde mi alınır ve çözümlenir? Çoğu araştırmacı, yaratıcılığın zekâ ile aynı şey olmadığına işaret etmiştir. Zekâ ile yaratıcılık, hele sanatsal yaratma söz konusu olduğunda, hep ayrı davranışlar olarak düşünülmüştür. Bir kişinin yüksek zekâsı yoksa bile, özel yeteneği var cümlesi, sözel ya da sayısal olmayan zihin karakteristiklerinin, zekâdan daha aşağıda yetenek olarak tanımlandığını göstermektedir” (Aktaran: Sünbül, 2005: 143).

Genel zekâ ile yaratıcılık arasındaki ilişki halen üzerinde tartışılan bir konudur. Yaratıcılık, dünyayı hangi pencereden gördüğümüze, merakımıza bağlı olarak değişir. Yaratıcı zekâ; engin, yenilikçi, özgün, özgür, hayalci, tarafsız, yenilikçi, iddialıdır. Genel zekâ ise, disiplinli, akılcı, mantıklı, güvenilir, gerçekçi, ciddi olmakla karakterize edilir.

2.1.5.2. Yaratıcılık Yaş İlişkisi

İnsan hayatı, genel olarak çocukluk, gençlik, olgunluk ve yaşlılık dönemleri olarak sınıflandırılabilir. Çocukluk döneminde saflık, tecrübesizlik ve hayal gücü, yaratıcılığı olumlu yönde etkiler. Yaş ilerledikçe tecrübelerin artması, öğrenim hayatı, sosyalleşme yaratıcılığı olumlu ya da olumsuz olarak etkiler. Bunun yanında yaşanan toplumun yazılı ve yazısız kuralları da bireyin yaratıcılığını sekteye uğratabilir.

Çocuğun ve gencin yaratıcı olabilmesi için olaylara, nesnelere, olgulara ilişkin sürekli sorular sormaları, dış dünya ile kendi duygu ve düşüncelerini etkileşime sokması gerekmektedir. Öğretmenler, ana babalar ve akran grubu, yüksek düzeyde yaratıcı çocuk karşısında kendilerini tehdit edilmiş hissederler. Kimi sorular, deneyler ve yeni düşünceler onların canını sıkar. Yaratıcı davranış saldırgan hatta düşmanca yorumlanabilir. Bu düşmanca ve saldırganca yoruma verilecek yanıt, çocuk ve gençte yaratıcı süreçlerin engellenmesine ve daha farklı kişilik sorunlarına neden olur.

Torrance, çocuklardaki yaratıcı potansiyelin gelişimi ile ilgili olarak çeşitli yaş gruplarındaki (3–18 yaş) çocuklar üzerine yaptığı çalışmalarda yaratıcılığın gelişiminin

genelde yaş ile birlikte arttığını fakat bazı yaşlarda inişler gösterdiğini saptamıştır (Aktaran: Yontar, 1993: 22–23).

Yaratıcılığın gelişimi ve bireyin hayatındaki dönemlere bağlı olarak ortaya çıkışı bireylere ve yaş dönemlerine göre değişebilmektedir. Ataman (1993: 112), en yoğun yaratıcı becerinin sergilendiği tepe dönemin 13–14 yaşları arası olduğunu, bu dönemden sonra yaratıcılığın ya belli bir düzeyde devam ettiğini ya da düşüş göstermeye başladığını belirtmiştir. Yaratıcılığın gelişiminde en tepe noktanın bireysel farklılıklara göre değişebileceğini vurgulamıştır. 5–6 yaş döneminde yaratıcılığın, okula yeni başlama, otorite ve kurallarla yeni karşılaşmaya bağlı olarak; 13–15 yaşta ergenlik nedeniyle; 17–19 yaşta üniversiteye hazırlık nedeniyle durakladığını belirtmiştir.

2.1.5.3. Yaratıcılık Cinsiyet İlişkisi

İnsanlık tarihine bakıldığında adını duyurmuş olan az sayıda kadın mucit, bilim insanı, yazar, şair, düşünür, sanatkar vardır. Bunun sebebi; toplumda kadına yüklenen rol, statü ve sağlanan imkânlardır. Toplumsal yaşamda yukarıdaki sebeplere bağlı olarak gelişen kız-erkek davranış ve ilgileri yaratıcı düşünme yeteneklerinin gelişiminde de farklılıklara yol açar.

Torrance'ın cinsiyet ve yaratıcılık üzerine birinci sınıftan beşinci sınıfa kadar yaptığı araştırmasında: Birinci sınıfta kızların erkeklerden daha yaratıcı; üçüncü sınıfta erkeklerin, esneklik ve özgünlük alanlarında kızlardan daha iyi oldukları; dördüncü ve beşinci sınıflarda ise kızlar ve erkekler arasında bir farklılık görülmediği saptanmıştır (Aktaran: Ökten, 2005: 36).

Yapılan bir araştırmada, rastgele yöntemle seçilen beş ve altı yaş grubu 60 kız ve 60 erkek anaokulu öğrencisi üzerinde cinsiyet ve yaratıcılık ilişkisi incelenmiştir. Kız ve erkekler arasında yaratıcılık puanlamasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Yaratıcılığın esneklik, orijinallik ve zenginleştirme boyutlarında kızların; akıcılık boyutunda erkeklerin daha üstün oldukları belirlenmiştir (Gönen, Üzmen, Akçin, Özdemir, 1987: 64–71).

Cinsiyet ve yaratıcı düşünce puanları arasındaki ilişkiyi konu alan araştırmalar, kullandıkları testlere, örneklem ve araştırma desenlerine göre farklı sonuçlar ortaya koymaktadır. Önemli ölçüde kültürel değişkenlere bağımlı olan cinsiyet değişkeni

üzerinde tartışmalar süregelmektedir. Ancak, araştırmalar yüksek düzeyde yaratıcı bireylerin karşıt cins rollerini ortaya koymaktadır (Ercan, 2003: 4).

Kendi gruplarında daha başarılı olan bireyler Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri sonuçlarında, karşı cinsin kişilik özelliklerini benliğinde daha kolay barındıran bireyler olarak tanımlanmışlardır. Bu envanter sonuçlarına göre, yaratıcı erkekler daha az yaratıcı olanlara oranla daha kadınsı, yaratıcı kadınlar ise daha fazla erkeksi ilgiler ortaya koymuşlardır. Bu durum, yaratıcı bireyin yaşadığı dünyadaki karşıtlıkları kabullenmesini kolaylaştırmaktadır (Sungur, 1997: 55).

Yaratıcılık üzerinde tek bir etmenin etkisini belirlemek zordur. Çünkü diğer etmenleri sabitleme imkânı azdır. Örneğin aynı imkânlar altında yetişmiş, aynı şartlara, kültüre, uyaranlara, zekâyaya sahip; aynı yaşta iki grup çocuğun cinsiyetlerine bağlı olarak yaratıcılık düzeylerini incelemek oldukça zor görünmektedir.

2.1.5.4. Yaratıcılık Uyarımlar İlişkisi

Canlılar içinde sinir sistemi en gelişmiş olan insandır. Sinir sistemimiz beş duyu organlarımız aracılığı ile dış dünyada olup bitenleri algılayıp, beyni ile anlamlandırarak kavrar ve bu uyaranları hafızasında depolar. İnsanın duyu organları yoluyla sinir sistemine aktardığı her şey uyarandır. İnsan ne kadar çok uyaranla karşılaşırse sinir sistemi o kadar gelişir. Dolayısıyla hafızasında depoladığı uyaranların sayısı artar. Yeni uyaranlarla karşılaşan birey, hafızasında sakladığı uyaranlarla yeni karşılaştığı uyaranları ilişkilendirir. Bu ilişkilendirme basit ya da karmaşık olabilir. Karmaşık ilişkilendirmeler sonucunda başkalarının kuramadığı ilişkiler kurularak yaratıcılık ortaya çıkar. Her insan aynı uyarıcıya aynı tepkileri vermez. Anlayışı, değer yargıları, kültürel yapısı ve tecrübeleri uyarıya karşı algısal yapısını değiştirir.

Yaratıcı süreçte uyaranların önemli rolü vardır. Uyarı sayısının çokluğu ve çeşitliliği yaratıcılığı olumlu olarak etkiler.

2.1.5.5. Yaratıcılık Motivasyon İlişkisi

Motivasyon, insanın içinden gelen davranışlarına yön veren, bir yolla onu her durumda çalışmaya teşvik eden bir gizli enerji kaynağıdır (Rıza, 2004: 122). Motivasyon ve yaratıcılık arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Motivasyonları yüksek olan kişiler daha yaratıcı olabilmektedirler. Yaratıcı bireyleri en çok içten gelen

motivasyon etkiler. Böylece yaptıkları çalışmadan zevk duyarak, Maslow'un kuramına göre kendilerini gerçekleştirme ihtiyaçlarını karşılamış olurlar. Yaratıcı kişiler, dış motivasyona (toplumdan da ilgi beklerler) da ihtiyaç duyarlar. Dış motivasyonun olmaması bazen içten gelen motivasyonu da söndürebilir.

Yüksek motivasyon sayesinde yaratıcı birey, başkalarının dikkat etmediği ayrıntılara önem vererek ilişkileri kurup yeni ürün ve düşünceleri ortaya koyar.

2.1.5.6. Yaratıcılık Patoloji ilişkisi

Yaratıcı insan biraz çılgın bir insandır ve ona kimse yardım edemez. *Eğer gerçekten yaratıcı ise neden rehberliğe gereksinmesi var?* sorusu akla gelebilir. Bu tutum, çok yaygın biçimde eğitimciler ve bilim adamları arasında da görülmektedir. Yetmişli yıllarda yeni yeni yaratıcılığı ölçen araçlar geliştirilmiştir. Eğitim sistemimizde, bu tür yetenekler değerlendirilememekte, ödüllendirilememektedir. Rehber öğretmenlerinde bu konuya katkıları ve bu çocukları tanımaları için ortada görünen çok az nedenleri vardır.

Bu az sayıdaki nedenlerin başında ruh sağlığı gelmektedir. Okullar, resmi biçimde çocukların, ergenlerin, üniversite öğrencilerinin ve yetişkinlerin ruh sağlığı ile ilgilenirler. Öğrencilerinin ruhsal çöküntülere uğramamaları ve sağlıklı bir kişilik geliştirmeleri için çalışırlar.

Psikoanalitik teori, yaratıcılık ve psikopatoloji konusunda çelişkili tutumlar sergilemektedir (Sungur, 1997: 58–60).

2.1.6. Yaratıcı Bireyin Özellikleri

Yapılan literatür taraması ve kaynakların incelenmesi sonucu (Torrance, 1962; Sungur, 1997) yaratıcı bireyin ortak özelliklerinin şu şekilde tanımlanabilir: Yaratıcı bireyler; hayal gücü gelişmiş, maceracıdırlar. Empatik davranırlar, idealist, yeniliklere açık, meraklı, cesur, kararlı, duyarlı, kendisi ile barışık, yalnızlıktan hoşlanan, karar vermede bağımsız, sezgileri güçlü ve çalışkandırlar. Karışık ve alışılmamış şeyleri tercih ederler. Hata yaptıklarında özeleştiri yapabilirler. Sosyal iletişimi güçlü, heyecanlarını yitirmeyen, dış uyarıcılara karşı açık, başkalarının görüşlerine saygı duyan, baskı altına alınmayı reddeden, kendi potansiyelinin farkında, özgüveni yüksek, mizah anlayışı güçlü, geleceği yordayabilen, disiplinli bir şekilde amaçlarına ulaşmak

için çaba gösteren, dikkatli, çok yönlü, risk almaya ve yeniliği araştırmaya eğilimli bireylerdir.

Özden (2005)'e göre yaratıcılık özelliklerine sahip olan öğrencilerin tanınması ve yaratıcılık potansiyellerinin geliştirilmesinde öğrencilere yardımcı olunması için bazı kişilik özellikleri aşağıda sıralanmıştır:

- Kendine güveni tamdır, risk almaktan çekinmez,
- Enerjisini sürekli canlı tutabilen, maceracı,
- İdealist ve aynı zamanda meraklı,
- Oyun oynamayı seven, şakacı, mizahi yönü güçlü,
- Kendi başına kalmayı sever,
- Artistik ve estetik ilgilere sahiptir,
- Farklı, gizemli ve karmaşık şeyleri sever, yenilikleri takip eder,
- Düşünerek ya da düşünmeden ani davranabilir.

Bahsedilen özellikleri çoğaltmak mümkündür. Fakat bütün bu özelliklerin yaratıcı olarak nitelendirilen her bireyde var olması söz konusu olmayabilir.

Sonuç olarak yaratıcı kişiliğe sahip olan kişi birçok özelliği bünyesinde barındırabilir. Bu özelliklerin hiçbirini göstermeyen yani yaratıcı kişilik özelliklerine sahip olmayan birey yoktur. Herkes az ya da çok yaratıcı kişilik özelliklerini taşır. Ancak önemli olan bireyin yaratıcılık potansiyelini ortaya koyabileceği uygun ortamlarda yaşantılar geçirmesini sağlamaktır.

2.1.7.Yaratıcılığın Gelişimi

Yapılan bazı araştırmalara göre yaratıcılık, büyük ölçüde doğuştan gelen yeteneklere dayalıdır. Bazı araştırmalara göre de bireyin doğuştan getirdiği eğilimleri vardır. Bu eğilimler geliştirilerek topluma yaratıcı insanlar kazandırılabilir. Eğer yaratıcılık büyük ölçüde doğuştan getirilen özelliklere bağlı ise genetik alanında yapılacak araştırmalarla, DNA şifrelerinin çözümlenmesi ile yaratıcı insan yetiştirme yöntemleri belirlenebilir. Ancak bu çalışmalar uzun yıllar süreceğinden, günümüzde bireyin doğuştan getirdiği eğilimlerinin geliştirilmesini sağlayacak etkinlikler

yapılmaktadır. Burada da anne-baba ve eğitimcilere büyük görevler düşmektedir. Çocuğu iyi tanıyıp, onun gelişmesini sağlayıcı, yerinde ve zamanında, uygun eğitim ortamında uyaranlar vererek onun yaratıcılığının gelişmesine katkıda bulunabiliriz.

2.1.7.1. Yaratıcılığın Gelişiminde Ailenin Etkisi

İlk çocukluk çevresi, çocukların yaratıcı ve bilişsel potansiyelinin beslendiği bir ortamdır. Bu çevre içinde aile çocukların ve yetişkinlerin birbirlerini etkileyerek sürekli etkileşimde buldukları bir birimdir.

Çocuğun gelişimi doğduğu andan başlayarak aile içerisinde anne babanın çocuğa yönelik tutumlarından önemli ölçüde etkilenmekte ve bu etki yaşam boyu devam etmektedir. Ebeveynler tüm gelişim alanlarında olduğu gibi çocuğun yaratıcılığını da olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilmektedirler.

Anne babalar bazen çocuklardaki yaratıcılığa farkında olmadan zarar verebilirler. Eğer anne baba çocuğun merakına ve kendini ifade etmesine engel olursa bu durum çocukta var olan yaratıcılığın ortaya çıkmasına da engel olacaktır. Çoğu anne baba çocukta var olan yaratıcılık ve keşfetme merakı arasındaki ilişkiyi fark etmez. Onlar sadece çocuklarını tehlikelerden koruyan ve onların gereksinimlerini karşılayan anne baba olmaya çalışırlar.

Çocuk zorlanmadan, gelişim düzeyine ve yaşına uygun olanaklar yaratılması ve özendirilmesi gereklidir. Çocuk eğer istiyorsa, ailesinden ve çevresinden öğrendiği oyunları daha değişik biçimlerde oynayabilmeli, masalların ve öykülerin sonuçlarını ve şarkı sözlerini değiştirebilmelidir. Çok basit düzeyde de olsa yaptığı değişikliklerin, ürünlerin benimsenmesi ve yeni denemeler için olanaklar verilmesi gereklidir.

Çocuğu kendisiyle ilgili kararlar almaya yönlendirir. Önemli konularda alınan kararların nedenlerini çocukla tartışır. Onun görüşlerine değer verir. Dil alışverişine olanak sağlar. Bu da dil gelişimini olumlu yönde etkiler. Çocuğun kendine güveni artar. Demokratik tutum sergileyen anne babaların çocukları kendileri daha rahat ifade edebildikleri için kendilerini başkalarına kabul ettirebilirler. Bunun yanı sıra kendilerini değerli hissederler.

Otoriter anneler ve babalar ise çocukla dil alışverişinde bulunmaz, sadece isteklerinin ve emirlerin tartışmasız yerine getirilmesini isterler. İstekleri yerine

getirilmediğinde ise cezaya başvururlar. Bu durum çocukta bilişsel işlevlerin gelişmesini engeller. Özellikle dil gelişiminin, soyut düşünme, irdeleyici düşünme ve yaratıcılık yeteneğinin gelişmesine de olumsuz yönde etki yapar.

Kapar Kuvanç'a göre çocuğun yaratıcılığının geliştirilmesi için anne babanın yapması gerekenler şunlardır:

Meraklı olmayı, araştırma yapmayı, denemede bulunmayı, hayal kurmayı, soru sormayı, deney yapmayı destekleyerek,

Kendini yaratıcı olarak ifade etme, yaratıcı problem çözme, yenilik ve kriz anında yapıcı tepkiler vermeye yönelik ortamlar yaratarak.

Çocukları yeni deneyimlere hazırlayarak bunlarla başa çıkabilecek yaratıcı yollar bulmalarını sağlayarak.

Yanlış davranışları denetlemeyi amaçlayan cezalar yerine, onları üretken davranışlara dönüştürmeyi teşvik ederek, destekte bulunmalıdır (Kapar Kuvanç, 2008: 32).

2.1.7.2. Yaratıcılığın Gelişiminde Kültürün Etkisi

Farklı kültürler, içinde barındırdıkları bireyleri, kimi konularda yaratıcılığa özendirirken kimilerinde aynı şeyi yapmazlar. Örneğin, ABD'de bilim ve sorun çözme özendirilirken aynı özendirmeye politik ve sosyo-ekonomik konularda rastlanmamaktadır. Arap kültürlerinin ise teknolojik konularda yaratıcılığa izin verdiği dinsel konularda ise bu denli hoşgörülü olmadığı bilinmektedir. Öte yandan, kimi kültürler uyum ve yapıya önem verirken kimileri de yeniliği özendirmektedir. 1964'te Torrance'ın Amerika, İngiltere, Fransa, Porto-Riko, Türkiye ve Yunanistan'da yaptığı çalışmada, 9–11 yaşlarındaki çocuklarda iraksak düşünceye karşı algılanmış baskıyı incelemiştir.

Çocuklardan, alışılmamış karakterlere ilişkin hayvan hikâyeleri üretmeleri istenmiştir. Bu öykülerin içerik analizi, asıl baskı tipini (kendisi, anne-babası, arkadaşı ve toplum olarak) belirtmiştir. Baskı türü olarak öğüt verme, alay etme, uzaklaşmayı gösterdikleri ortaya çıkmıştır. Baskı ise, uyum ya da direnme tepkisi ile yanıtlanmıştır (Sungur, 1997: 179).

2.1.7.3. Yaratıcılığın Gelişiminde Okulun Etkisi

Çocuğun yaşamında ikinci önemli etken okuldur. Günümüzde erken yaşta çocuk eğitiminin önemine dair ortaya konan bulgular sebebiyle çocuklar, çok küçük yaşlardan itibaren okul öncesi eğitim kurumlarına başlamaktadırlar. Böylece çocuğun yaratıcılık gelişimi sırasında eğitim kurumlarının da etkisi görülür. Geleneksel okul, yalnızca doğuştan yaratıcı olan çocukların varlığını kabul eder. Günümüz çocuklarının gereksinimleri, çocukların kendi yeterliliklerinin ve yetersizliklerinin farkına varma anlamında bilinç geliştirecek hedeflerin yer aldığı yeni bir okul kültürünün oluşturulması gereklidir (Tuğrul, 2000: 41- 42).

Okulda eğitim belli bir program, plan ve kurallar dâhilinde verildiği için çocuğun yaratıcılığı sınırlanır. Çünkü çocuk bir problemle karşılaştığı zaman nasıl çözmesi gerektiğini öğretilene fikrine sahiptir. Bunun yanı sıra not kaygısı, ailenin ve çevrenin beklentisi, sınavlara yönelik ezberci eğitim yaratıcılığı olumsuz yönde etkiler. Yaratıcılığı destekleyen bir okulda, ürün değil süreç önemslenmeli, farklı çözüm yolları desteklenmeli, etkinliklerde mümkün mertebe zaman sınırlaması yapılmamalı, çocukların kendilerini özgürce ifade etmeleri sağlanmalı, yaratıcılık süreçlerine müdahale edilmemelidir. İçsel hedeflere rekabetten daha fazla önem verilmeli, problem çözme yöntemleri desteklenmelidir.

2.1.7.4. Yaratıcılığın Geliştirilmesinde Öğretmenin Etkisi

Yaratıcılığın gelişimde okul ortamı önemli olmakla birlikte, okulda bu ortamın sağlayıcısı olan öğretmenlerin de yaratıcılığın gelişiminde etkisi yadsınamayacak kadar fazladır. Öğretmenin kuralcı olmaktan çok yeni fikirlere açık olması, öğrenciye karşı anlayışlı olması yaratıcılığın gelişimi açısından oldukça önemlidir.

“Öğretmenin konuya yaklaşımı, özellikle de kendisinin ne kadar yaratıcılığa açık olduğu önemlidir. Çocukları tanıyan, anlayan, hoşgörülü, özgür olmayı ve orijinalliği destekleyici öğretmenler yaratıcılığın gelişimine katkıda bulunur” (Oğuzkan, Demirel, Tür, 1999: 15–16).

“Yaratıcılığı kolaylaştıran öğretmen özellikleri şöyledir: öğrencileri birey olarak kabul eder, öğrenciye model olur, öğrencilerine sınıf dışında da zaman ayırır,

heyecanlıdır, öğrencilerini ödüllendirir, iyi iletişim kurar, öğrencileriyle ilgilidir” (Sungur, 1997: 33).

Öğretmenler, öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini geliştirebilecek yöntem, teknik ve etkinlikleri sınıflarında uygulamalıdır.

Öğretmenlerin görevleri öğrencilere belli bilgileri öğretmek değil, bilgileri kullanma becerileri kazandırma olarak algılamaları gerekir.

Öğretmenler, akıcı, esnek ve orijinal bir düşünme gücüne sahip olmalı ki çocukları yaratıcılığa yöneltecek bir öğretme-öğrenme ortamı düzenleyebilsin ve yaratıcılığın gelişimine rehberlik edebilsinler.

Öğretmen, öğrencilerin özgürce denemeler yapmalarına, olağanın dışında çözümler bulmalarına fırsat yaratacak esnek öğretme- öğrenme ortamları düzenleyebilmelidir.

Öğretmen, öğrenciler üstünde zaman baskısı yaratmamalı, aceleci olmamalıdır.

Hızlı düşünme yerine; dikkatli düşünmeye, çeşitli olasılıkları düşünmeye ve yaratıcılığa değer vermelidir. Çocukların düşünmesi için, problemlere birçok alternatif çözüm yolları bulması için zaman tanınmalıdır (Ersoy, Başer, 2009: 136).

Yaratıcılığı geliştirmeyi sağlayan öğretmen özellikleri:

- Teşvik edici bir ortam hazırlar: Öğrenci yeni fikirler üretirken yanlış yapmaktan korkup düşüncelerini söylemekten çekinebilir. Öğretmen cesaretlendirici olmalıdır. Öğrenciyi konuşmaya teşvik etmelidir.
- Değişimi ve farklılıkları kabul eder: Öğrenciye tek bir doğru olsa bile buna farklı yollardan ulaşabileceğini öğretir. Orijinal fikirlerin ve yorumların değerli olduğunu gösterir.
- Kendine güveni sağlar: Öğrenciye potansiyelini fark ettirip, yapabileceği çok şey olduğunu hissettirir.

2.1.8. Yaratıcılığı Geliştirme Yöntem ve Teknikleri

Yaratıcılık için insanda bulunan yetenek dediğimizi hatırlayalım. Yetenek, geliştirilebilen bir özelliktir. Ancak yetenek geliştirmenin zaman, çaba ve sabır istediği; aynı çabayı gösteren iki kişi arasında mutlaka farklılıklar bulunacağı unutulmamalıdır.

Yeteneklerimizi hangi oranda geliştirebileceğimiz, bilgi birikimimiz, doğuştan gelen becerilerimiz ve içinde bulunduğumuz koşullar gibi birçok faktöre bağlıdır.

Bu nedenle yaratıcılığımızı geliştirmek için harcayacağımız çabanın süreklilik göstermesi ve geniş kapsamlı olması için bireysel özelliklerimizin ve koşullarımızın dikkate alınması gerekir.

“Yaratıcılığı geliştirmek için kullanılan yöntem ve teknikler her bireyi bir Picasso, bir Edison yapmayı amaçlamaz. Ama her bireyin özgün fikirler üretmesinde, alışılmışın ötesine gitmesinde itici bir rol oynayacağı şüphesizdir” (Kapar Kuvanç, 2008: 36).

Wilson’a göre yaratıcı düşünmeyi geliştirme yolları şunlardır:

1. Yeni fikirler oluşturmak ve öğretmek için düşüncelerde esnek olmak,
2. Kavram haritaları yaratmayı ve fikirleri taslak olarak çizmeyi öğrenerek görselliği vurgulamak, keşfettiklerinin kayıtlarını tutmak,
3. Yeni düşünceler ve kuramlar ararken diğer alanları keşfetmek evreni görmeye çalışmak,
4. Pek çok düşünceyi toplayıp bir süzgeçten geçirme yoluyla geniş düşünmek,
5. Bir problemin parçaları üzerinde odaklanmayı öğrenmek ve yeniden büyük resme geri dönmek,
6. Tek düze olmamak ve kalıplaşmamak için yeni şeyler düşünmeye çalışarak kendine güç vermek ve yeni yaklaşımlarla fikirler üzerinde deneyler yapmak,
7. Kendini bir düşünce sanatçısı olarak görmek, fikirleri toplamak, bütünleştirmek ve onları bir süre bekletmek ve sonra yeniden üzerinde düşünmek,
8. Hayaller kurarak, olasılıkları ve yeni fikirleri, oluşturmanın zaman alacağını bilerek beklemek (Aktaran: Üstündağ, 2003: 37).

Tablo 4: Yaratıcılığı Geliştirme Yöntemleri

Ön- gerekler	1.Yaratıcı bir rol modeli olmak
	2.Kendine güveni inşa etmek
Temel Teknikler	3.Varsayımları sorgulamak
	4.Problemleri yeniden tanımlamak
	5.Fikir üretimini cesaretlendirmek
	6.Disiplinlerarası bir yaklaşım izlemek
Öğretim Tipleri	7.Yaratıcı fikir /ürün için yeterli zaman tanımak
	8.Yaratıcılığı değerlendirmek
	9.Yaratıcı fikirleri ve ürünleri takdir etmek
Engellerden Sakınmak	10.Mantıklı riskleri cesaretlendirmek
	11.Belirsizliğe karşı toleranslı olmak
	12.Hatalara izin vermek
	13.Engelleri tanımlamak ve aşmak
Karmaşık Tekniklerin İşe Koşulması	14.Kendinden sorumlu olmayı öğretmek
	15.Kendini kontrol etmeyi öğretmek
	16.Büyük ödülü veya kıvancı ertelemek
Rol Modellerini Kullanmak	17.Yaratıcı insanların profillerinden yararlanmak
	18. İşbirliğine dayalı yaratıcılığı geliştirmek
	19.Başkalarının görüş açılarını hayal etmek
Yaratıcı Çevreyi Araştırmak	20.Çevresel uyumun farkına varmak
	21.Heyecanı yakalamak
	22.Güdüleyici çevreleri araştırmak

	23.Güçlü yanların işe koşulması
Uzun Dönem Perspektifini Korumak	24.Yaratıcı bir birey olarak gelişmek ve ilerlemek
	25.Başkalarına da yaratıcı olmayı öğretmek

2.1.8.1. Yaratıcı Kişilikleri İnceleme

Yaratıcılığı geliştirmek için en etkili yol yaratıcı kişilerin yaşamlarını incelemek ve onların kendilerini geliştirmek için neler yaptıklarına bakmaktır. Böylece yaratıcı birey, kendine örnek alacağı yaşamdan etkilenecek kendi yaşamını düzenleyecek, zorluklara katlanacaktır.

2.1.8.2. Bireyin Yaratıcılığını Destekleyen Bir Ortam Oluşturma

Yaratıcılığı geliştirmek için bireyin yaratıcılığına destek veren ortamlar oluşturmak oldukça önemlidir. Özgür bir ortam sağlanmalıdır. Bunun için çocukların alışılmamış görüşlerini ifade etmelerine imkân tanınmalı, cesaretlendirilmeli, yapıcı ve olumlu eleştiri yapılmalıdır. Hazır bulunuşluk düzeyine uygun öğretim araç gereçleri üretilmeli ve kullanılmalı yani ortam zenginleştirilmelidir. Ortam denildiğinde sadece içinde bulunulan yer anlaşılmalı, bireyin ulaşması gereken yaratıcılık ona yaratıcı bir üslupla sunulmalıdır. Bazı çalışmalar için ise özel yerler hazırlanmalı, ortam dış dünyaya doğru genişletilmeli, ortam kısıtlaması yapılmamalıdır. Oturma düzeni, eşyaların yerleri değiştirilerek, ortam yeniden düzenlenmelidir.

2.1.8.3. Yanal (Lateral-Etraflı) Düşünme

Yaratıcılığın temel taşlarından biri alternatifler üretmektir. Yanal düşünce de kısmen yeni alternatifler, farklı çözüm yolları demektir. Doğrusal düşünce seçici, yanal düşünce üretkendir. Doğrusal düşünce en çok tercih edilen klasik çözümleri seçerken yanal düşünce en az seçilecek yolları keşfetmektir.

Bu model Edward de Bono tarafından 1967’de geliştirilmiştir. Mantığa ters düşen düşünmeyi cesaretlendirir. Beynin sağ yarı küresiyle bilgi işlem gibi, sınır dışı düşünme ve olaya farklı bakış açısı geliştirmeyi esas alır (Ülgen, 1997: 54).

Edward de Bono problemler karşısında farklı açılardan bakmayı destekleyecek çeşitli yöntemler geliştirmiştir. Bunlar altı şapkalı düşünme tekniği, altı ayakkabılı uygulama ve altı değer madalyası yöntemleridir.

2.1.8.4. Sosyo-dramatik Model Kullanma

Torrance'nin geliştirdiği bu modele göre, önce bireyin problemle ilgilenmesi sağlanmalıdır. Sonra onun çevresinde, birey duygularını canlı oyun biçiminde yansıtmalıdır (Ülgen, 1997: 54).

Bu yöntemde birey kendini kurgulanan olay veya durumun içinde bulmalıdır. Günlük hayata yakın olay ve durumlar ele alınmalıdır.

Bireyin yaratıcılığının geliştirileceği bu süreçte; problemle ilgili çatışma ve sonuçları geliştirmede rol alan kilit karakterlerin düşünülmesi sağlanmalı, ürüne dinleyicilerin de katılması sağlanmalı, çatışan düşünceler belli edilerek çatışmaları çözme denemeleri geliştirilmeli, olayı çözümüleme durumunda ve önemli yerlerde gerekli durumlarda mutlaka ara verilmelidir.

2.1.8.5. Iraksak Düşünme

Iraksak düşünme, eskiden öğrenilmiş olan çözüm yollarını bir kenara bırakarak yeni ilişkiler kurmak, yeni düşünceler ortaya koymaktır. Birey karşılaştığı problem durumlarında daha önceden denenmiş çözüm yolunu değil, kendi düşüncesiyle ortaya koyduğu çözümü kullanacaktır. Böylelikle birey, kendi yaratıcı çözümünü ortaya koyarak yaratıcılık yetisini kullanmış olur.

Iraksak düşünme bilineni, öğrenilmiş olanı eleştirir, gerekirse düzeltir, olabilecek konusunda düşünür, belirli olmayan alanlarda dolaşmak eğilimi gösterir. Bilinmezler ve tehlikeler onun en büyük ilgi kaynağıdır (Samurçay, 1983: 9).

Iraksak düşünme sonucu verilen yanıtlara tek tek bakıldığında yaratıcı olarak değerlendirilme yeteneğindedirler. Bu yanıtlar belli ölçülerde; akıcılığı, esnekliği ve özgünlüğü içermeye özelliğine sahiptirler. Bu tür düşünme değişik çözümlere ulaşmak için sıçrama tahtası olarak görülebilir (Arık, 1990: 69–70).

2.1.8.6. Dokuz Soru ile Yaratıcılık

Yaratıcılığı geliştirmek için karşılaşılan konu, durum, problemi farklı bakış açısıyla çözebilmek için aşağıdaki dokuz sorunun sorulmasıdır. Bu soruların baş harfleri SCAMPER sözcüğünü oluşturur.

1. S (Substitute): Kelimenin anlamı yerine geçme, yerini almadır. Şu biçimde sorabiliriz: Hali hazırda kullanılmakta olan nelerin yerini alacak?

2. C (Combine): Kelime anlamı birleştirmek, karşılaştırmaktır. Şu şekilde sorabiliriz: Hangi fikirleri, düşünceleri, görüşleri, parçaları birleştirecektir?

3. A (Adapt): Kelime anlamı uyarlamaktır. Şu şekilde sorabiliriz: Başka neler yeni duruma uyarlanıp adapte edilebilir?

4. M (Modify): Kelime anlamı değişiklik yapmaktır. Şu şekilde sorabiliriz: Nelerinde (rengi, sesi, tadı, şekli... vb.) değişiklik yapılabilir?

5. M (Magnify-Add): Kelime anlamı büyütme, eklemektir. Şu şekilde sorabiliriz: Neleri büyütülebilir? Nerelerine ekleme yapabiliriz?

6. P (Put the Other Uses): Başka kullanımları anlamına gelir. Şu şekilde sorabiliriz: Nelerin yerine kullanılabilir? Kullanım amacı dışında başka nasıl kullanılabilir?

7. E (Eliminate): Ayırmak, elemek anlamındadır. Şu şekilde sorabiliriz: Buraya kadar tasarlanarlardan neleri eleyebiliriz? Neler atılabilir?

8. R (Rearrange): Kelime anlamı yeniden düzeltmektir. Şu şekilde sorabiliriz: Yeniden düzenlenebilir mi?

9. R (Reverse): Yer değiştirmek anlamına gelir. Şu şekilde sorabiliriz: Yeri değiştirilebilir mi? (öne, arkaya, sağa, sola, içe, dışa... vb.) (Michalko, Aktaran: Üstündağ, 2005: 44–45).

Sıralanan bu sorularla yaratıcılığı geliştirmenin mümkün olup olmadığı yeni uğraş alanlarının konusu olabilir. Bu sorular geliştirilebilir.

2.1.8.7. Açık Uçlu ve Yanıtı Belli Olmayan Sorular Sormak

Gündelik yaşamda karşılaşılanlardan farklı sorular sormak, cevabın istendiği kişide düşünce gücünü zorlar. Bu tip sorulara cevap verebilmek imgesel düşünmeyi ve yaratıcılığı gerekli kılar.

Dünya kare olsa ne olurdu?

Sevdiğiniz hayvanın hangi sesleri çıkarmasını istersiniz?

Yazın ortasında kar yağması neye işaret olabilir? (Üstündağ, 2005: 45–46)

2.1.8.8. Beynin Sağ ve Sol Yarı Kürelerini Birlikte Kullanma

İnsan beyni on iki milyar sinir hücresinden oluşmaktadır. İnsan düşündüğünde beyinde yüz bin civarında kimyasal tepki oluşmaktadır. Oysa insanoğlu beyninin sadece %7'sini kullanabilmektedir (İzgören, 1999: 44).

Beynin kısıtlı bir bölümü insan iradesi dâhilinde çalışır. İnsanın istediği an beyninin tamamını ya da bir kısmını; sağ yarım küresini veya sol yarım küresini çalıştırabilmesi mümkün değildir. Ancak beynin iki yarım küresini de çalıştıracak egzersizler yapılırsa yeterli gelişim yakalanabilir. Bu da mantık ile hayali birleştirmeye yönelik çalışmalarla mümkündür.

2.1.8.9. Yaratıcı Yatırım Teorisi

Yaratıcı düşünme, çalışma, üretme süreçlerinde bireyde sentez yeteneğinin, analitik yeteneğin ve pratik yeteneğin bulunması; bu yetenekler arasında bir dengenin oluşturulması gerekir.

Saban'a göre (2004: 121–122), yaratıcı insanlar iyi bir yatırımcı gibidirler. Yaratıcı insanlar genellikle başkaları tarafından değerli görülmeyen veya bazen acayip, tuhaf, faydasız ya da aptalca olarak nitelendirilebilen fikirler üretirler. Daha sonra bu kişiler ortaya attıkları bütün bu fikirlerin değerli olduğu hakkında diğer insanları ikna etmeye çalışırlar.

2.1.8.10. Kendiliğindenlik ve Yaratıcılık

Kendiliğindenlik ve yaratıcılık birbiri ile sıkı sıkıya bağlı iki kavramdır, kendiliğindenlik yaratıcılığın ön şartıdır. Her insan yaratıcılık potansiyeline doğuştan

sahiptir; ancak bu potansiyelin ortaya çıkması, ürüne dönüşebilmesi için kendiliğindenliğe gereksinim vardır (Dökmen, 2000: 315).

Kendiliğindenlik bir anlamda bireyden yakalaması istenilen üretkenliğin akışına bırakılmasıdır. Yaratıcı ürün kendiliğindenlik yolu ile elde edilmek istenirse bireye üretme zorunluluğu ve zaman sınırlaması hissettirilmemelidir.

2.1.8.11. Balık Kılıcı

Balık kılıcı yöntemi problem çözümünde sebep-sonuç ilişkileri kurma amacıyla kullanılır. Problem durumu belirlenerek çizilen balığın gövde bölümüne yazılır. Balığın kılıç bölümlerine ise sorun için önerilen çözümler yazılır.

“Kauri İshakawa, tarafından geliştirilen bu teknik daha çok örgütsel problem çözümlerinde kullanılmaktadır” (Erginer, 2000: 52).

2.1.8.12. Sinektik

“Birbirleriyle alakasız parçaları bir araya getirme anlamını taşıyan bu teknik Gordon (1961) tarafından yaratıcı bireylerin farkında olmadan, bilinçsizce kullandıkları yöntemlerin araştırılması ile ortaya çıkarılmıştır” (Özden, 1997: 129).

Sinektiğin üç tekniği vardır. Bunlar yaratıcılık eğitiminde sıklıkla kullanılırlar.

Doğrudan Analoji: Doğadaki canlıların sorunlarını nasıl çözdüğünün incelenerek, benzer şekillerde insanlığın sorunlarının çözümlenmesidir.

Kişisel Analoji: Bu yöntemde öğrencilerden kendini bir eşya ya da bir başka canlına yerine koyması istenir. Böylece yaratıcılık gücü ortaya çıkar.

Fantezik Analoji: Gelecekte olması hayal edilen, istenilenlerin listelenmesine dayanır. Amaç hayal gücünü ve imgeleme gücünü attırmaktır. Günümüzdeki birçok buluş geçmiş zamanların hayalleri ve fantezileridir.

2.1.8.13. Beyin Fırtınası

Beyin fırtınası ortaya atılan problemin seri bir şekilde üretilen alternatif çözümlerini bulmaktır. Problem cümlesinin altına bulunan çözümler yazılır.

Beyin fırtınası hiçbir yargılamanın olmadığı ortamlarda yaratıcı ve orijinal fikirlerin doğmasına yardımcı olur. Beyin fırtınasının esası belirli durum ve seçenekleri ortaya koymaktır (Özden, 1997: 127).

Sınıf ortamında beyin fırtınası yaparken bol bol pratik yapmak, öğrenciyi fikir üretmeye teşvik etmek, ortaya atılan fikirleri değerlendirmemek, fikirleri sık sık tekrarlamak ve yazmak, öğrencileri heveslendirmek çözüme ulaşan fikirleri ortaya çıkarmada olumlu etki yapacaktır.

2.1.8.14.Zihin Haritası

Bu teknikte sorun belirlenerek bir kâğıdın ortasına yazılıp yuvarlak içine alınır Bununla ilgili olan akla gelen olaylar ve olgular oklar çıkarılarak yazılır. Yazılanlara daha sonra geri dönülüp irdeleme yapıldığında yeni fikirler geliştirilir.

“Tony Buzan tarafından ortaya konan bu teknik, seçilen bir konu hakkında oluşturulan anahtar kavramlar ile ilgili zihinsel bir çalışmadır” (Öztürk, 2004: 82).

2.1.8.15. Yaratıcı Kasları Esnetmek

İnsan vücudu çalışmadığı süre zarfında kasların nasıl çalışma işlevi zayıflarsa beynimiz de çalışmadığı veya çalışmak durumunda kalmadığı sürece yaratıcı kaslar zayıflar çalışma işlevini yitirir. Vücut kaslarımızı çalıştırmak için egzersiz yapmaya beyin kaslarını çalıştırmak içinse eğlenerek düşünmeye ihtiyacımız vardır.

“Yaratıcılık kaslarını esnetmek için daha çok eğlenceye dayalı çalışmalar olan; yazınsal etkinlikler, sanatsal boyutlu çalışmalar, resim ve fotoğraf etkinlikleri, yeniden düzenleme çalışmaları, sesli yazma, rol yapma etkinlikleri yapılabilir.

Bu tip çalışmalar, bireyleri gevşeterek, stresi azaltacak ve yaratıcı düşüncelerin verimli şekilde ortaya çıkmasına yardımcı olacaktır” (Kapar Kuvanç, 2008: 47).

2.1.9. Yaratıcılığı Engelleyen Faktörler

Yaratıcılığımızı sınırlayan durumlar: Aşırı baskı veya tam tersi disiplinsizlik, sadece kurallara ve mantığa dayanan eğitim sistemi, olayları dar bir bakış açısı ile sınırlandırmak ya da geniş sınırlar içerisinde değerlendirmeye çalışmak, sabırsızlık ve belirsizliğe tahammülsüzlük, eğlenceden uzak aşırı ciddi eğitim, özgüven eksikliği,

sosyal uyumsuzluk, korkular, dikkati dağıtan fiziksel ortamlar, iç bunalımlar, alışkanlıklarımızdan kopamayışımızdır.

Önder'e göre yaratıcılığı engelleyen faktörler:

1. Yaratıcılığını ifade etmesi için çocuğa yeterli zaman vermemek.
2. Yaratıcılık için çocuğa uygun bir alan veya ortam hazırlamamak.
3. Çocuğa yaratıcılık için uygun malzemeleri sağlamamak.
4. Çalışma ortamının uygun olmaması.
5. Yaratıcılık için uygun fırsatlar sağlanmaması.
6. Duyguların yaşanmasının engellenmesi.
7. Kendini ortaya koyan çocuğun yeterince desteklenmemesi.
8. Bilinmeyen korkusuna karşı çocuğu yalnız bırakmak.
9. Düzene ve belirliliğe aşırı bağlılık göstermek.
10. Karşıtların birliğini kabul edememek (Aktaran: Palamut, 2008: 37).

2.1.10.Yaratıcı Eğitimin Önemi

Çağımızda yaşanan gelişmeler ülkelerin yaratıcı, eleştirel düşünebilen, güçlü bir insan modeli oluşturmasını zorunlu kılmıştır. Sosyal, siyasi, ekonomik sorunların; şiddet, uyumsuzluk gibi anlaşmazlıkların aşılması için yaratıcı insana çok ihtiyaç vardır. Çünkü artık insanların bilgiye sahip olmaları, mantık kurallarını kullanabilmeleri sorunların ortadan kalkmasına yeterli gelmemektedir. Bu sorunların ancak bilgi ve becerisine yaratıcılığını katan bireylerle aşılabileceği fikri ağırlık kazanmıştır.

Bireysel anlamda bakıldığında günlük yaşamın stresinden kurtulmanın ve mutlu olmanın yolu da yine yaratıcılıktan geçmektedir. Hayatında ufak farklılıklar yaratarak sıkıntılardan kurtulabilen, problemlerini aşabilen insan mutluluğu yakalayabilir. Bu farklılık da ancak yaratıcılıkla ortaya çıkabilmektedir.

O halde ülkeler kendilerini medeniyetlerin bilim mücadelesinde bir adım ileri götürecek, kaliteli, yaratıcı ve mutlu bireyler oluşturmak mecburiyetindedir. Bunun yolu

da eğitimden geçmektedir. Çünkü ancak eğitim sayesinde insanların davranışlarında istendik değişiklikler meydana getirilebilir.

Yıldırım (2003: 118–119), yaratıcılık ile eğitim arasındaki ilişkiyi; eğitim düzeyi, eğitim dalı, eğitim tarzı, yaratıcılık eğitimi olarak değerlendirmiştir. Yaratıcılık ile eğitim arasındaki en önemli ilişkiyi eğitimin tarzının oluşturduğunu ifade eder. Eğitim dalı ve düzeyinin ne olursa olsun sadece mantıksal düşünceye dayalı olan eğitimin yaratıcılığın gelişimini engellediğini ve en kötü olanın da mantıksal düşüncenin ezberle dayandırılarak öğretilmesi olduğunu ifade eder.

Yaratıcı eğitimin, yaratıcılık eğitiminden farkı; birincisi öğretmenlere, eğitimcilerle ve velilere hitap ederken, ikincisi öğrencilere veya öğrenenlere hitap etmektedir. Birincisi; öğretimi, ikincisi ise öğrenmeyi vurgulamaktadır. Birincisi model üzerinde dururken, ikincisi ise öğrenci ve öğrenenin eğitim ve öğretimini ele almaktadır. Böylece model yaratıcılık eğitiminin bir parçasını oluştururken bununla yetinilmez ve daha ileri bir aşamayı oluşturan uygulama aşamasına geçirilmektedir. Özet olarak; yaratıcı eğitim, yaratıcılık eğitiminin bir parçasıdır denilebilmektedir (Rıza, 2004: 26).

Torrance'nin yaratıcı eğitimle ilgili olarak belirlediği ilkeler şöyledir:

1. Yaratıcı düşünceye önem verme.
2. Sınıfta yaratıcı iklim ve ortam oluşturma
3. Basmakalıp (sıradan) çalışmalardan kaçınma.
4. Özgün nesnelere, düşüncelere özendirme.
5. Yaratıcı süreç konusunda bilgi verme.
6. Düşünceleri geçerlilik sınavından geçirme.
7. Yeni görüşleri hoşgörü ile karşılama.
8. Şaheserlere karşı oluşan aşırı saygı ve korkuyu giderme.
9. Öğrencinin kendi isteğiyle başlattığı çalışmaları destekleme.
10. Tedirgin edecek durum yaratma.
11. Yaratıcı düşünme gereksinimi oluşturma.

12. Yaratıcılık sırasında etkin ve sakin dönem sağlama.

13. Yaratıcı düşünce ve eylemleri özgürce açıklamak için ortam oluşturma.

14. Çocukların ilgi alanlarını genişletme (Güleryüz, 2001: 188–194).

Çağın gereksinimi olarak yaratıcılık kavramı Türk eğitim sisteminde de yer almaktadır. Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçları arasında yaratıcı insan yetiştirme ifadesi dikkat çekmektedir.

Yaratıcılığı önemseyen eğitim programları, yaratıcı kişiliklerin medeniyetin gelişimindeki büyük katkılarını, teknolojinin ve bilimin gelişimindeki üstün başarılarını vurgulayarak öğrencilerde yaratıcılık bilincinin oluşmasını ve yaratıcılığa değer vermelerini sağlayabilir.

2.1.11.Yaratıcılığın Ölçülmesi

Yaratıcılığın ölçülmesi konusunda birçok ölçme aracı kullanılmıştır. Sungur (1997: 203) bu çalışmaları şöyle özetler:

“İlk yıllarda tipik çalışmalar Kirkpatrick (1900) tarafından mürekkep lekeleri ile yapılmıştır.

Coulvin ve Mayer, (1906) ölçme kıstası olarak beste, buluş, mizah duygusu, imgesi, algısal güç kullanmıştır.

McCarty 1924 yılında resmi, Abramson 1927'de mürekkep lekelerini Grippen ise 1933'te yağlı boya ve sözelleştirme karışımından oluşan Constant Contact yöntemini kullanmıştır.

1920 yılında Andrews çok sayıda yöntemi bir arada kullanarak farklı tip imgeler ve yaratıcı davranış biçimlerini sınıflamıştır.

1935 yılında Markey, ev bakıcılığı oyunları, görsel uyaranlara isim bulma, imgesel oyunlarda liderlik, blokları dizme vb. gibi çeşitli biçimde standardize edilmiş testler kullanmıştır.”

Bazı araştırmacılara göre yaratıcılığın ölçülmesindeki bir başka yaklaşım ise sosyal-kişilik yaklaşımıdır. Sosyal-kişilik ile ilgili çalışmalarda karakter özellikleri,

hüküm bağımsızlığı, öz güven, zorluğu çekici görme, estetik yönelim ve risk alma bireylerin yaratıcılığını ölçen kıstaslar olarak kabul edilmektedir.

2.2. Türkçe Öğretimi

İlkokuldan ortaokul son sınıfa değin Türkçe, lise öğretimi süresince de Dil ve Anlatım, Edebiyat adı altında sürdürülmekte olan anadili öğretiminin istenilen düzeyde olup olmadığı tartışmaya açıktır. Ancak günlük hayatta karşılaşılan iletişim bozuklukları, kâğıt-kalem etkinliklerinin sevilmeşi ve insanların duygularını ifade etmekte zorlanması dil öğretiminde aksayan yanların olduğunu göstermektedir.

İnsan doğumundan itibaren yaşadığı toplumun inanç, gelenek ve göreneklerini edinir. Bu değerler kişiye dil yoluyla aktarılır. Her dilin dünyaya bir bakışı vardır. Kişi dilini öğrenmekle kendine değer yargıları üretmeye, anlamaya yorumlamaya başlar. Dilin temel işlevi anlama ve anlatmayı sağlamaktır. Anlama; okuma ve dinleme becerilerini kapsarken anlatma; konuşma ve yazma becerilerini içine alır. Öyle ise dil öğrenmek; o dille konuşma, dinleme, yazma ve okumayı tam anlamıyla yapabilmek demektir. Anlama, anlatma ve dil bilgisi becerileri bir bütündür ve Türkçe öğretimi bu bütünlük üzerine kuruludur.

2.2.1. Türkçe Öğretiminde Yaratıcı Düşünmenin Yeri

Türkçe dersleri, Türkçe öğretim programına göre hazırlanmıştır; Türkçe ders kitapları ve bu kitaplardaki etkinlikler doğrultusunda yürütülmektedir. Etkinlikler genel olarak temel becerileri özel olarak ise temel dil becerilerini geliştirmeye yöneliktir.

Bu kısımda çalışmanın kaynağını ve konusunu oluşturan yaratıcı düşünmenin, ders kitaplarının ve etkinliklerin Türkçe öğretimindeki yeri genel olarak tespit edilip özetlenmiştir.

Dil öğretimi sadece belli kuralların edinilmesine dayanan etkinliklerden oluşmaz. Bir dili öğrenmiş olmak o dille konuşabilmek, yazabilmek, okuyabilmek, okuduğunu anlayabilmek ve dinleme ile ilgili etkinlikleri yerine getirebilmekle mümkündür. Bu nedenle dil öğretimi gerçekleştirilirken konuşma, dinleme, okuma ve yazma gibi öğrenme alanlarının geliştirilmesine çalışılır.

Dil öğretiminin temel hedefi, öğrencilerin, dilin farklı bağlamlarda aldığı görünümleri kavramları, dil aracılığıyla kendilerini ifade edebilmeleri, değişik bilgi kaynaklarına ulaşarak duygu, düşünce ve hayal dünyalarını zenginleştirmeleridir (MEB 2006: 2). Buna göre temel öğrenme alanlarını geliştirmeye çalışırken aynı zamanda öğrencilerin bireysel ve toplumsal anlamda sağlıklı bir iletişim kurabilmek ve etkileşimde bulunabilmek amacıyla bazı ek beceriler de edinmeleri gerekmektedir. Bunlar 2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın Giriş bölümünde Temel Beceriler olarak adlandırılmakta; öğrencilerin dil becerilerindeki gelişimleriyle bağlantılı, yatay olarak bir yılın sonunda, dikey olarak da sekizinci sınıfın sonunda kazanacakları ve hayat boyu kullanacakları temel beceriler şeklinde tanımlanmaktadır. Programla ulaşılabilecek temel beceriler şunlardır:

- Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma
- Eleştirel düşünme
- Yaratıcı düşünme
- İletişim kurma
- Problem çözme
- Araştırma
- Karar verme
- Bilgi teknolojilerini kullanma
- Girişimcilik (MEB 2006: 5).

Bu temel beceriler arasında yaratıcılık ve yaratıcı düşünme önemli bir yer tutmaktadır. Çağdaş eğitim anlayışının en önemli amaçlarından sayılan yaratıcı ve bilimsel düşünmenin geliştirilmesi ana dili eğitiminin amaçları arasındadır. Sever (1997: 7) bilimsel, eleştirici, doğru, yapıcı ve yaratıcı düşünme yollarını kazandırmayı ana dili öğretiminin işlevleri arasında sayar. “Öğrencilerin edindikleri birikimler üzerine yenilerini inşa etmeleri, karşılaştıkları sorunlara alternatif ve yaratıcı çözümler üretmeleri, bir grup içerisinde beraber çalışma bilinç ve cesaretine ulaşmaları, üretme ve tartışma etkinliklerine katılmaları, farklı araştırma yöntem ve tekniklerini kullanmaları,

olay ve durumları kendi deneyimlerinden hareketle doğru olarak anlamaları, disiplinler arası bir bakış kazanmaları Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın temel amaçlarını oluşturmaktadır" (MEB 2006: 2). Ayrıca programın genel amaçlar bölümünde öğrencilerin "duygu, düşünce ve hayallerini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmeleri; anlama, sıralama, ilişki kurma, sınıflama, sorgulama, eleştirme, tahmin etme, analiz-sentez yapma, yorumlama ve değerlendirme becerilerini geliştirmeleri; yapıcı, yaratıcı, akılcı, eleştirel ve doğru düşünme yollarını öğrenmeleri, bunları bir alışkanlık hâline getirmeleri" maddelerinde de yaratıcılığa ve yaratıcı düşünmeye değinilmektedir.

Küçük'e göre (2007: 248) anlama ve anlatma becerilerinin ağırlıkta olduğu Türkçe dersleri çocuğun yaratıcılık yeteneğinin ortaya çıkarılması, değerlendirilmesi, geliştirilmesi, motive edilmesi için en uygun ders olma özelliğini taşımaktadır.

Türkçeyi doğru olarak, bilinçle ve güvenle kullanmayı alışkanlık haline getirmenin en etkili yolu, derslerde öğrencilere önce düşünme becerileri kazandırma daha sonra düşüncelerini sözlü ve yazılı anlatma koşullarını sağlamaktır. Öğretmen, onları, sistemli olarak seçeceği konularda ne kadar çok okutur, konuşturur, yazdırır ve üzerinde ne kadar çok düşünüp eleştiri yapmalarını sağlarsa, o kadar çok olumlu sonuç alınmış olur.

Yaratıcı düşünmeyi eğitime aktarabilmek için öncelikle temel düşünme becerilerine ve destekleyici bir ortama sahip olmak gerekir. Bu düşünme tarzını geliştirebilmek için de otobiyografik yazı yazma, hayal gücünü kullanma, grup tartışmaları yapma, öğretim programlarını analiz etme ve geliştirme gibi çalışmalara yer verilmelidir (Demirel, 2005: 232).

2.2.2. Okuma Dil Becerisinin Önemi ve İşlevi

Okuma, ses organları ve göz yoluyla algılanan işaret ve sembollerin beyin tarafından yorumlanarak değerlendirilmesi ve anlamlandırılması sürecidir. Okuma becerisi, öğrencinin farklı kaynaklara ulaşarak yeni bilgi, olay, durum ve deneyimlerle karşılaşmasını sağlar. Dolayısıyla bu beceri; öğrenme, araştırma, yorumlama, tartışma, eleştirel düşünmeyi sağlayan bir süreci de içine alır. Okuma becerisiyle, öğrencilerin günlük hayatlarında karşılaştıkları yazılı metinleri doğru, akıcı bir biçimde ve uygun

yöntemleri kullanarak okuyabilmeleri, okuduklarını değerlendirip eleştirel bir bakış açısıyla yorumlayabilmeleri ve okumayı bir alışkanlık hâline getirebilmeleri gerekmektedir (MEB, 2006: 6).

“Programda yer alan okuma dil becerisinde; okuma kuralları, okunan metnin anlaşılması ve çözümlenmesi, anlamlandırılması, okunan metnin değerlendirilmesi ve okumanın bir alışkanlık hâline dönüştürülmesine yönelik olarak çeşitli kazanım ve etkinliklere yer verilmiştir” (MEB, 2006: 6).

Okuma sadece basılı bir şeyin yorumlanıp değerlendirilmesi anlamına gelmez. Okuma becerisinin geliştirilebilmesi için, yazılı ve basılı sembollerin çözümlenmesi ve çözümlenen sembollerin anlamlandırılması gerekir. Anlamanın kazanılmasında ise dil önem kazanır. Okuyucunun çözümlendiği metni anlayabilmesi için kendi bilgi ve yaşantısıyla metin arasında ilişki kurulabilmelidir.

Rıza'ya göre (2004), bol bol okumak öğrenci üzerinde olumlu bir etki yaratır. Öğrenci materyal geliştirmede ilerleme sağlar, olaylara farklı yönlerden bakabilme yeteneği kazanır ve yeni düşüncelere yelken açar.

Okuma insanın yeni kelimeler öğrenerek sözcük dağarcığını genişletmesine, hayal ve düşünce dünyasını geliştirmesine, güçlü ifade gücü kazanmasına, ufkunu ve yaratıcılığını zenginleştirmesine katkıda bulunur. Öğrencilerin, okuduklarını ve dinlediklerini tam ve doğru olarak anlaması; anladıklarını, düşünüp tasarladıklarını söz ve yazıyla etkili biçimde anlatması, büyük ölçüde sözcük dağarcıklarının zenginliğine, bu dağarcığın zenginliği de okuma etkinliğine bağlanabilir (Sever, 2004: 15).

Görsel Okuma ve Görsel Sunu Öğrenme Alanı

1. Görsel Okuma

2. Görsel Sunu

Görsel okuma ve görsel sunu öğrenme alanı, 2005 İlköğretim Türkçe Öğretim Programında ilk kez ele alınmıştır. Görsel okuma; yazılı metinlerin dışında kalan şekil, sembol, resim, grafik, tablo, beden dili, doğa ve sosyal olaylar gibi görselleri okuma, anlama ve yorumlamayı kapsamaktadır. Görsel sunu; öğrencilerin duygu, düşünce ve bilgilerini görseller aracılığıyla başkalarına aktarmasını içerir. Başka bir ifadeyle görsel

okuma; çizimler, resimler, grafikler, fotoğraflar gibi araçları kullanarak gördükleriyle anlam oluşturma sürecidir. Görsel sunu ise, bu araçları kullanarak anlatma sürecidir.

Günümüzde öğrenciler pek çok görsel unsurla karşılaşmaktadırlar. Bu durum, öğrencilerin estetik duygularının gelişimine, farklı düşünce biçimlerini öğrenmelerine katkı sağlayacaktır. Günümüz dünyasında öğrencilerin bilgileri ile görselleri birleştirerek bütünleştirmesi beklenmektedir. İçinde yaşadığımız dönem, yalnızca konuşma ve yazma dilinin değil, aynı zamanda televizyon ve filmlerin, reklâmların ve fotoğrafların da eleştirel ve yaratıcı anlamda okuyucusu ve anlamlandırıcısı olmayı gerektirmektedir (Akyol, 2006: 105). Bu alandaki becerilerin kazanılması çağın gereklerinin kolay yerine getirilmesini sağlar.

Bugünün çocukları bunca teknolojik gelişmenin içindeyken ve kitle iletişim araçları ile iç içeyken bu teknolojik donanımlardan tamamen soyutlamaları beklenemez, bu yüzden çocukların bilinçli bir medya okur-yazarlığı geliştirmesi sağlanmalıdır. Medya okur-yazarlığının geliştirilmesi Türkçe derslerinin görsel okuma ve görsel sunu alanlarına girmektedir. Dolayısıyla dersten beklenen kitap, dergi, gazete, internet site ve etkinlikleri, televizyon programları gibi öğrencinin bir şekilde muhatap olduğu iletişim araçlarını nitelikli kullanma, bu araçlardan faydalanma ve medya mesajlarını anlayıp yorumlama konusunda öğrenciye kılavuzluk yapmasıdır. Bu öğrenme alanının görsel sunu kısmı da, öğrencilerin kendini ifade etme becerilerini yaratıcı kullanması konusunda yöreklendirmekte ve teşvik etmektedir.

2.2.3. Türkçe Öğretiminde Ders Kitaplarının Yeri ve Önemi

Kitap bireyin iletişim kurduğu en önemli bilgi ve kültür kaynağıdır. Eğitim-öğretim sürecinde öğretmen ve öğrencilerin en çok kullandıkları araçların başında ders kitapları gelir. Bu açıdan bakılırsa ders kitapları da eğitimde önemli bir rol oynar.

Türkçe öğretimin amacı, öğrencinin ana dilini doğru olarak kullanmasına olanak sağlamaktır. Ana dili öğretiminde, öğretilen ve öğretilirken kullanılan malzemenin dil olduğu düşünüldüğünde ders kitaplarının önemi daha açık görülecektir. Yapılan araştırmalar da öğretmenlerin en çok kullandıkları ders materyalinin ders kitapları olduğunu ortaya koymaktadır (Erdem, 2007; İtmeç, 2008). Ders kitaplarında yer alan

metinler, öğrencilerin Türkçenin kurallarını sezmelerine, bu kuralları öğrenerek kendi ifadelerinde kullanmalarına yardımcı olmaktadır (Özby, 2006: 170).

2006 yılında uygulanmaya başlayan Türkçe öğretimi programında üçlü kitap modeli benimsenmiştir (Özby, 2006: 171). Buna göre, Türkçe dersleri için, öğrenciler ders kitabı ve çalışma kitabı; öğretmenler bu kitaplara ek olarak bir de öğretmen kılavuz kitabı kullanmaya başlamıştır.

Öğretmen kılavuz kitapları, öğretmenlerin ders işleyiş süreçlerinde onlara rehberlik eden kitaplardır. Öğretmen kılavuz kitapları içinde, temalarda yer alan kazanımlar, örnek planlar, ders kitaplarında yer alan metin örnekleri, ders kitaplarında yer almayan dinleme metinleri, çalışma kitaplarında yer almayan etkinlikler, ölçme değerlendirme formları yer almaktadır. Ayrıca bu kitaplarda, yöntem ve teknikler açıklanır, ders esnasında kullanılacak materyaller ve bu materyallerin nasıl kullanılacağı hakkında bilgi verilir, öğrenciyi yönlendirici açıklamalara yer verilir (Özby, 2006: 175).

Ders kitapları içerisinde sadece örnek metinler yer almaktadır. Öğrenci bu metinlerle türleri ve özelliklerini kavramakta, etkinlikler örnek metinler kaynak alınarak hazırlanmaktadır. Ayrıca öğrenci ders kitabından okuduğu metinler yoluyla Türkçenin inceliklerini görecektir, kendi yanlışlarını düzeltmeye yönelecektir.

Öğrenci çalışma kitaplarında ise okuma, dinleme, konuşma, yazma ve dil bilgisi etkinlikleri yer almaktadır. Öğretim programında yer alan kazanımlara uygun olarak öğrenilenleri pekiştirme amaçlı hazırlanan unsurlar bulunmaktadır (Özby, 2006: 173). Konuların zihinde yapılandırılmasında en önemli materyal öğrenci çalışma kitaplarıdır. Bu nedenle çalışma kitaplarının hazırlanması aşamasında bazı noktalara dikkat edilmesi gerekmektedir. Çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerin öğrenci seviyesine uygun; öğrenciyi düşünmeye, kıyaslamaya teşvik edecek; edinilen bilgiler ve eski bilgileri kullanarak yeni bilgiler edinmeye yardımcı olacak; öğrenciyi ezberden uzaklaştıracak; öğrencinin etkin olarak derse katılımını sağlayacak nitelikte hazırlanmalı; dikkat çekmek ve konunun öğretimine yardımcı olmak için fotoğraflar ve resimlerle desteklenmelidir (Özby, 2006: 173–174). Ayrıca bir konuyla ilgili etkinlikler birden fazlaysa etkinlikler hazırlanırken basitten zora ilkesine uygun olarak hazırlanmalıdır.

Etkinliklerin hazırlanmasında aşamalılık ilkesi de göz ardı edilmemelidir. Etkinlikler bir sonraki konuya da hazırlayıcı nitelikte olmalıdır.

Ders kitapları çocukların bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerilerinin gelişmesinde katkısı en yüksek olan materyallerdendir. İlköğretim okumayı sevme ve iyi okuma alışkanlığı kazanmada başlangıç dönemidir. Bu nedenle özellikle ilköğretim çağındaki çocuklar için yazılacak ve basılacak olan kitapların niteliğine büyük önem ve özen gösterilmelidir. Çünkü kaliteli eğitim, büyük oranda kaliteli ders kitaplarıyla gerçekleşecektir (Demirel 2005: 39).

2.2.4. Türkçe Öğretiminde Etkinliklerin Yeri ve Önemi

Etkinlik kavramı, gerek bilimsel kitaplarda gerek Türkçe öğretim programında gerekse Türkçe ders kitaplarında sıkça karşımıza çıkan bir kavramdır. Etkinlik, Eğitim Terimleri Sözlüğü'nde "çocukların, kendi amaç ve gereksinmelerine uygun geldiği için isteyerek katıldıkları herhangi bir öğrenme durumu" şeklinde tanımlanmıştır (www.tdk.gov.tr, 2010). Bu tanımdan hareketle öğrencinin öğrenme amacına yönelik ders içinde ve ders dışında isteyerek katıldığı ve bu süreçte aktif olduğu tüm öğretim durumları etkinliktir denilebilir. Buna göre sınıf içinde gerçekleştirilen dramatizasyon uygulamaları, konuşma çalışmaları (hazırlıklı konuşma, münazara vs.), ders kitaplarında yer alan konuları öğretici ve pekiştirici çalışmalar, öğretmenin hazırlamış olduğu çalışma kâğıtları; sınıf dışında gerçekleştirilen tiyatro çalışmaları, gazete ve dergi çıkarma, duvar gazeteleri hazırlama, şiir dinletileri birer etkinliktir. Buradan etkinlik kavramının ne kadar geniş bir alanı kapsadığını görmek mümkündür.

Etkinlikler Türkçe dersinin hedeflerine uygun, kazanımlarının uygulamaya geçirilmesine yardımcı olacak şekilde düzenlenmelidir. Etkinlikler öğrencinin bilgiye ulaşmasını sağlayan bir araçtır. Öğrencilerin Türkçe derslerindeki amaçlara ulaşabilmeleri, kendilerinden beklenen bilgi, beceri ve tutum değişikliklerini gerçekleştirebilmeleri için öğretimin çeşitli etkinliklerle desteklenmiş olması gerekmektedir. Her öğrencinin farklı bir öğrenme yöntemi, farklı bir hazırbulunuşluk ve algılama düzeyi vardır. Tüm bunlar göz önünde bulundurularak etkinlikler çeşitli uyaranlara hitap edecek şekilde hazırlanmalıdır.

Türkçe dersi öğretim programında, etkinliklere aynı programda yer alan kazanımların hayata geçirilmesinde ve hedeflenen bilgi, beceri ve alışkanlıkların kazandırılması için yer verilmiştir. Programda yer alan etkinlikler birer öneri niteliği taşımaktadır. Öğretmen dilerse bu etkinlikleri kullanmayabilmekte ya da etkinliklerin bazı bölümlerinde değişiklikler yapabilmektedir. Öğretmen kendisi de konuya uygun olarak etkinlikler hazırlayabilmektedir. Ancak yeni etkinlikler hazırlanırken ve uygulanırken bunların hangi kazanımla ilişkili olduğu belirlenmeli ve öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalıdır (MEB, 2006: 8). Türkçe dersi çerçevesinde bir ders saatinde birden fazla etkinlik yapılabilir. Öğretmen bir konuyla ilgili olarak farklı etkinlikleri bir ders saatinde uygulatabilmektedir.

Türkçe dersi öğretim programında etkinlikler öğrencilerin seviyelerine uygun olarak sınıf düzeyine göre ayrı ayrı belirlenmiştir. Türkçe dersi öğretim programı kılavuz kitabında, Türkçe dersi öğrenci çalışma kitaplarında ve öğretmen kılavuz kitabında birbirlerinden farklı öğrenilenleri pekiştirici etkinlikler yer almaktadır. Bu etkinlikler sınıf-okul içi etkinlikler ve okul dışı etkinlikler olarak belirlenmiştir. Türkçe dersi öğretim programı kılavuz kitabında (MEB, 2006) bu etkinlikler sınıf-okul içi etkinlikler, okul dışı etkinlikler şeklinde gruplanmıştır.

Etkinliklerin amacı öğrencileri derse aktif olarak katmak, öğrencilerin öğrenme sürecinde etkin bir rol üstlenmesini sağlamaktır. Bu nedenle hazırlanan etkinlikler öğrencileri işe koşacak, sürece dâhil edecek nitelikte olmalıdır. 2005 yılında hazırlanan Türkçe öğretim programının uygulanması açısından etkinliklerin her aşamasında öğrencilerin katılımının sağlanması, etkinliklerin uygulanması sürecinde birbirleriyle ve öğretmenleriyle sürekli iletişim içinde olmaları çok önemlidir.

Etkinlikler hazırlanırken bir takım ölçütler göz önünde bulundurulmalıdır. Bunlar:

1. Etkinlikler öğrencilerin sınıf seviyelerine göre hazırlanmalıdır (Özbay, 2006: 173).
2. Etkinlikler hazırlanırken görsellerden sıkça yararlanmalı (Özbay, 2006: 173) öğrencilerin dikkatini çekecek, öğrencilerin derse katılımını sağlayacak nitelikte olmasına dikkat edilmelidir.

3. Etkinlikler Türkçe öğretiminin ilkelerine göre hazırlanmalı; etkinlikler sıralanırken kolaydan zora, bilinenden bilinmeyene, yakından uzağa ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır.
4. Öğrencilerin farklı özelliklere sahip olduğu ve farklı kanallardan öğrenebildikleri göz önünde bulundurularak etkinlikler çeşitli duyu organlarına hitap edecek şekilde hazırlanmalıdır.
5. Etkinlikler öğretilen konuyu kavratmaya yetecek sayıda olmalı, birbirini tamamlayacak nitelikte hazırlanmalı, bir konuyla ilişkili olan etkinlikler birbirlerinden kopuk olmamalıdır.
6. Dersin işlenişi sırasında etkinlikler öğrenci merkezli öğrenmeyi destekleyici nitelikte olmalı, öğrencileri aktif hâle getirmeli (Özbay, 2006: 174), öğretmenlerin öğrencilere yalnızca rehberlik yapmasına dayalı bir öğrenme ortamı oluşmasına yardımcı olmalıdır.
7. Etkinlikler öğrencilerin hayal dünyasını geliştirecek nitelikte olmalı öğrenciyi düşünmeye teşvik etmelidir.

Programdaki kazanımlar, büyük oranda öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinliklerle sezdirilmeye, kavratılmaya ve pekiştirilmeye çalışılmaktadır. Bu nedenle öğrenci çalışma kitaplarının Türkçe öğretiminde önemi büyüktür. Ders işleme sürecinde, ders konularının öğrenilmesinde öğretmen çalışma kitaplarına sık sık başvurmalıdır. Etkinliklerin yapılması sürecinde öğretmen belli bir süre vermeli, öğrencileri yönlendirmeli, anlayamadıkları bölümleri açıklayarak öğrencilerin etkinlikleri kendi başlarına yapmalarına yardımcı olmalıdır. Öğrenciler etkinlikleri bitirdikten sonra etkinlikler sınıfla birlikte yapılmalı, yanlışlar düzeltilmelidir.

6. sınıf öğrenci çalışma kitapları okuma becerisi etkinlikleri incelendiğinde kelime öğretimine yönelik etkinlikler, görsel okumayı geliştirici hazırlık çalışmaları etkinlikleri ve metinleri anlamlandırmaya ve çözümlenmeye yönelik etkinlikler olarak gruplandırılabilir.

Öğrenci çalışma kitaplarındaki kelime öğretimine yönelik okuma etkinlikleri şunlardır:

- Kelimeyi anlamını içeren cümleyle eşleştirme, eş anlamlısı veya zıt anlamlısı ile eşleştirme, Türkçe karşılığı ile eşleştirme (Bkz. Ek-3),
- Kelimenin çağrıştırdıklarını listeleme,
- Kelimelerle akrostiş oluşturma,
- Anahtar kelimelerle paragraf oluşturma, yeni bir hikâye, anı, masal, şiir, deneme yazma (Bkz. Ek-4),
- Anahtar kelimelerle metni özetleme,
- Metinden seçilen anahtar kelimeleri örnek cümlelerde verilen boşluğa yerleştirme, anahtar kelimelerle cümle kurma (Bkz. Ek-5),
- Bilinmeyen kelimelerin anlamlarını bularak cümle içinde kullanma,
- Kelimelerin anlamlarını bulmaca yoluyla öğrenme (Bkz. Ek-6),
- Kelimelerin çağrıştırdığı soyut kelimeleri yazma, meslek adlarını yazma,
- Metnin bağlamından hareketle kelimenin anlamını tahmin etme (Bkz. Ek-7),
- Metinde geçen kelimelerin anlamlarını tahmin etme ve sözlükteki anlamlarıyla karşılaştırma (Bkz. Ek-8),
- Karışık olarak verilen kelimeleri sözlük sırasına koyup kelimelerin anlamlarını tahmin etme,
- Görsellerden hareketle kelimeyi tahmin etmedir.

Görüldüğü gibi kelime öğretimine yönelik etkinlikler; tahmin etkinlikleri, anahtar kelime etkinlikleri, çağrışım, eşleştirme ve kelimeyi kullanma etkinlikleridir.

Etkinliklerin kitaplara diziliş şekline bakıldığında etkinlik hazırlama ilkelerine aykırı olduğu görülecektir. Örneğin kolaydan zora, bilinenden bilinmeyene ilkelerine aykırı olarak üst düzey beceri isteyen paragraf oluşturma etkinliği önce verilirken daha az beceri ve düşünme isteyen bilinmeyen kelimenin cümle içinde kullanımı etkinliği sonra verilmiştir. Çalışma kitaplarında gerek kelime öğretimi etkinliklerinin gerekse diğer etkinliklerin hazırlanmasında ve sunumunda bu sıranın gözetilmesi öğrenci için oldukça faydalı olacaktır. Kelime öğretimine yönelik etkinliklerde öğrenciyi

ezberciliğe, kolaycılığa sevk etmeden öğrencinin kelimelerin anlamlarını keşfetmesi sağlanmalıdır. Bu da okuma becerisinin yanı sıra çok yönlü düşünmeyi sağlayan yaratıcı düşünmenin geliştirilmesi ile mümkün olacaktır. Kelime öğretimi öğrencinin günlük hayatında çevresindeki insanlarla iyi iletişim kurabilmesi ve bildiklerini doğru aktarabilmesi açısından önemli olduğu gibi tahmin ve ön görü kazanması açısından da önemlidir. Bu sebeplerden dolayı kelime öğretimine ilişkin etkinliklerin iyi hazırlanması ve doğru uygulanması gerekir.

Etkinliklerin çeşitlendirilmesi öğrencilerin söz varlığını zenginleştirmede kolaylık sağlayacaktır. Öğrenciler özellikle tahmin, çağrışım ve kelimeyi kullanma etkinliklerini yaparken kendi bilgilerinden yola çıkacakları ve aktif olarak katılabilecekleri için etkinlikler öğrenciler açısından hem daha eğlenceli hem daha kalıcı olacaktır. Etkinlikler sayesinde kelimeler anlamlandırılarak öğrenilmektedir. İnsan zihni için ise anlamlı olan kalıcı olur.

Öğrenci çalışma kitaplarındaki okuma becerisi etkinliklerinin diğer bir başlığı metni anlamlandırmaya ve çözümlenmeye yönelik etkinliklerdir ki bu etkinlikler okuma becerisinin temel etkinlikleridir. Türkçe öğretim programında da okuma becerisinin kazanımlarının çoğu metnin anlamının öğrenci tarafından kavranması ve bu anlam üzerine çeşitli yorumlar yapılabilmesi üzerine düzenlenmiştir. Türkçe dersinde metinler düşünmeyi sağlayan temel araçtır.

6. sınıf öğrenci çalışma kitaplarında metni anlamlandırmaya yönelik okuma etkinlikleri şunlardır:

- Metnin konusunu ve ana fikrini bulma (Bkz. Ek-9),
- Metinle ilgili verilen sorulara cevap verme (Bkz. Ek-10) ,
- Metni özetleme ve metinde geçen olayları kronolojik sıraya koyma,
- Metinde verilen olayları, duyguları, düşünceleri ve hayalleri belirleme,
- Aynı konulu başka bir metin veya şiir yazma (Bkz. Ek-11),
- Metindeki cümleleri amaç-sonuç ve sebep-sonuç ilişkisi bakımından tamamlama,

- Metinde geçen anlatımın yönünü değiştiren ifadeleri bulma,
- Metinle ilgili soru hazırlama ve cevaplama,
- Metinde geçen probleme ilişkin çözüm önerilerinde bulunma,
- Metindeki kahramanın yerine kendini koyma,
- Metnin kahramanı ile benzer ve farklı yönlerini yazma (Bkz. Ek-12),
- Metne farklı başlık bulma,
- Eksik metni tamamlama, metnin öncesini ve sonrasını tahmin etme,
- Metinden anladığını resimleme ve metinde geçen bir olayı resimleme,

Metnin anlaşılmasına yönelik bu etkinliklerde önemli olan amaca hizmet edici olmasıdır. Ancak sadece metnin anlaşılmasını sağlamakla kalmamalı öğrencinin yaşamında karşılaştığı problemlere ve durumlara doğru yaklaşımlarda bulunmasını sağlayacak bir düşünce sistemi geliştirmesine de katkıda bulunmalıdır.

Sıralanan genel etkinliklere bakıldığında yarım bırakılan metnin tamamlanması, metinden anlaşılmanın resmedilmesi ve metne farklı başlıklar bulunmasını sağlayan etkinlikler öğrencilerin hayal dünyasını zenginleştirecek, karşılaştıkları sosyal problemleri çözme kapasitelerini ve yaratıcı düşünme yeteneklerini artıracaktır. Gerek söz varlığını zenginleştirme gerekse metni anlamlandırmaya yönelik etkinliklerde yaratıcı düşünceyi geliştiren yöntem ve teknikler daha çok kullanılmalıdır. Bu yöntem ve tekniklerin etkilere uyarlanması kitaplarda daha sitemli hale getirilmelidir. Fakat 6. sınıf öğrenci çalışma kitaplarına bakıldığında okuma becerisini kazandırmaya yönelik yaratıcı düşünce bazen bir metnin üzerinde iki-üç etkinlikle vurgulanırken bazen bir temada hiç kullanılmamıştır. Bu durum yaratıcı düşünceyi geliştiren etkinliklerin kitaba düzensiz şekilde yerleştirildiğinin başka bir kanıtıdır.

III. BÖLÜM BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın amacına ve alt amaçlarına uygun olarak incelenen 6. sınıf Türkçe dersi öğrenci çalışma kitaplarında tespit edilen bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir.

3.1. Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki Yaratıcı Düşünmeyi Geliştiren Okuma Etkinliklerinin Sayılarının Farklı Yayınlarına Dağılımına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Bu kısımda 6. sınıf Türkçe Dersi Öğrenci Çalışma Kitaplarında yer alan okuma etkinliklerinin ve yaratıcı düşünmeyi geliştiren okuma etkinliklerinin sayıları tespit edilmiş, farklı yayınlarına dağılımları incelenmiştir. Okuma etkinliklerinin genel hatları ve genel içerikleri belirlenmiştir.

Okuma etkinlikleri öğrenciye yeni bilgilere ulaşma, öğrendiği bilgileri eskilerle ilişkilendirebilme, yeni durum ve deneyimleri özümleyebilme yeteneği kazandırır. Okumaya geçmeden önce ön bilgiler harekete geçirilmeli okuma etkinlikleri belli amaç veya amaçlar doğrultusunda yapılmalıdır. Bu amaçların kazandırılmasına yönelik öğrenci çalışma kitaplarında okuma becerisini geliştirici etkinliklere yer verilmiştir. Okuma etkinlikleri öğrencilerin okuma süreçlerinin değerlendirilmesinde, okuma kurallarının kavratılmasında, metinlerin anlamlandırılması ve çözümlenmesi sürecinde yararlı olacağı gibi genel becerilerden biri olan yaratıcı düşünce becerisinin gelişmesine de katkı sağlayacaktır.

Okuma etkinliklerine yönelik çalışmalara ders kitaplarında yer alan metinler temel teşkil eder. Türkçe Öğretim Programında her tema kapsamında ders kitabı metinleri arasından en az üç tanesinin okuma etkinliği olması ön görülmüştür. Ayrıca okuma metinlerinde bulunması gereken özellikler 28 madde halinde belirtilmiştir. Bu maddelerden 15. (Metinler, öğrencilerin dil zevkini ve bilincini geliştirecek, hayal dünyalarını zenginleştirecek nitelikte olmalıdır.) ve 18. madde (Metinler, öğrencilerin duygu ve düşünce dünyasını zenginleştirmek amacıyla yönelik olarak farklı yazar ve şairlerden seçilmelidir.) metinlerin yaratıcı düşünmeyi geliştirmeye katkılarına dikkat çekmektedir. Öğrenci Çalışma Kitaplarında bulunması gereken okuma etkinliklerinin sayılarının tüm etkinliklere oranının %30 olması gerektiği belirtilmiştir. Ortaya konan

bu ön şartlar doğrultusunda 6. sınıf öğrenci çalışma kitaplarına bakıldığında Tablo 5 ve Tablo 6'daki veriler elde edilmiştir.

Tablo 5: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Etkinliklerin Yayınevlerine Dağılımı

Sınıflar	Yayınevleri			
6. Sınıf	Koza	MEB	Pasifik	Evren
Tüm Etkinlikler	199	229	284	224
Okuma Etkinlikleri	93	85	99	88
Yaratıcı Düşünmeyi Geliştiren Okuma Etkinlikleri	13	11	19	13

Öğrenci çalışma kitaplarında yer verilen tüm etkinlikler, okuma etkinlikleri ve yaratıcı düşüncüyü geliştiren okuma etkinlikleri sayılarına bakıldığında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Yayınevlerinin etkinlikleri sayıları bakımından karşılaştırıldığında: Tüm etkinliklerde, okuma etkinliklerinde ve yaratıcı düşüncüyü geliştiren okuma etkinliklerinde en fazla sayı Pasifik yayınlarına aittir. Tüm etkinliklerde MEB Yayınları ikinci, Evren Yayıncılık üçüncü ve Koza Yayınları da dördüncü sıradadır. Okuma etkinlikleri sayıları ise yayınlara göre: İkinci Koza Yayınları, üçüncü Evren Yayıncılık ve son sırada MEB Yayınları yer alır. Yaratıcı düşüncüyü geliştiren okuma etkinliklerine bakıldığında sıralama biraz daha değişiklik gösterir: İkinci sırayı Evren, üçüncüyü Koza ve son sırayı MEB alır.

Etkinliklerin sayılarının önemli olduğu kadar nitelikleri, uygulanabilirlikleri de önemlidir. Özellikle yaratıcı düşünceyi geliştirme ve okuma becerisi hedef davranışlarını kazandırmak açısından etkinlikler bütünlük içerisinde olmalı, hazırlanma amacı dışına çıkmamalıdır.

Tablo:6Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Etkinlik Sayılarının Birbirine Oranı

Etkinlik Oranları	Yayınevleri			
	Koza	MEB	Pasifik	Evren
Okuma Etkinliklerinin Tüm Dil Becerisi Etkinliklerine Oranı	%46,7	%37,1	%34,8	%39,2
Yaratıcı Düşünmeyi Geliştiren Okuma Etkinliklerinin Toplam Okuma Etkinliklerine Oranı	%13,9	%12,9	%19,1	%14,7

Tablo 6'ya bakıldığında yayınevlerinin tüm etkinlikler arasından okuma etkinliklerine yer verme yüzdeleri oranlarında ilk sırada Koza Yayınları son sırada ise Pasifik Yayıncılık bulunmaktadır. Tüm yayınevleri Türkçe öğretim programında ön görülen %30 etkinlik oranını sağlamış ve aşmıştır. Tablodaki diğer oranlamaya bakılacak olursa %19,1'lik oranla Pasifik yayınları yaratıcı düşünmeyi geliştiren okuma etkinliklerinde ilk sıradadır. Pasifik Yayınları'nı sırayla Evren, Koza ve MEB Yayınları takip eder. Türkçe Öğretim Programında çalışma kitaplarında temel becerileri (yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme, girişimcilik...) destekleyen etkinliklere ne oranda ya da ne sayıda yer verilmesi gerektiğine dair herhangi bir açıklamada bulunulmamıştır.

3.2. Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Yaratıcı Düşünmeyi Geliştiren Okuma Becerisi Etkinliklerinin Türkçe Öğretim Programındaki Kazanımlara Dağılımına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Bu kısımda 6. Sınıf Türkçe dersi öğrenci çalışma kitaplarındaki yaratıcı düşünmeyi geliştiren okuma etkinliklerinin kazanımlara dağılımı tespit edilmiş; elde edilen veriler doğrultusunda etkinliklerin yaratıcılığı geliştirme yöntemlerinden hangilerinin kullanılarak hazırlandığı incelenmiştir.

Farklı yayınevlerinden çıkmış dört kitaptan oluşan öğrenci çalışma kitapları incelenirken önce her okuma etkinliği ayrı ayrı yaratıcı düşünmeyi geliştirmesi bakımından değerlendirilmiştir.

Tespit edilen yaratıcı düşünceyi geliştiren okuma etkinliklerinin hangi kazanımlara ulaşmaya yönelik oldukları bulunmuştur. Elde edilen veriler tablo halinde sunulmuş, tablo ile ilgili gerekli açıklama ve yorumlar yapılmıştır.

Etkinliklerin hazırlanışı ve sunumu hem orijinallik hem de eğlenceli olması bakımından etkinlik yazarının da yaratıcı olmasını gerektirir. Çünkü yaratıcı bir sunum öğrencinin ilgisini daha fazla çekecek, düşünce dünyasında değişiklik meydana getirecek ve öğrenciyi derse daha istekli hale getirecektir. Fakat her kazanımın ve buna bağlı olarak hazırlanmış her etkinliğin öğrenciye yaratıcı düşünme becerisi kazandırmasını beklemek yanlış olur. Bu yüzden dikkat edilmesi gereken etkinliklerin ne kadar çok ve ne kadar çeşitli kazanıma hizmet ettiği. Bazı kazanımlar açıkça yaratıcı düşünmeyi işaret ederken (Bkz. 2.24) bazıları etkinlik yazarının tercihi ile yaratıcı düşünme etkinliği olabilecek niteliktedir (Bkz. 4.3). Ayrıca kazanıma göre etkinlik sayımı yapılırken bir etkinlik birden fazla kazanıma hizmet ediyorsa o etkinlik ilişkili olduğu her kazanıma eklenmiştir. Bu yüzden genel toplam ile her beceri için incelenen etkinlik sayılarında farklılık söz konusu olabilir.

Türkçe öğretim programında temel dil becerilerinin kazanımları sınıflara göre dağıtılmamış; 6, 7 ve 8. sınıflar için genel amaç ve kazanımlar belirlenmiştir. Bu durum 6. sınıftan 8. sınıfa kadar öğrenciye aynı kazanımların edindirilmesinden dolayı bilişsel gelişim sürecinin göz ardı edildiğini göstermektedir.

Aşağıdaki tabloda okuma dil becerisi kazanımları Türkçe öğretim programında belirtilen kazanım numaraları ile verilmiş, yaratıcı düşünceyi geliştiren etkinliklerin frekanslarının (kullanım sıklığı sayılarının) ve genel toplama oranlarının yayınevlerince kullanımları gösterilmiştir.

Tablo 7: 6. Sınıf Yaratıcı düşünceyi geliştiren okuma becerisi etkinliklerinin kazanımlara göre dağılımı

1.1.Sesini ve beden dilini etkili kullanır.						
1.1.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0
1.2.Akıcı biçimde okur.						
1.2.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0
1.3.Kelimeleri doğru telaffuz eder.						
1.3.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0
1.4.Sözün ezgisine dikkat ederek okur.						
1.4.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0
1.5.Okuma yöntem ve tekniklerini kullanır.						
1.5.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	1	3	2	1	7	12,5
2.1. Metnin bağlamından hareketle kelime ve kelime gruplarının anlamlarını çıkarır.						
2.1.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0
2.2. Metindeki anahtar kelimeleri belirler.						
2.2.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0

2.3. Metnin konusunu belirler.						
2.3.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0
2.4. Metnin ana fikrini/ ana duygusunu belirler.						
2.4.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0
2.5. Metindeki yardımcı fikirleri duyguları belirler.						
2.5.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0
2.6. Anlatımın kimin ağzından yapıldığını belirler.						
2.6.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0
2.7. Olay, yer, zaman, şahıs, varlık kadrosu ve bunlarla ilgili unsurları belirler.						
2.7.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0
2.8. Metindeki sebep-sonuç ilişkilerini fark eder.						
2.8.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0
2.9. Metindeki amaç-sonuç ilişkilerini fark eder.						
2.9.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0
2.10. Okuduklarındaki örtülü anlamları bulur.						
2.10	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	1	-	1	1,7

2.11. Okuduklarındaki öznel ve nesnel yargıları ayırt eder.						
2.11.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0
2.12. Okuduklarını kendi cümleleriyle, kronolojik sıra ve mantık akışı içinde özetler.						
2.12.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0
2.13. Metne ilişkin sorulara cevap verir.						
2.13.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0
2.14. Metne ilişkin sorular oluşturur.						
2.14.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	5	4	9	16
2.15. Metne ilişkin sorular oluşturur.						
2.15.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0
2.16. Metnin planını kavrar.						
2.16.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0
2.17. Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantıları fark eder.						
2.17.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0
2.18. Metindeki söz sanatlarının anlatıma olan katkısını fark eder.						
2.18.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0

2.19. Metinde yararlanılan düşünceyi geliştirme yollarının işlevlerini açıklar.						
2.19.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0
2.20. Metne ilişkin karşılaştırmalar yapar.						
2.20.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	1	-	-	1	1,7
2.21. Kendisini şahıs ve varlık kadrosunun yerine koyarak olayları, duygu, düşünce ve hayalleri yorumlar.						
2.21.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	2	1	5	-	8	14,2
2.22. Metinde ortaya konan ortaya konan sorunlara farklı çözümler üretir.						
2.22.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	2	1	-	2	5	8,9
2.23. Metindeki ipuçlarından hareketle metne yönelik tahminlerde bulunur.						
2.23.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	1	-	1	1,7
2.24. Metnin öncesine ve/ veya sonrasına ait kurgular yapar.						
2.24.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	1	1	-	3	5	8,9
2.25. Şiir dilinin farklılığını ayırt eder.						
2.25.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0
2.26. Şiirin kendisinde uyandırdığı duyguları fark eder.						
2.26.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0

2.27. Okuduklarını kendi hayatı ve günlük hayatla karşılaştırır.						
2.27.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0
2.28. Metinle ilgili görsel öğeleri yorumlar.						
2.28.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	3	2	-	1	6	10,7
2.29. Metnin başlığı ile içeriği arasındaki ilişkiyi ortaya koyar.						
2.29.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0
2.30. Okuduğu metne farklı başlıklar bulur.						
2.30.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	2	3	4	2	11	19,6
2.31. Metnin yazarı ve şairi hakkında bilgi edinir.						
2.31	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0
3.1. Metni dil ve anlatım yönünden değerlendirir.						
3.1.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0
3.2. Metni içerik yönünden değerlendirir.						
3.2.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0
4.1. Kelimeler arasındaki anlam ilişkilerini kavrayarak birbirleriyle anlamca ilişkili kelimelere örnek verir.						
4.1.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0

4.2. Aynı kavram alanına giren kelimeleri, anlam farklılıklarını dikkate alarak kullanır.						
4.2.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0
4.3. Okuduğu metinde geçen kelime, deyim ve atasözlerini cümle içinde kullanır.						
4.3.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	1	1	-	2	3,5
4.4. Okuduklarından hareketle öğrendiği kelimelerden sözlük oluşturur.						
4.4.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0
5.1. Okuma planı yapar.						
5.1.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0
5.2. Farklı türlerde metinler okur.						
5.2.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0
5.3. Süreli yayınları takip eder.						
5.3.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0
5.4. Okuduğu kitaplardan kitaplık oluşturur.						
5.4.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0
5.5. Kitaplık, kütüphane, kitap fuarı ve kitap evlerinden faydalanır.						
5.5.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0

5.6. Okudukları ile ilgili duygu ve düşüncelerini arkadaşlarıyla paylaşır.						
5.6.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0
5.7. Şiir ezberler şiir dinletileri düzenler, ezberlediği şiirleri uygun ortamlarda okur.						
5.7.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0
5.8. Ailesi ile okuma saatleri düzenler.						
5.8.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0
5.9. Beğendiği kısa yazıları ezberler.						
5.9.	MEB	Koza	Pasifik	Evren	Frekans	Oran (%)
	-	-	-	-	0	0
Toplam	11	13	19	13	56	100

Tabloya bakıldığında her kazanımın yaratıcı düşünce becerisini geliştirmek için hazırlanmış bir etkinliği olmadığı görülmektedir. Ayrıca yayınevlerinin aynı kazanım için farklı sayıda yaratıcı düşünceyi geliştiren etkinliklere yer verdiği de tespit edilmiştir. Bu bilgiden hareketle etkinliklerle en çok desteklenen kazanımın da yayınevlerine göre değiştiği söylenebilir. Toplama bakıldığında 6. sınıf yaratıcı düşünce becerisini geliştiren okuma alanı etkinlikleri içinde yayınevlerince en çok etkinliğin hazırlandığı kazanım *Okuduğu metne farklı başlıklar bulur* kazanımıdır ($\Sigma=11$).

Pasifik Yayınlarının yaratıcı düşünceyi destekleyen en çok etkinlikle edindirmeye çalıştığı kazanımlar; *Metne ilişkin sorular oluşturur ve Kendisini şahıs ve varlık kadrosunun yerine koyarak olayları, duygu, düşünce ve hayalleri yorumlar*'dır. Bu kazanımlar yayınevince 5'er etkinlikle desteklenmiştir.

Koza Yayınlarının yaratıcı düşünceyi destekleyen en çok etkinlikle edindirmeye çalıştığı kazanımlar; *Okuduğu metne farklı başlıklar bulur* ve *Okuma yöntem ve tekniklerini kullanır*'dır. Bu kazanımlar yayınevince 3'er etkinlikle desteklenmiştir.

Ayrıca Koza Yayıncılık yaratıcı düşüncüyü geliştiren okuma etkinlikleri hazırlarken en çok kazanımı bu yolla edindirmeye çalışan yayınevlerdir.

Evren Yayınlarının yaratıcı düşüncüyü destekleyen en çok etkinlikle edindirmeye çalıştığı kazanım; *Metne ilişkin sorular oluşturur* kazanımıdır. Bu kazanım toplam 4 etkinlikle desteklenmiştir.

MEB Yayınlarının yaratıcı düşüncüyü destekleyen en çok etkinlikle edindirmeye çalıştığı kazanım; *Metinle ilgili görsel öğeleri yorumlar* kazanımıdır. Bu kazanım toplam 3 etkinlikle desteklenmiştir.

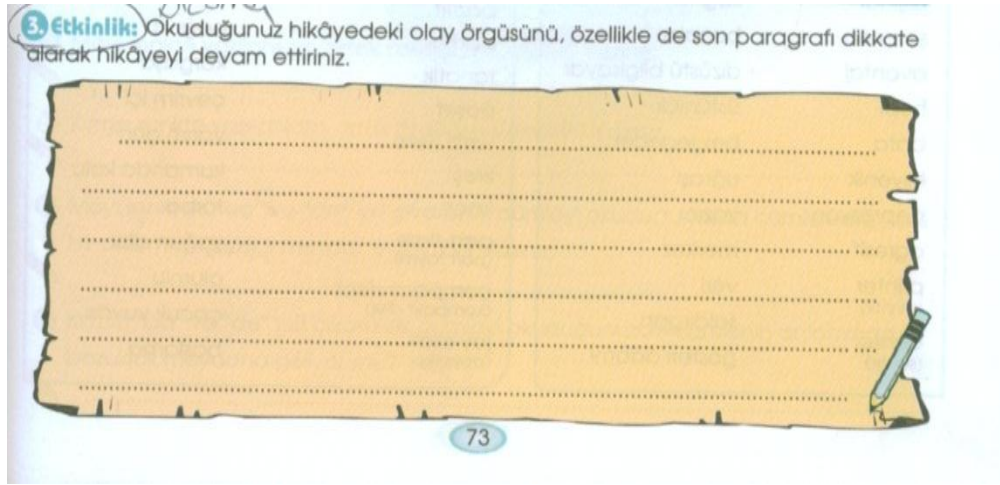
Yayınevlerinin yaratıcı düşüncüyü geliştirmeye yönelik etkinlik hazırladığı okuma kazanımlarına bakıldığında genellikle kurgusuz yapıdaki etkinlikler olduğu anlaşılacaktır. Bu etkinlikler öğrenciye bir problem cümlesi, örnek olay veya durum verilmeden öğrenciden bir ürün ortaya çıkarmasını isteyen basit yapıdaki etkinliklerdir. Ayrıca toplam 5 amaç ve 51 okuma becerisine yönelik kazanımdan yayınevlerince sadece 11 tanesi için yaratıcı düşüncüyü geliştiren etkinlik yazılmıştır. Bu etkinliklerin toplamı 56 adettir.

3.3. Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Yaratıcı Düşünmeyi Geliştiren Okuma Becerisi Etkinliklerinde Yaratıcı Düşünceyi Geliştirme Yöntem ve Tekniklerinin Kullanımına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

6. sınıf öğrenci çalışma kitaplarında okuma becerisi kazanımlarına yönelik yaratıcı düşünce etkinlikleri bu kısımda incelenmiş, etkinliklerin yapısı ve öğrencilerden istenen performansa göre kullanılan yöntemler tespit edilmiştir. Ayrıca etkinliklerin bu yöntem ve tekniklerin kullanılarak nasıl geliştirileceğine ilişkin yorumlar yapılmıştır.

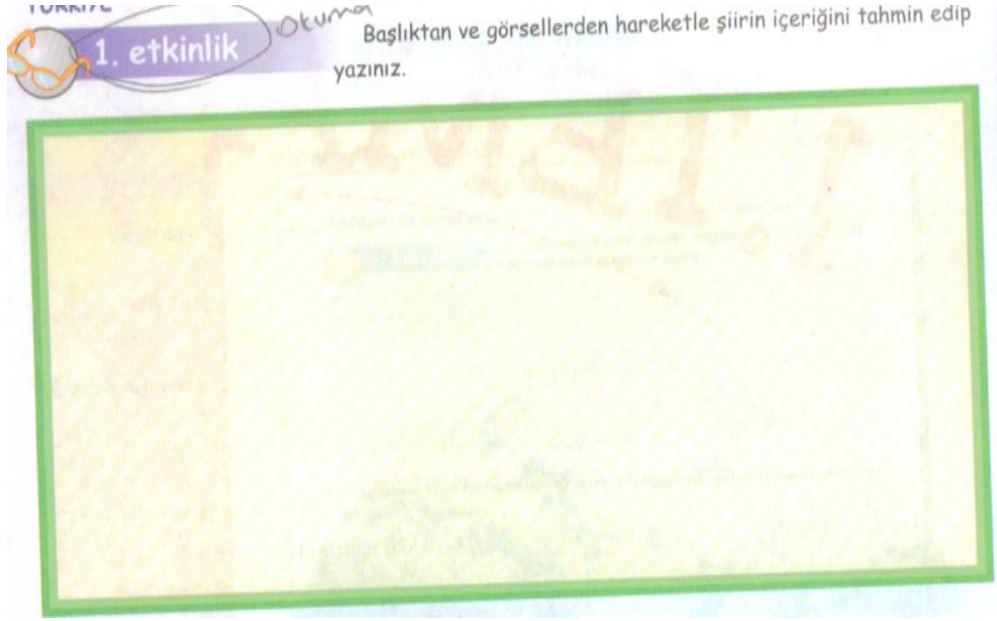
- 1.5. Okuma yöntem ve tekniklerini kullanır.

Şekil-1: MEB Yay. : s. 73 (3. etkinlik).

Bu etkinlikte Türkçe öğretiminde kullanılan okuma yöntem ve tekniklerinden *tahmin ederek okuma* kullanılmıştır. Tahmin ederek okumanın amacı öğrencileri okuma sürecinde etkin kılmak, öğrencide merak uyandırmak ve metnin üzerinde yaratıcı düşünmeyi sağlamaktır. Etkinlikte yaratıcı düşünceyi geliştirme yöntemlerinden *yaratıcı yatırım teorisi* ve *yaratıcı kasları esnetme* kullanılmıştır. Etkinliğin tek bir doğru cevabı olmadığı için öğrencilerin verdiği her cevap hikâyenin farklı şekillerde devam edebileceğine gösterecek yaratıcılık için yeni bir kapı olacaktır. Etkinliğin hazırlanışında yaratıcılığın öğelerinden akıcılık, esneklik ve özgünlük vardır.

Şekil-2: Koza Yay. : s. 10 (1. etkinlik).

Bu etkinlik okuma alanının bir parçası olan görsel okumayı geliştirmek için hazırlanmıştır. Görsel okuma ile sadece okulda değil günlük hayatta karşılaşılan pek çok afiş, reklam ve duyurunun anlaşılması ve yorumlanması kolaylaşacaktır. Etkinliğin yapılabilmesi için 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki görsellerden yararlanılacağı için yaratıcı düşünme tekniklerinden uygulanışı daha çok görsellere dayanan *yaratıcı kasları esnetme* kullanılmıştır. Bünyesinde bulunan yaratıcılık ögesi bilgi birikimidir. Çünkü görselleri yorumlamak için öğrencinin zihninde daha önceden belli şemaların bulunması gerekir.

Etkinlik derse giriş etkinliği olarak tasarlandığı için basit yapıdadır. Metnin resimlemelerine dikkat çekerek öğrencide merak duygusu uyandırılmaya çalışılmıştır.

Şekil-3: Koza Yay. : s. 77 (5. etkinlik).

5. etkinlik Okuma Geleceği Hayal Et

Geleceği düşünürken hangi duyguları yaşıyorsunuz? Neden?

heyecan
 kaygı
 sevinç
 korku

Çünkü

Gelecekte insanlık için başarmak istediğiniz neler var?

Geleceğin dünyasında en büyük gelişme, sizce hangi alanda olacak? Neden?

Gelecekte ülkemiz için başarmak istediğiniz neler var?

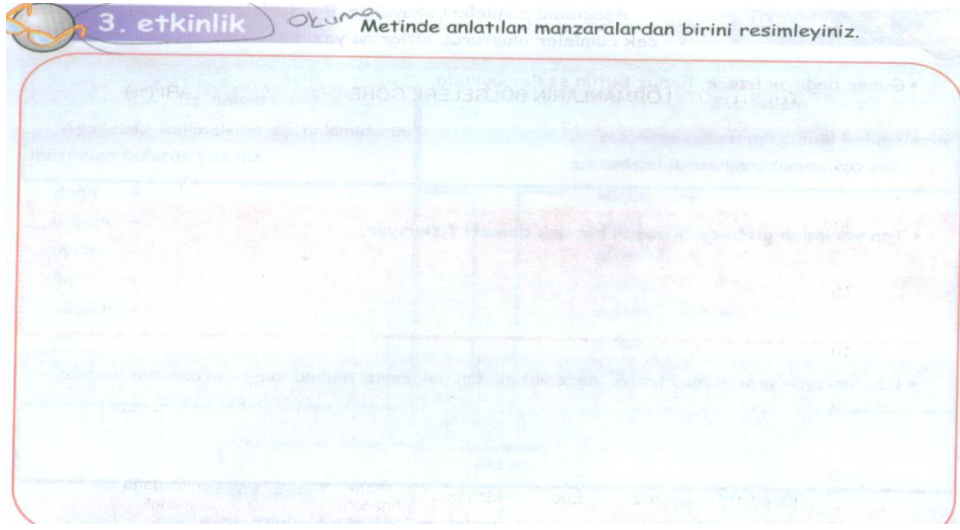
Kendinizi geleceğe hazırlamak için neler yapmalısınız?

30 yıl sonrasının cep telefonu sizce nasıl olacak? Yazınız ya da resmini yapınız.

Bu etkinlikte *tartışarak okuma* yöntemi kullanılmıştır. Tartışarak okuma yönteminde öğrencilerin, metinde işlenen konuyla ilgili bilgi, duygu ve düşüncelerini arkadaşlarıyla paylaşmalarını ve ortaya konulan görüşlerden yola çıkarak farklı bakış açıları kazanmalarını sağlamaktır. Etkinlik dikkatle incelendiğinde öğrenciyi alternatifli düşünmeye yönlendirdiği için *yanal (lateral) düşünme*, alışlagelmişin dışında düşünmeye yönlendirdiği için *ırsak düşünme*, yapısında *açık uçlu ve yanıtı belli olmayan sorular sorma* ve geleceği düşündürdüğü için *sinektik (fantezik analogi)* yöntemi vardır. Ayrıca etkinlik yaratıcılığın bütün öğelerini kapsar.

Yapısal olarak ele alındığında etkinlik duyuşsal, bilişsel ve psikomotor alanları destekler. Etkinlikte kullanılan yaratıcı düşünmeyi geliştiren yöntemlerin sayısı olarak fazla oluşu ve öğrenciyeye yöneltilen açık uçlu soruların öğrenciyeye daha çok düşünmeye sevk etmesi bakımından etkinliğin nitelikli olduğu yorumu yapılabilir. Özellikle sinektik kullanıldığı etkinlikler öğrencilerin hayal dünyalarını geliştirecek, onları farklı düşünmeye itecektir.

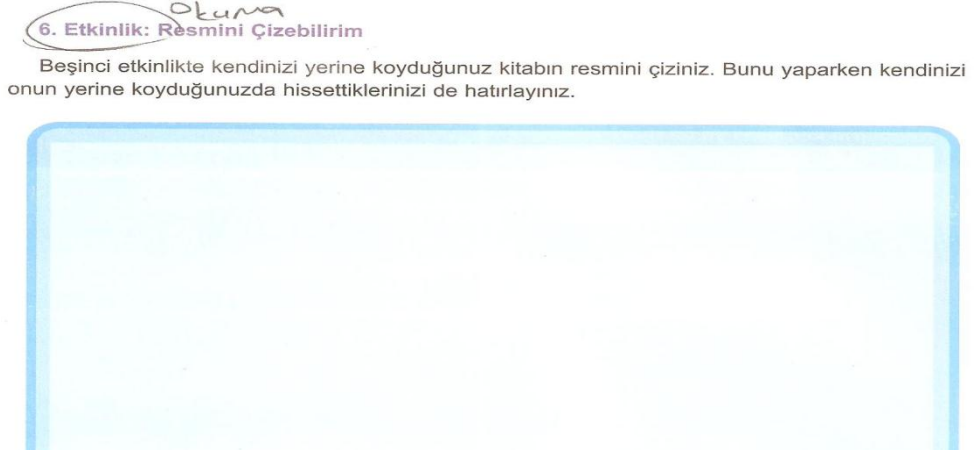
Şekil-4: Koza Yay. :s. 124 (3. etkinlik).

Bu etkinlik bir anlamda *özetleyerek okuma* yönteminin okuduklarını bir paragrafla özetleme değil de resme dönüştürerek özetleme şeklidir. Öğrenciden okurken kafasında canlanan manzaraları çizerek ifade etmesi istenirken görsel okuması da geliştirilmeye çalışılmaktadır. Yaratıcılığı geliştirme yöntemlerinden resimleme istendiğinden eğlenceye dayalı bir yöntem olan *yaratıcı kaskarı esnetme* kullanılmıştır. Etkinlikte yaratıcılığın öğelerinden bilgi birikimi (örneğin çocuğun bir dağ evi çizebilmesi için dağ evi hakkında bilgi sahibi olması gerekir) ve özgünlük (diğer yandan her çocuğun dağ evini resim olarak ifade edişi birbirinden farklıdır) mevcuttur.

Yapısal olarak yaratıcı düşünmeyi geliştireceği düşünülen basit bir etkinliktir. Farklı alternatiflerle özgün ve daha eğlenceli hale getirilebilir.

Şekil-5: Pasifik Yay. : s. 120 (6. etkinlik).

Bu etkinlik kendinden bir önceki etkinlikle bağlantılı olarak hazırlanmıştır. Bir önceki etkinlikte empati yaparak okuma sağlanmış öğrenciden kendisini tarih, şiir ya da hikaye kitabının yerine koyması istenmiştir. Bu etkinlikte de kendisini yerine koyduğu kitabın resmini duyguları doğrultusunda çizmesi istenmiştir. Böylece görsel okuma, empati ve hayal gücü birleştirilmiştir. Yaratıcılığı geliştirme yöntemlerinden *yaratıcı kasları esnetme* sinektiğin bir alt tekniği olan ve uygulandığında kişinin kendisini cansız bir eşya veya varlığın yerine koyma mantığı barındıran *kişisel analogi* kullanılmıştır. Yaratıcılık öğelerinden öğrenciye farklı alternatifler sunması bakımından akıcılığı, değişik bakış açıları kazandırmasıyla esnekliği ve ürünler kişiye özel olacağından özgünlüğü destekler.

Düşünülenlerin ya da duyguların resmedilmesi empati yoluyla yönlendirildiği için yaratıcılığa katkı sağlayacak yapıda bir etkinlik olduğu söylenebilir. Beşinci etkinlikle birleştirilerek hazırlanması düşüncelerin bir bütün olarak aktarılmasını daha mümkün kılabilir.

Şekil-6: Pasifik Yay. : s. 165 (2. etkinlik).

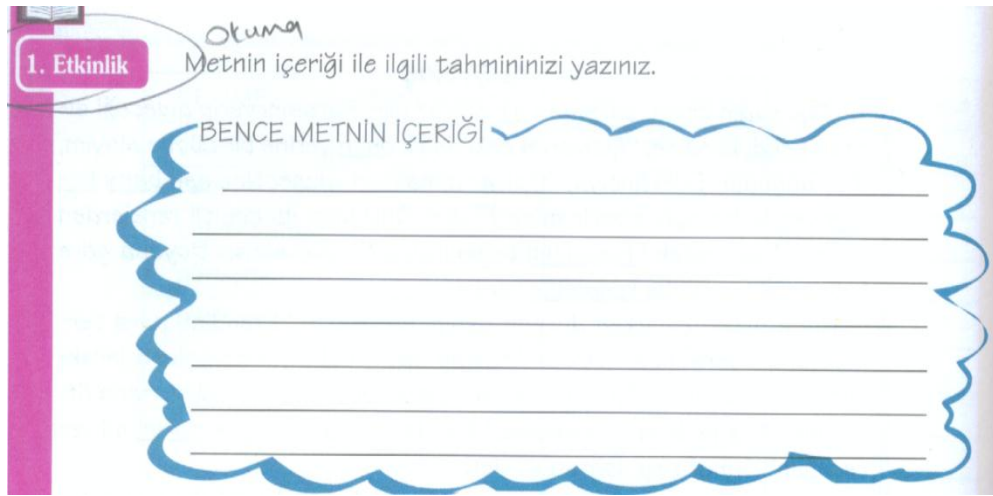
2. Etkinlik Yeni Öğrendiğim Kelimeleri ve Kelime Gruplarını Kullanabilirim
Anlamını yeni öğrendiğiniz kelime ya da kelime gruplarından istediğiniz üç tanesini seçiniz.
Bunları kullanarak kısa bir metin yazınız.

Bu etkinlikte *işaretleyerek okuma* yöntemi kullanılmıştır. İşaretleyerek okuma yönteminde amaç metindeki anahtar kelimelerin, bilinmeyen kavramların veya dikkat çeken yerlerin belirlenmesidir. Okuma etkinliği içerisinde yazma dil becerisi alanı ile paralel bir şekilde yürütülmüş, bu yolla söz varlığı zenginleştirilmeye çalışılmıştır. Etkinlikte yaratıcılığı geliştirme yöntemlerinden *yaratıcı kasları esnetme* vardır. Ayrıca etkinlikte yaratıcılık öğelerinden ortaya farklı farklı yeni ürünler ortaya çıkacağından bilgi birikimi, özgünlük, esneklik ve akıcılık öğeleri bulunmaktadır.

Fikri aşaması zor fakat hazırlanışı bir o kadar kolay bir etkinliktir. Etkinlik öğrencilerin istekli katılabilmeleri için daha eğlenceli ve ilginç (görseller, maniler ya da zihin haritaları ile sunularak) bir yapıda sunulabilir.

Şekil-7: Evren Yay. : s. 122 (1. etkinlik).

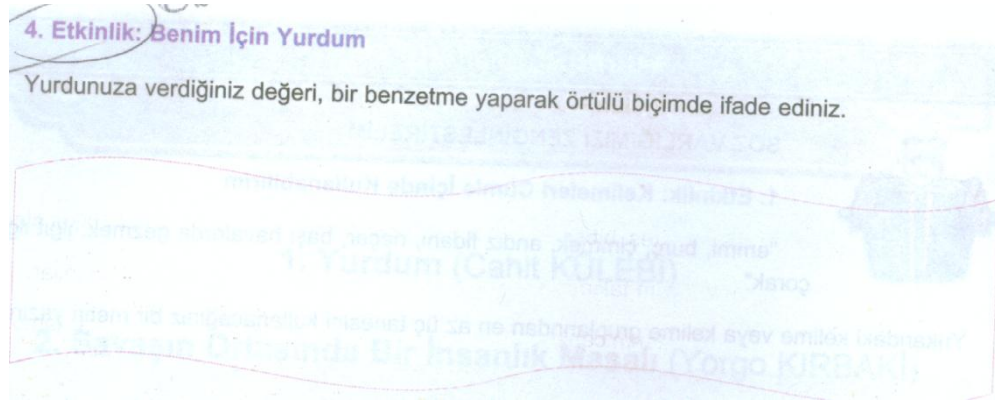

Etkinliğin genel yapısında belirsizlik söz konusudur. Öğrenciden metnin içeriği ile ilgili tahminde bulunması istenmiştir ancak bunun neye göre yapılacağı belirtilmemiştir. İçerik tahmini; görsellere, metnin başlığına ve işlenen temaya göre yapılacaksa *tahmin ederek okuma* ve *görsel okumanın* kullanıldığı söylenebilir. Bu varsayımdan hareketle yaratıcılığı geliştirme yöntemlerinden *yaratıcı kasları esnetme* ve yaratıcılık öğelerinden bilgi birikimi vardır denilebilir.

Etkinliğin düşünce bulutu şeklinde tasarlanması ve bence ifadesi ile başlaması öğrenciyi düşünmeye sevk eden; etkinlikte tek bir doğru cevabın olmadığını gösteren ince bir ayrıntıdır. Belirsizlik ortadan kaldırılırsa ve görsellerle süslenirse (örneğin etkinliğin bir köşesine düşünme bulutuna sahip olan öğrenciyi göstermek) tahmin etkinlikleri bir adım daha ideale yaklaşmış olacaktır.

- 2.10 Okuduklarındaki örtülü anlamları fark eder.

Şekil-8: Pasifik Yay. : s. 84 (4. etkinlik).

Metni anlamaya ve çözümlmeye yönelik bir etkinliktir. Örtülü anlamları fark eder kazanımına yönelik bu etkinliğin diğer etkinliklerden farkı öğrenciden kişisel olarak değer verdiği varlıkları veya kavramları düşünmesi ve yurda verdiği değerle eşleştirerek benzetme yapmasını istemesidir. Etkinlikte imgeleme yapılacağı için kullanılan yaratıcılığı geliştirme yöntemlerinden biri *açık uçlu sorular sorma* diğeri yazınsal bir etkinlik olduğu için *yaratıcı kasları esnetmedir*. Etkinlikte esneklik ve özgünlük öğeleri vardır.

Öğrencilere farklı bakış açıları kazandırmak maksadıyla biraz daha ayrıntılı bir etkinlik sunulabilir. Örneğin yurdunuza verdiğiniz değeri bir doktor gözüyle benzetme

yaparak ifade ediniz veya bir şair gözüyle ifade ediniz. Sizce bir çiftçi için memleketi neyi ifade eder? ...vs.

- 2.14 Metne ilişkin sorular oluşturur.

Şekil-9: Pasifik Yay. : s. 25 (5. etkinlik), **Şekil-10:** s. 67 (4. etkinlik).

5. Etkinlik: Metinle İlgili Sorular Sorabilirim

Metinle ilgili olarak arkadaşlarınıza soracağınız iki soru yazınız.

1.....

2.....

4. Etkinlik: Benim Sorularım

Sınıftaki arkadaşlarınıza incelediğiniz metinle ilgili soracağınız iki soru yazınız.

Soru 1.

Soru 2.

Kazanımla ilgili bu iki etkinlik incelenen diğer etkinliklerle karşılaştırıldığında daha basit yapılıdır. Öğrenciden istenen, metinle ilgili cevabını bildiği iki soru hazırlamasıdır. Etkinliğin yaratıcı düşünmeyi geliştiren bir etkinlik olarak sayılmasının sebebi yaratıcılık öğelerinden, öğrenciler farklı farklı sorular hazırlayacağı için esneklik; hazırlanan sorularda üslup farkı olacağı için özgünlük vardır. Yaratıcılığı geliştirme yöntemlerinden analiz, sentez ve uygulamaya yönelik olduğundan *yaratıcı yatırım teorisi* kullanılmıştır.

Parçayla ilgili soru hazırlama etkinlikleri uygulanacak parçanın oldukça dikkatli seçilmesi gerekir. Seçilen parçanın tahminlere açık, okuyanda merak uyandıran ilginç yanlarının olması öğrencinin hayal dünyasını geliştirecek sorular bulmasına yardımcı olacaktır.

Şekil-11: Pasifik Yay. : s. 92 (1. etkinlik).

1. Etkinlik: Metinle İlgili Sorular Sorabilirim
Metni okurken zihninizde oluşan soruları aşağıya yazınız.

.....

.....

.....

.....

Kazanıma yönelik etkinliğin yapısı değiştirilmiş, parçayı okuduğu sırada öğrencinin aklına takılan soruları sorması istenmiş, üstelik soru sayısı sınırlaması da getirilmemiştir. Bu etkinlik soru sorarak okuma yöntemi kullanılarak uygulanabilir. Soru sorarak okuma yönteminde amaç okuma sürecinde öğrencilere sorular hazırlatılarak metin üzerinde düşünmelerini ve metni anlamalarını sağlamaktır. Bu etkinlikte öğrenci açık uçlu sorular sormayı öğrenir. Ayrıca kullanılan yaratıcılığı geliştirme yöntemi *yaratıcı yatırım teorisi*dir.

Şekil-12: Pasifik Yay. : s. 127 (6. etkinlik).

6. Etkinlik: Gruplara Sormak İstediğim Sorular
Her iki gruba soracağınız ikişer soru yazınız.

Birinci gruba sormak istediğim sorular:

1. ....

2. ....

İkinci gruba sormak istediğim sorular:

1. ....

2. ....

Bu etkinlik kendinden önceki okuma etkinlikleriyle bağlantılıdır. Bir münazaranın dinleyicisi yerine konulan öğrenciden her iki gruba sorular yönelmesi istenmiştir. Etkinliğin uygulamasında okuma becerisi yöntemlerinden *eleştirel okuma* kullanılabilir. Eleştirel okuma yapılırken öğrencilere okudukları hakkında soru sorma alışkanlığı kazandırarak düşünmelerini sağlamak; konuyu olumlu olumsuz yanlarıyla ve tarafsız bir bakış açısıyla değerlendirerek kendi doğrularını buldurmaktır. Bu etkinlikle öğrenci

metni anlamaya yönelik doğru sorular sormayı öğrenir. Yaratıcılığı geliştirme yöntemlerinden *yaratıcı yatırım teorisi* kullanılmıştır. Etkinlikte bilgi birikimi, esneklik ve özgünlük vardır.

Şekil-13: Pasifik Yay. : s. 167 (6. etkinlik).

6. Etkinlik: Metinle İlgili Sorular Sorabilirim

Arkadaşlarınızın, incelediğiniz metni anlayıp anlamadıklarını belirleyebilir misiniz? Bunun için metinle ilgili üç soru yazınız. Öğrenci Çalışma Kitabı'nızı grup arkadaşınızla değiştiriniz. Arkadaşınızdan yazdığınız soruları cevaplamasını isteyiniz. Siz de onun yazdığı soruları cevaplayınız. Sorularınızı ve cevaplarınızı tartışınız.

Soru 1: .....

Cevap 1: .....

Soru 2: .....

Cevap 2: .....

Soru 3: .....

Cevap 3: .....

Etkinliğin genel hatları biraz değiştirilmiş, bu defa öğrenciler arasında bilgi paylaşımı sağlanmaya çalışılmıştır. Etkinlik uygulanırken okuma yöntem ve tekniklerinden *tartışarak okuma* kullanılabilir. Tartışarak okumada öğrencilerin metinde işlenen konuyla ilgili bilgi, duygu ve düşüncelerini başkalarıyla paylaşmaları, onların bilgi ve görüşlerinden yararlanarak farklı bakış açıları kazanmaları sağlanır. Etkinlikte kullanılan yaratıcı düşünmeyi geliştirme yöntemi *yaratıcı yatırım teorisidir*. Yaratıcılık öğelerinden bilgi birikimi ve esneklik ve özgünlük vardır.

Şekil-14: Evren Yay. : s. 38 (1. etkinlik).

2. Etkinlik

Aşağıdaki satırlara sınıfça oluşturduğunuz ve metinden yola çıkarak cevaplarına ulaşamadığınız soruları yazınız. Soruların cevaplarını araştırarak yazınız. Yararlandığınız kaynakları belirtiniz.

??

?

?

?

?

?

?

?

?

?

?

?

?

?

?

?

?

?

Bu etkinlik kendinden önceki etkinlikle bağlantılıdır. Önceki etkinlikte öğrencilerden Atatürk'ün hayatını anlatan bir metnin sınıfça hazırlanması istenmiştir. Uygulamasında *soru sorarak okuma yöntemi* kullanılabilir bu etkinlik, öğrencide merak duygusu uyandırmak; öğrenciyi araştırmaya sevk etmek amacıyla okuduğu ve yazdığı metinle ilgili aklını kurcalayan sorular hazırlatmaya yöneliktir. Yaratıcı düşünmeyi geliştirme yöntemlerinden *yaratıcı yatırım teorisi* kullanılmıştır. Yaratıcılık öğelerinden bilgi birikimi, esneklik ve özgünlük vardır.

Etkinlik öğrencide kahraman algısını öğretecek ve değiştirecek şekilde hazırlanır daha yararlı olabilir. Örneğin öğrenciden bir kahraman yaratması istenebilir. Böylece kahramanın hayatını oluşturacağı süreçte aklına takılan soruları yazacaktır (Niçin kahraman olmuştur, başından geçenler nelerdir, karakterin hangi hareketi onu kahraman yapmıştır... vs.)

Şekil-15: Evren Yay. : s. 51 (6. etkinlik).

6. Etkinlik

Okuma

Bir bilgi yarışmasına soru hazırlama komisyonunda görevli olduğunuzu hayal ediniz. Bu amaçla metinle ilgili iki soru hazırlayınız ve hazırladığınız soruların cevaplarını yazınız.

BİLGİ YARIŞMASINA SORU HAZIRLIYORUM

1. soru: _____

Cevap: _____

2. soru: _____

Cevap: _____

Etkinlikte öğrenciden metne dayalı iki soru hazırlaması istenmiştir. Kazanıma yönelik diğer etkinliklerden farkı öğrencinin hayal dünyasını zenginleştirecek biçimde hazırlanmasıdır. Öğrenci bu yolla kendini bilgi yarışması komisyonunda görevli olarak hayal edecek ve iki soru hazırlayacaktır. Yaratıcılığı geliştirme yöntemlerinden *sosyo-dramatik model kullanma* vardır. Bilgi birikimi, esneklik ve özgünlük etkinlikteki yaratıcılık öğeleridir.

Etkinliğin bir yarışma komisyonu görseli ile verilmesi öğrenci için daha somut ve daha eğlenceli olacaktır. Yaratıcılığı geliştirme yöntemlerinden beyin fırtınası

kullanılarak bilgi yarışması için öğrencilerin soru havuzu hazırlamaları sağlanabilir ya da balık kılıcı yöntemi kullanılarak öğrencinin sebep-sonuç ilişkisini kullanarak soru hazırlama mantığı geliştirilebilir.

Şekil-16: Evren Yay. : s. 145 (4. etkinlik), **Şekil-17:** s. 169 (3. etkinlik).

4. Etkinlik *Okuma*
Metne ilişkin sorular yazınız.

Sorular

3. Etkinlik
Metinle ilgili üç soru oluşturarak yazınız.

Kazanıma yönelik basit yapıli etkinliklerdir. Yaratıcılığı geliştirme yöntemlerinden *yaratıcı yatırım teorisi* kullanılmıştır. Yaratıcılık öğelerinden esneklik ve özgünlük vardır.

- 2.20. Metne ilişkin karşılaştırmalar yapar.

Koza Yay. : s.104 (5. etkinlik).

Bu etkinlik 2.22 ortaya konan sorunlara farklı çözümler üretme kazanımına dair hazırlanmış etkinlikler arasında incelenecektir.

- 2.21 Kendisini şahıs ve varlık kadrosunun yerine koyarak olayları, duygu, düşünce ve hayalleri yorumlar.

Şekil-18: MEB Yay. : s. 140 (2. etkinlik), Şekil-19: s. 153 (6. etkinlik).

2 Etkinlik: Metnin kahramanı Momo'nun yerinde olsaydınız çalınmış zamanları kurtarmak için ne yapardınız? Aşağıdaki noktalı yere yazınız.

BOS ARSA Bursa

Etkinlik: Aşağıdaki gazete haberini okuyunuz.
a) Bu haberle ilgili soruları cevaplayınız.

Başkan, ilçenin sorunu için neler söylüyor?

.....

.....

.....

.....

.....

Habere göre şehri çirkin gösteren nedir?

.....

.....

.....

.....

.....

“Yıldırım’ın En Büyük Sorunu Kaçak Yapılaşma”

Mimarlar Odası Bursa Şubesi Başkanı Nizamettin Kaya ve Yönetim Kurulu üyeleri, Yıldırım Belediye Başkanı Özgen Keskin’i ziyaret etti. Yıldırım’ın sorunlarının tartışıldığı ziyarette, ortak akıl ile ortak projeler üretilmesi gerektiğinin altı çizildi.

Yıldırım Belediye Başkanı Özgen Keskin, Yıldırım’ın kaçak yapılaşma konusunda kötü bir imaja sahip olduğunu belirterek “Kaçak yapılaşma ne yazık ki hızlı gelişen tüm kentlerin ortak sorunu. Yıldırım Belediyesi olarak kaçak yapılaşma konusunda kararlı bir mücadele sergiliyoruz.” dedi.

Yıldırım’ın kentin en yoğun göç alan ilçesi olduğunu vurgulayan Keskin, göçle Bursa’ya yerleşen ailelerin kent yaşamına uyum sağlama konusunda bir süre sıkıntı çektiklerini dile getirdi.

Mimarlar Odası Bursa Şubesi Başkanı Nizamettin Kaya ise Yıldırım’ın dışarıdan aldığı yoğun göç sebebiyle Bursa’ya yakışmayan bir görüntüye büründüğünü kaydetti. Dünyada kabul edilen belli bir yerleşim sistemi olduğunu belirten Kaya şunları söyledi:

“Şehrin içinde yüksek katlı blokları yapılması mimari açıdan kötü bir görüntü oluşturmaktadır. Binalarınza inşa ederken estetik açıdan güzel görünümlerini sağlamalıyız. Bu da mimarların işidir. Kentleri marka yapan, kente değer katan içerisinde farklı mimarileri barındırmasıdır.” diye konuştu.

Yıldırım Belediyesi-sinin sorunu nedir?

.....

.....

.....

.....

Habere göre bu sorunun nedenleri nelerdir?

.....

.....

.....

.....

.....

Belediye başkanının yerinde olsaydınız ne tür projeler geliştirdiniz?

.....

.....

.....

b) Yukarıdaki haberi okuduktan sonra çevrenizdeki yapılaşma hakkında ne düşündünüz?

.....

.....

.....

c) Yukarıdaki gazete haberi ile okuduğunuz metin arasında ortak olan sorunları yazınız.

.....

.....

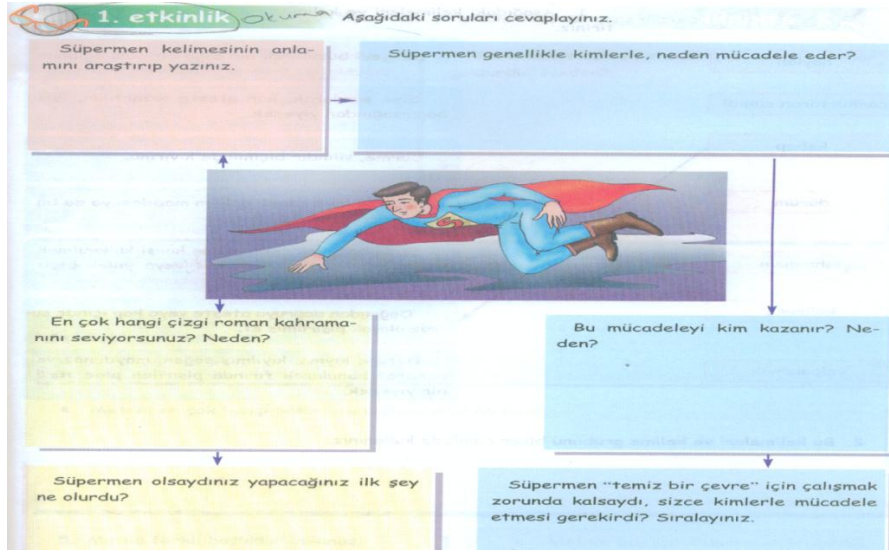
.....

Okuduklarını anlamlandırma ve çözümlenmeye yönelik 2.21. kazanımı öğrencinin empati becerisini geliştirmek için hazırlanmıştır. MEB yayınları metindeki soruna metnin kahramanı gibi yaklaşılarak alternatif çözümler buldurmaya çalışan bir yaklaşım sergilemiştir. Bu yaklaşımda yaratıcılığı geliştirme yöntemlerinden *ırsak düşünme* ve *yanal (lateral) düşünme* yöntemleri kullanılmıştır. Bu etkinliklerle öğrenci tanımladığı sorunlara farklı çözümler getirecek ve bir yandan da kendini sorunun içindeki kişi gibi düşünebilecektir. Böylece öğrenci hem metindeki kahramanı anlayacak hem de içe

bakış gerçekleştirecektir. Etkinliklerde yaratıcılığın öğelerinden esneklik, özgünlük, akıcılık ve bilgi birikimi vardır.

Etkinlikler sosyo-dramatik model kullanma yöntemiyle sınıf içinde drama yaptırılarak uygulanabilir. Köşeleme, istasyon, top taşıma gibi öğretim yöntem ve teknikleri kullanılarak metindeki sorulara yaratıcı çözümler bulunabilir. Ayrıca bu kazanımın uygulanacağı etkinliklerdeki metinler mümkün olduğunca dikkatli seçilmelidir.

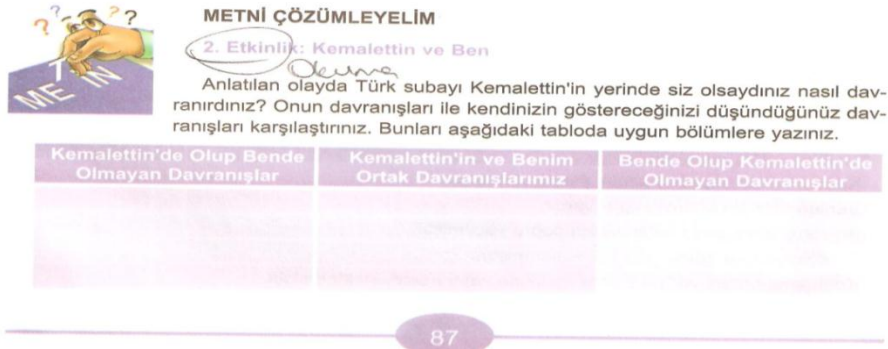
Şekil-20: Koza Yay. : s. 129 (1. etkinlik).

Yapı olarak birden çok kazanıma hizmet eden birleşik bir etkinliktir (2.13, 2.21). Yaratıcı düşünmeyi geliştirme yollarından *açık uçlu ve yanıtı bilinmeyen sorular sorma, iraksak düşünme, yanal (lateral) düşünme* ve *sinektik (fantezik analogi)* kullanılmıştır. Yaratıcılık öğelerinden akıcılık, esneklik ve özgünlük vardır.

Etkinlikte kullanılan yaratıcılığı geliştirme yöntemleri oldukça çeşitlidir. Bu durum öğrencinin hem yaratıcılığını arttıracak hem de etkinliği eğlenerek yapmasını sağlayacaktır. Bu yapıdaki bir etkinlik düşünce çeşitliliğini artırırken dersin de verimli geçmesi için güçlü bir etken olacaktır.

Şekil-21: Pasifik Yay. : s. 87 (2. etkinlik).

METNİ ÇÖZÜMLEYELİM

2. Etkinlik: Kemalettin ve Ben

Anlatılan olayda Türk subayı Kemalettin'in yerinde siz olsaydınız nasıl davranırdınız? Onun davranışları ile kendinizin göstereceğinizi düşündüğünüz davranışları karşılaştırınız. Bunları aşağıdaki tabloda uygun bölümlere yazınız.

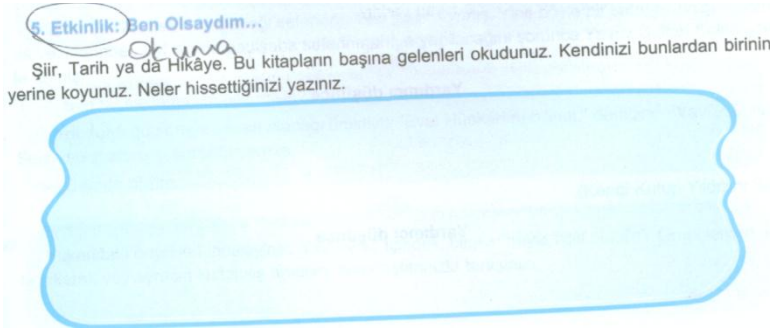
Kemalettin'de Olup Bende Olmayan Davranışlar	Kemalettin'in ve Benim Ortak Davranışlarımız	Bende Olup Kemalettin'de Olmayan Davranışlar

87

Etkinlikte öğrenciye özeleştirme yaptırmak amaçlanmıştır. Kahramanın bakış açısı empati yoluyla gösterilmeye çalışılırken bir taraftan da öğrencinin kendine has bir bakış açısı oluşturması teşvik edilmiştir. Yaratıcılık öğelerinden akıcılık ve analiz vardır. Yaratıcı düşünmeyi geliştirme yöntemlerindense *sosyo-dramatik model kullanma* söz konusudur.

Etkinliğin görsellerle zenginleştirilmesi çocuğun düşünce ufku genişletilecek, kendisine ve kahramana dair algısı genişleyecektir.

Şekil-22: Pasifik Yay. : s. 119 (5. etkinlik).

5. Etkinlik: Ben Olsaydım...

Şiir, Tarih ya da Hikâye. Bu kitapların başına gelenleri okudunuz. Kendinizi bunlardan birinin yerine koyunuz. Neler hissettiğinizi yazınız.

Etkinlikte dikkati çeken unsur yaratıcılığı geliştirme yöntemlerinden sinektiğin *kişisel analogi* tekniğinin kurallarıyla çok açık bir biçimde uygulanmasıdır. Bu yöntemde öğrenci kendini bir eşya ya da başka bir cansız maddenin yerine koyar. Etkinliği bu alandaki diğer etkinliklerden ayıran yönü problem çözümünden ziyade duyuşsal bir alana ağırlık verilip hislerin sorgulanmasıdır. Yaratıcılık öğelerinden esneklik ve özgünlük vardır.

Etkinlik öğrenciyi kendini cansız bir nesnenin yerine koydurması bakımından çevresine karşı duyarlılığa sevk edecektir.

Şekil-23: Pasifik Yay. : s. 127 (4. etkinlik), Şekil-24: s. 127 (5. etkinlik).

4. Etkinlik: Düşünceleri Tahmin Edebilirim
İncelediğiniz metinde yalnızca birinci grubun görüşlerine yer verilmiştir. Kendinizi ikinci gruptaki elemanlardan biri olarak düşününüz. Her bölüm için görüşlerinizi yazınız. Bunu yaparken birinci grubun görüşlerini göz önünde bulundurunuz.

I) 2. grubun sözcüsü:

II) 2. grubun konuşmacısı:

III) 2. grubun konuşmacısı:

IV) 2. grubun konuşmacısı:

5. Etkinlik: Birinci Grupta Ben Olsaydım ...
Kendinizi birinci gruptaki elemanlardan birinin yerine koyunuz. Savunduğunuz görüşü desteklemek için neler söylersiniz?

Sevgili Arkadaşlar,

Dördüncü etkinlik iki kazanıma hizmet eden birleşik yapıli bir etkinliktir (2.21, 2.23).Etkinlikte öğrenciye konuyla ilgili muhalif bir görüş kazandırılmaya çalışılmış; bu da tartışmadaki konuşmacının yerini aldığını hayal etmesini istenerek sağlanmıştır. Bu etkinlikte okuma becerisini geliştirme yöntemlerinden *eleştirel okuma* uygulanabilir. Yaratıcılığı geliştirme yöntemlerinden *ırsak düşünme yöntemi* kullanılmıştır. Akıcılık, esneklik ve özgünlük öğeleri vardır.

Beşinci etkinlik dördüncü etkinlikle bağlantılı olarak hazırlanmıştır. Okuma, konuşma ve yazma becerilerinin tamamını kapsar niteliktedir. Bu etkinlikte de eleştirel okuma uygulanabileceği gibi kullanılan yaratıcı düşünmeyi geliştirme yöntemi *ırsak düşünme*dir. Akıcılık, esneklik ve özgünlük öğeleri vardır.

Birbiriyle bağlantı olarak hazırlanan bu iki etkinlik de hem münazara yöntemini kavratacak hem de öğrenciye farklı bakış açıları sağlayacaktır. Etkinliğin bir tartışma ortamı görseli ile verilmesi öğrencinin düşünce dünyasının zenginleşmesini sağlayacaktır.

Şekil-25: Pasifik Yay. :s. 142 (4.etkinlik).

4. Etkinlik: Kendimi Sabiha'nın Yerine Koyabilirim

Kendinizi Sabiha'nın yerine koyunuz. Atatürk, Sabiha'ya "Benim kızım olur musun?" dediğinde, Sabiha'nın duygu, düşünce ve hayalleri nelerdi?

Hayalleri:

Düşünceleri:

Duyguları:

Öğrencide empati yeteneği kazandırmaya yönelik bu etkinlikte yaratıcılığı geliştirme yöntemlerinden *sosyo-dramatik model kullanma yöntemi*, yaratıcılığın öğelerinden ise esneklik, özgünlük ve bilgi birikimi vardır.

Bu etkinlik öğrencinin duyuşsal gelişimi destekleyen niteliktedir.

- 2.22 Ortaya konan sorunlara farklı çözümler üretir.

Şekil-26: MEB Yay. : s. 152 (5. etkinlik), Şekil-27: s. 166 (4. etkinlik).

BOŞ ARSA

5. Etkinlik: Metinde ortaya konan sorunları ve çözüm önerilerinizi yazınız.

1. Sorun: .....

2. Sorun: .....

Etkinlik Okuduğunuz metinde ortaya konan sorun ve bu sorunun çözümü için önerilerinizi uygun yerlere yazınız.

Metindeki sorun: .....

Çözüm önerim: .....

Etkinlikler kazanımın birebir yansımaları şeklinde hazırlanmıştır. Hatta kazanım ifadesi ve etkinlikteki ifade aynıdır. Etkinliklerin farklı çözümler buldurması yaratıcılığı geliştirme yöntemlerinden *yanal (lateral)* ve *ırsak düşünme* yöntemlerini kullanıldığının göstergesidir. Ayrıca bu etkinliklerde yaratıcı yatırım teorisi de kullanılmıştır. Etkinliklerin uygulaması sırasında karşılaşılabilecek yaratıcılık öğeleri bilgi birikimi, analiz, akıcılık, esneklik ve özgünlüktür.

Yaratıcılık özünde farklı düşüncelerle yeni ürünler ortaya koymayı barındırır. Bu yüzden *Ortaya konan sorunlara farklı çözümler üretir* kazanımı direkt olarak yaratıcılığı işaret eder. Ancak kazanımı olduğu gibi öğrenciye sunmak kolaylık olsa da verimliliği arttırmayacak, öğrenci için sıkıcı bir etkinlik haline gelecektir.

Şekil-28: Koza Yay. : s. 104 (5. etkinlik).

AH SÜ GENÇLER **okuma** **Turgut ÖZAKMAN**

5. etkinlik Metnin ilk bölümünü okuyunuz. Aşağıdaki boşlukları bu bölüme göre doldurunuz.

<p>Kızın sizi etkileyen konuşma cümlelerinden ikisini yazınız.</p> <p>Bunları söyleyen ve böyle davranan bir kız için ne düşünürsünüz?</p>	<p>Annenin konuşma cümlelerinden sizi etkileyen ikisini yazınız.</p> <p>Bunları söyleyen ve böyle davranan bir anne için ne düşünürsünüz?</p>	<p>Babanın konuşma cümlelerinden sizi etkileyen ikisini yazınız.</p> <p>Bunları söyleyen ve böyle davranan bir baba için ne düşünürsünüz?</p>
<p>Bu tiplerin resimlerini nasıl yapardınız?</p> <p>Kız</p>	<p>Anne</p>	<p>Baba</p>
<p>Burada yaşanan sorun nedir? Sorunun çözümü için neler önerirsiniz?</p>		

Bu etkinlik de yayının diğer etkinlikleri gibi birkaç kazanımı edindirmek için hazırlanmıştır (2.20, 3.2, 2.22). Ortaya konan sorunlara farklı çözümler üretme kazanımı için hazırlanan soruda yaratıcılığı geliştirme yöntemlerinden *yanal (lateral)* ve *ıvaksak düşünme* kullanılmıştır. İçerdiği yaratıcılık öğeleri bilgi birikimi, analiz, akıcılık, esneklik ve özgünlüktür.

Etkinliğin kazanım için hazırlanmayan diğer soruları da yaratıcılığı destekler niteliktedir. Soruların çeşitliliği sayesinde öğrenci etkinliği sıkılmadan yapar. Yaratıcı düşünceye teşviki sağlamak için etkinliğin görsellerle desteklenmesi yararlı olacaktır. Öğrenci bu etkinlikle sosyal yaşama ve sosyal yaşamdaki problemlere bakış açısı geliştirecektir. Ayrıca yaşama dair kişilik algısı oluşturup bu durumun dış görünüşe nasıl yansıdığını tasavvur edebilecektir. Öğrenciden metinde canlandırılan tiplerin resimlerinin çizilmesinin istenmesi onların psikomotor becerilerinin de geliştirilmek istendiğinin göstergesidir.

Şekil-29: Evren Yay. : s. 178 (2. etkinlik), **Şekil-30:** s. 179 (3. etkinlik).

2. Etkinlik Metinde anlatılan soruna farklı çözümler üretiniz.

BEN YETKİLİ OLSAM

178

3. Etkinlik Aşağıdaki gazete ilanını inceleyiniz. Hangi sorundan söz edildiğini ve bu soruna çözüm önerilerini yazınız.

Acı Bir Kayıp
Canımız, sevdiğimiz,
en değerli varlığımız

Toprak Ana

Hepimizin en yakınıydı o... Adına "Toprak", soyadına "Ana" derdik...
O olmadan ne ot biter ne kış uyardı; ne böğürtlen ne de insan yegardı...
Onu yitirince hürriyet olmazdı, bağımızda hiç olmaz, demekasının anlamı kalmazdı. Eğitim, artık kaç yıl yaparsan yap, işe yaramazdı!

Ve her sağanakta olduğu gibi toprağımız bir kez daha öldürüldü!
Gelin, vatan toprağının ölümünden en çok sorumluluk duyması gerekenteni uyaralım!

Biz her yağmurda sellerle milyonlarca tabut dolu toprağın cenazesini katliyoruz...

TÜRK ULUSU BAŞIN SAĞ OLSUN

TEMA

Üzerinize vazife olmayan işlere karşın,
Türkiye çöllü olmasın.

179

Etkinlikler diğer yayınevlerinin bu kazanıma dair etkinlikleri ile aynı doğrultudadır. Yaratıcılığı geliştirme yöntemlerinden *yanal (lateral)* ve *ırsaksak düşünme*; yaratıcılığın ögelerinden bilgi birikimi, analiz, akıcılık, esneklik ve özgünlük vardır.

Burada dikkate değer olan sayfa 178'deki ikinci etkinlikte empati yöntemi kullanılarak öğrencinin kendisini yetkilinin yerine koyması, çözümlü bu yolla bulmasının istenmesidir. Sayfa 179'daki üçüncü etkinlikte ise sosyal bir probleme işaret edilmesidir. Bu tip etkinliklerde seçilen konu ve konuyla ilgili afiş, fotoğraf, bildiri vb. unsurlara dikkat edilmesi ve özenle seçilmesi gerekir.

- 2.23 Metindeki ipuçlarından hareketle metne yönelik tahminlerde bulunur

Pasifik Yay. : s. 127 (4. etkinlik)

Bu etkinlik 2.21 kazanımı için hazırlanan etkinlikler arasında incelenmiştir. Bu kazanıma dâhil edilip sayılmasının nedeni metindeki münazara ortamında bir grubun konuşup diğer grubun konuşmasının öğrenciye bırakılmasıdır (Bkz. 2.21 kendini şahıs ve varlık kadrosunun yerine koyarak olayları, duygu, düşünce ve hayalleri yorumlar).

- 2.24 Metnin öncesine ve sonrasına ait kurgular yapar.

MEB Yay. : s. 73 (3. etkinlik).

Metnin son paragrafından hareketle devamına dair bir kurgu isteyen bu etkinlik okuma yöntem ve tekniklerini kullanma kazanımına dair hazırlanan etkinlikler arasında incelenmiştir.

Şekil-31: Koza Yay. : s. 137 (3. etkinlik).

ZERDALI AĞACI Cahit KÜLEBİ

3. etkinlik
Okuma

Şiirde anlatılanları hatırlayınız. Metnin öncesine ve sonrasına ait kurgular yapıp aşağıdaki boşluklara yazınız (Kurgularınızı resim çizerek de ifade edebilirsiniz.).

1. Şiirde anlatılanların öncesi

2. Şiirde anlatılanların sonrası

Etkinlikte Cahit Külebi'nin Zerdali Ağacı şiirinin öncesine ve sonrasına dair bir kurgu yapılması istenmiştir. Yaratıcılığı geliştirme yöntemlerinden *yaratıcı kasları esnetme* ve *yaratıcı yatırım teorisi* kullanılmıştır. Yaratıcılığın öğelerinden esneklik, analiz, bilgi birikimi, geliştirme ve özgünlük vardır.

Etkinliğin okuma yöntem ve tekniklerini kullanma kazanımında sayılmamasının sebebi uygulamasının *tahmin ederek okuma* yöntemine göre yapılıp yapılmayacağına dair herhangi bir işaretin ve ibarenin olmamasıdır. *Okuma yöntem ve tekniklerini kullanır* kazanımında sayılmayan ancak yöntem ve tekniklerin anıldığı diğer etkinlikler için de bu durum geçerlidir.

Şiir türünün öncesine ve sonrasına ait kurgu yaptırmak öğrenci için alışılmadık bir okuma çalışması olacaktır. Öğrencinin şiir okuma zevki ve şiir yazma becerisi gelişecektir. Ancak kurgusu yaptırılacak şiirin hem öğrencinin seviyesine hem de kurgu yapmaya uygun olması gerekir. Bu açıdan kurgusu yaptırılacak şiirin dikkatle seçilmesi önerilir.

Şekil-32: Evren Yay. : s. 91 (1. etkinlik).

1. Etkinlik Olayın devamı ile ilgili tahminlerinizi yazınız.

Etkinlikte *tahmin ederek okuma* yöntemi kullanılabilir. Yaratıcılığı geliştirme yöntemlerinden *yaratıcı kaslarını esnetme*, *yaratıcı yatırım teorisi* etkinliğin temel yapısını oluşturur. Yaratıcılığın öğelerinden esneklik, analiz, bilgi birikimi, geliştirme ve özgünlük vardır.

Etkinlik öğrenciyi çok yönlü düşünmeye sevk etmesi bakımından yetersiz kalmıştır.

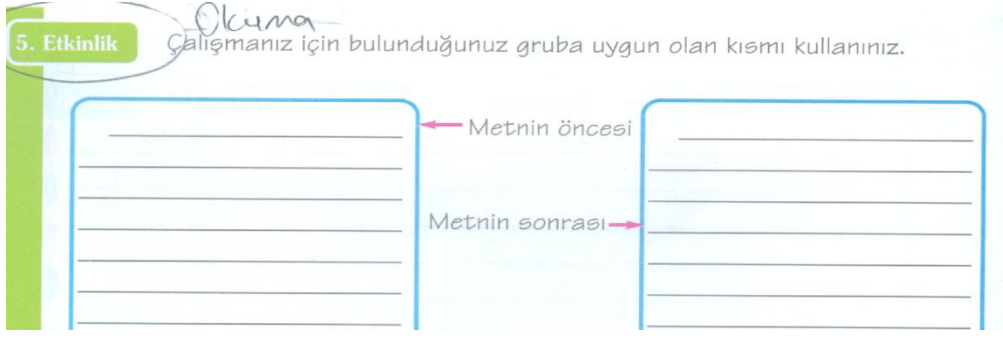
Şekil-33: Evren Yay. : s. 124 (5. etkinlik), **Şekil-34:** s. 146 (5. etkinlik).

5. Etkinlik *Okuma*
Okuduğunuz metnin öncesine ve sonrasına ait kurgu yaparak aşağıya yazınız.

Öncesi ← RODİN'DEN ALDIĞIM DERS → Sonrası

Öncesi

Sonrası

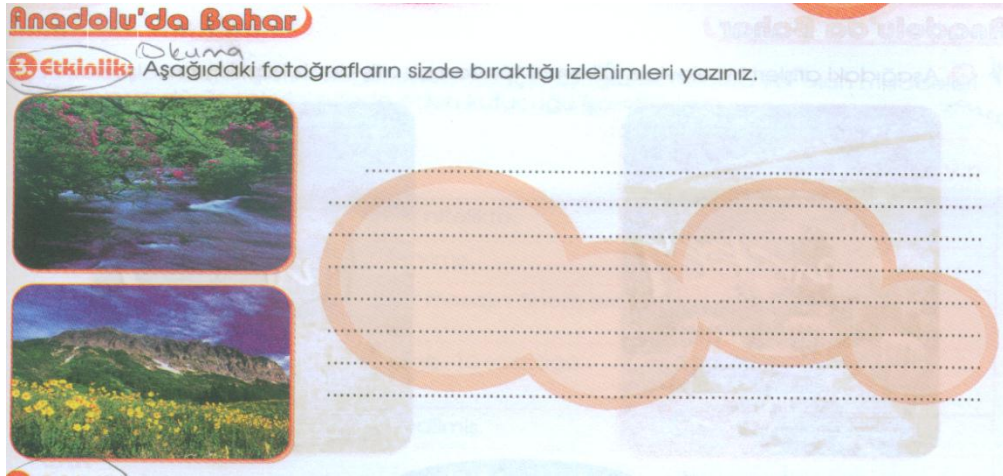
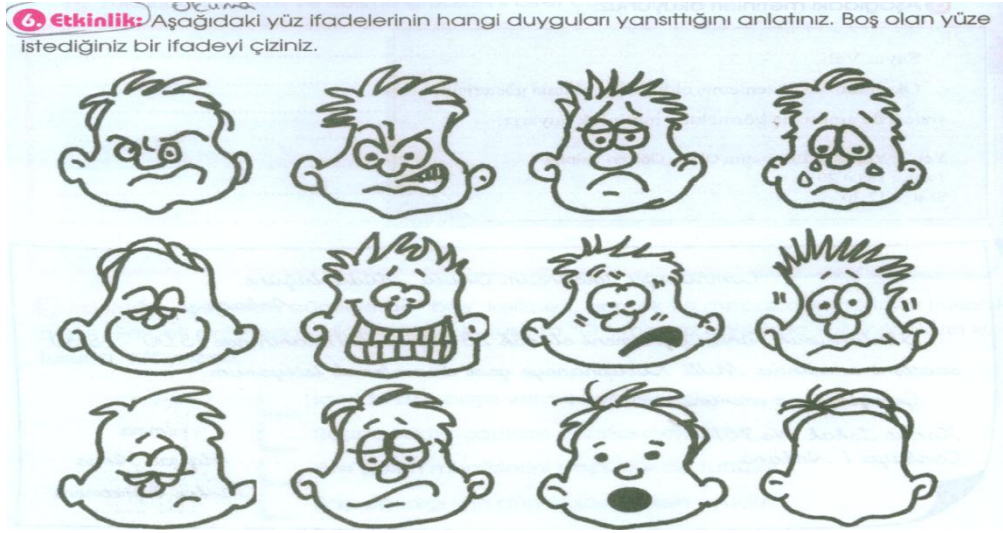

Bu etkinlikler kazanımı birebir uyarlaması olarak hazırlanmıştır. Sayfa 146'daki 5. etkinliğin grup etkinliği olarak uygulanması istenmiştir. İki etkinliğin birbirinden farkı bu küçük ayrıntıdır. Bunun dışında kullanılan yöntem ve tekniklerde diğer etkinliklerden farkı yoktur. Kullanılan yaratıcılığı geliştirme yöntemleri, *yaratıcı yatırım teorisi* ve *yaratıcı kasları esnetme*; bulunan yaratıcılık öğeleri, bilgi birikimi, analiz, esneklik, geliştirme ve özgünlüktür.

- 2.28 Metinle ilgili görsel öğeleri yorumlar.

Şekil-35: MEB Yay. : s. 11 (3. etkinlik), **Şekil-36:** s. 100 (6. etkinlik), **Şekil-37:** s. 123 (3. etkinlik).

MEB yayınlarının kullandığı sayfa 11 ve 123'teki etkinliklerde var olan görsel öğelerin yorumlanması istenmiştir. Sayfa 11'deki üçüncü etkinlikte metne göre yorum ifadesi geçerken sayfa 123'teki üçüncü etkinlikte kişiye göre izlenim ifadesi yer almaktadır. Sayfa 100'deki altıncı etkinlikte verilen yüz ifadelerinin yorumlanması ve onlara bir yenisinin eklenmesi etkinliği kurgulanmıştır. Yapılarında küçük farklar olmakla birlikte içerdikleri yaratıcılık öğeleri ve kullanılan yaratıcılığı geliştirme yöntemleri aynıdır. Öğeler; esneklik, akıcılık, özgünlük ve geliştirmedir. Yaratıcılığı geliştirme yöntemi ise *yaratıcı kasları esnetmedir*.

Etkinlikler salt görselden ziyade görseli oluşturmaya veya görsel parçalarını birleştirmeye ve yorumlamaya yönelik olduğu takdirde öğrenciyi daha çok yaratıcı düşünmeye teşvik edecektir.

Koza Yay. : s. 10 (1. etkinlik), **Şekil-38**: s. 135 (1. etkinlik).

Sayfa 10'daki birinci etkinlik okuma yöntem ve tekniklerini kullanır kazanımını edindirmek için hazırlanan etkinlikler arasında incelenmiştir.

ZERDALI AĞACI Cahit KÜLEBİ

1. etkinlik okuma Aşağıdaki fotoğrafları inceleyiniz. Bu fotoğrafların hangi mevsimlerle ilgili olduğunu düşünüp soruları cevaplayınız.

 <p>Fotoğraftaki yerde olduğunuzu hayal ederek oranın nasıl koktuğunu yazınız.</p> <input type="text"/>	 <p>Su an orada olmak ister miydiniz? Neden?</p> <input type="text"/>
 <p>Fotoğraftaki manzara sizde hangi duyguları uyandırıyor? Neden?</p> <input type="text"/>	 <p>Fotoğrafta görülen teknedesiniz ve yalnızsınız? Neler hissederdiniz?</p> <input type="text"/>
<p>Yılın tüm zamanı tek mevsim olsaydı, bu hangi mevsim olsun isterdiniz? Neden?</p> <input type="text"/>	

Bu etkinlikte verilen görsellerle ilgili bir takım sorular sorularak öğrencinin çok yönlü düşünmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Sorular incelendiğinde nitelikleri bakımından açık uçlu oldukları görülecektir. Bu yüzden yaratıcılığı geliştirme yöntemlerinden *açık uçlu*, *yanıtı bilinmeyen sorular sorma* ve *yaratıcı kasları esnetme* yöntemlerinin kullanıldığı söylenebilir. Etkinliğin bünyesinde esneklik ve özgünlük yaratıcılık öğeleri vardır.

Etkinlikte açık uçlu ve yanıtı bilinmeyen sorulardan sonra neden sorusunun yöneltmesi öğrencide etkinliğin yapılmasına karşı isteksizlik uyandırabilmektedir. Öğrencilere görsellerle ilgili tasvir oyunları oynatılabilir (nesi var?). Görseller oyun kurgulu bir yapıda sunulursa öğrenciler etkinliğe katılımda daha istekli olacaklardır.

Şekil-39: Evren Yay. : s. 113 (5. etkinlik).

Okuma
5. Etkinlik Ders kitabındaki şiirle ilgili görsellerde yer alan maskaları inceleyiniz. Siz de şiirde geçen duyguları yansıtan maskalar çizerek altına hangi duyguları yansıttığını yazınız.

Ders kitabındaki görsellerin yorumlanıp onlara yenilerinin eklenmesi istenmiştir. Kullanılan yaratıcılığı geliştirme yöntemi *yaratıcı kasları esnetmedir*. Yaratıcılığın öğelerinden esneklik, akıcılık, özgünlük ve geliştirme vardır.

Etkinlik öğrencinin psikomotor ve duyuşsal alanlarına hitap etmektedir. Ancak kullanılan *mask* kelimesi dilin kullanımı açısından yanlış öğrenmelere sebep olabilir.

- 2.30 Okuduğu metne farklı başlıklar bulur.

Şekil-40: MEB Yay. : s. 57 (1. etkinlik), Şekil-41: s. 68 (5. etkinlik).

ATATÜRK'TEN ANILAR
1. Etkinlik "Atatürk'ten Anılar" metninde anlatılan her bir anıya kısa ve dikkat çekici bir başlık bulunuz. Bulduğunuz başlıkları arkadaşlarınızla paylaşınız.

1. anı için başlık →

2. anı için başlık →

3. anı için başlık →

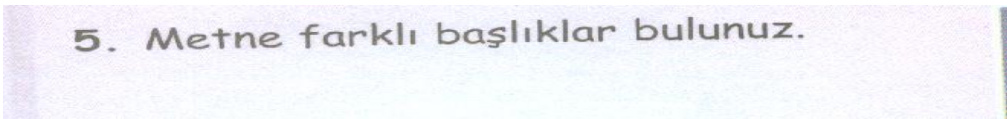
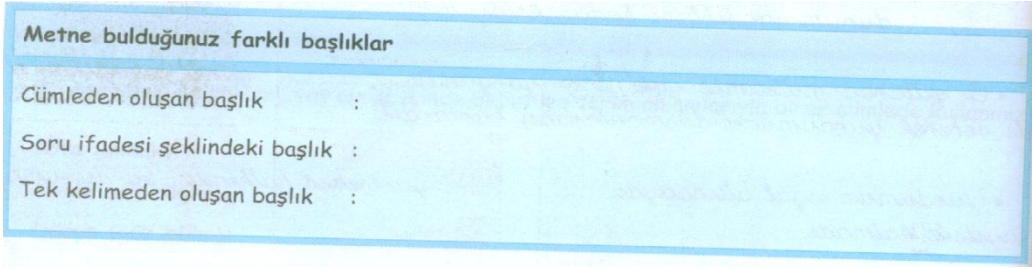
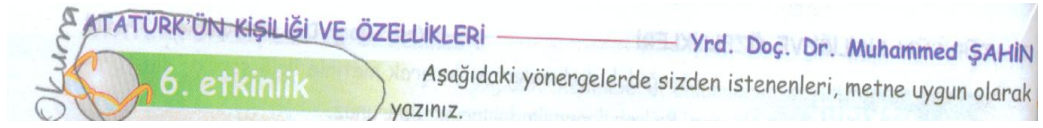
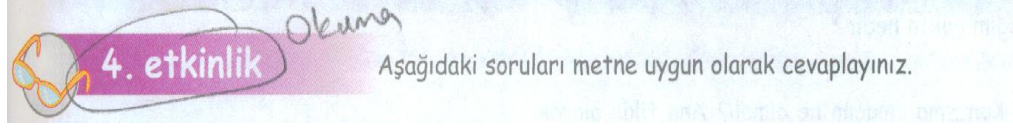
Okuma
5. Etkinlik Okuduğunuz şiir için farklı bir başlık yazınız. Bu başlığı yazma sebebinizi açıklayınız.

Başlığım →

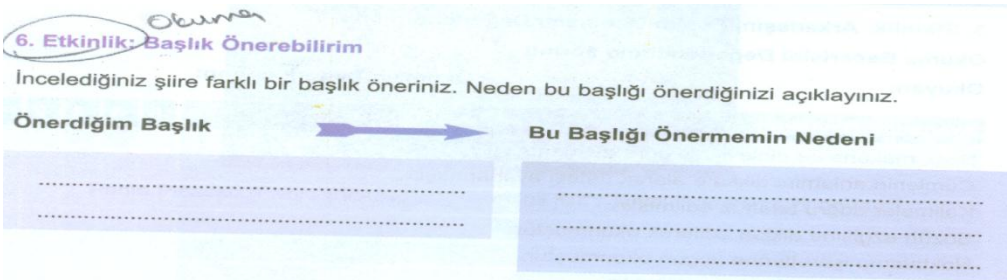
Bu başlığı yazma sebebim →

Şekil-42: Koza Yay. : s. 23 (4. etkinlik), Şekil-43: s. 48 (6. etkinlik), Şekil-44: s. 131 (3. etkinlik).

Şekil-45: Pasifik Yay. : s. 84 (6. etkinlik), Şekil-46: s. 142 (5. etkinlik), Şekil-47: s. 154 (5. etkinlik), Şekil-48: s. 175 (9. etkinlik).

5. Etkinlik: Farklı Ana ve Alt Başlıklar Bulabilirim

Okuma
Okuduğunuz metne farklı ana ve alt başlıklar bulunuz. Neden bu başlıkları uygun gördüğünüzü açıklayınız.

Ana başlık : .....

Bu başlığı önermemin nedeni : .....

1. Alt başlık : .....

Bu başlığı önermemin nedeni : .....

2. Alt başlık : .....

Bu başlığı önermemin nedeni : .....

3. Alt başlık : .....

Bu başlığı önermemin nedeni : .....

4. Alt başlık : .....

Bu başlığı önermemin nedeni : .....

5. Alt başlık : .....

Bu başlığı önermemin nedeni : .....

5. Etkinlik: Farklı Başlıklar Öneribilirim

Okuma
Okuduğunuz metne uygun iki değişik başlık da siz bulunuz. Bu başlıkların neden uygun olduğunu düşündüğünüzü açıklayınız.

1. Başlık:	Neden?
2. Başlık:	Neden?

9. Etkinlik: Metne Başlık Öneribilirim

Okuma
İncelediğiniz metne uygun bir başlık öneriniz. Bu başlığı neden önerdiğinizi açıklayınız.

Önerdiğim başlık: .....

Bu başlığı önermemin nedeni: .....

.....

Şekil-49: Evren Yay. : s. 16 (6. etkinlik), Şekil-50: s. 82 (5. etkinlik).

6. Etkinlik Şiire yeni bir başlık belirleyip yazınız.

_____

5. Etkinlik Metne değişik başlıklar bulunuz.

Tek kelime biçiminde başlık	
Cümle biçiminde başlık	
Soru cümlesi biçiminde başlık	

Okuduğu metne farklı başlıklar bulma kazanımına ilişkin etkinlikler birbirinin aynıdır. Ancak birkaçında küçük farklılıklar vardır: Başlık ve alt başlık bulma, bulunduğu başlığın neden uygun olduğunu söyleme; tek kelime, kelime öbeği ve cümle halinde başlık bulma gibi. Bu etkinliklerin tamamında yaratıcı düşünceyi geliştirme yöntemlerinden *yanal (lateral) düşünme*, *yaratıcı yatırım teorisi* kullanılmıştır. Yaratıcılık öğelerinden ise bilgi birikimi, esneklik, akıcılık ve özgünlük vardır.

Kazanıma ilişkin etkinlikler tekdüze hazırlanmıştır. Öğrenciyi çok yönlü düşünmeye sevk edecek ve farklı bakış açıları geliştirecek nitelikte etkinlikler düzenlenmelidir. Örneğin öğrenci farklı meslek gruplarına mensup olduğunu düşünerek metne başlık bulabilir. Böylece mesleğin hayata bakışı değiştirdiğini öğrenecek; kış mevsimini anlatan bir yazıda bir doktorun hastalıkları düşünebileceğini, bir coğrafyacının akarsuların ve yer şekillerinin kıştan nasıl etkilenebileceğini değerlendireceğini görecektir.

- 4.3 Okuduğu metinde geçen kelime, deyim ve atasözlerini cümle içinde kullanır.

Şekil-51: Koza Yay. : s. 97 (3. etkinlik).

3. etkinlik

Aşağıda, metinde geçen bazı deyimler verilmiştir. Bu deyimlerin anlamlarını, metnin bağlamından hareketle tahmin ederek yazınız. Daha sonra tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

Deyimler	Tahmin ettiğim anlam	Deyimin sözlükteki anlamı
yoldan sapmak		
başa kakmak		
düş kırıklığına uğramak		

Bu deyimlerden birisini seçiniz. Seçtiğiniz deyimden geçtiği bir paragraf yazınız (isterseniz bu deyimle ilgili bir resim yapabilir ya da kısa bir şiir de yazabilirsiniz.).

Metin okunurken geçen deyimler bağlamdan hareketle öğrencilere tahmin ederek okuma yöntemi uygulanabilir. Etkinlikte öğrenciden seçtiği bir deyimle ilgili paragraf yazması veya resim yapması istenmiştir. Paragraf yazacağı deyim seçme şansı verildiği için yaratıcılığın öğelerinden esneklik kullanılmıştır. Esnekliğin yanı sıra akıcılık ve özgünlük vardır. *Yaratıcı kasları esnetme, yanıl (lateral) düşünme* etkinliklerin hazırlanmasında kullanılan yaratıcı düşünmeyi geliştiren yöntemlerdir.

Etkinlikte dikkate değer olan açıklayacağı deyim istediği biçimde kullanma hakkı öğrenciye bırakılmıştır. Bu esneklikte öğrenci sevdiği alana dair çalışmalar yapma şansı elde edecektir.

Pasifik Yay. : s. 165 (2. etkinlik).

Bu etkinlik *Okuma yöntem ve tekniklerini* kullanır kazanımında ayrıntılı olarak incelenmiştir. Söz varlığını zenginleştirme etkinliği olmasıyla birlikte aynı zamanda öğrencilerin yazma çalışmasını yapacakları kelimeleri seçmeleri istendiğinden dolayı işaretleyerek okuma yöntemi kullanılabilir. Böylece öğrenciler hem bir okuma tekniği geliştirecekler hem de bilmedikleri kelimeleri öğreneceklerdir.

Bu etkinlikte yeni öğrenilen kelimelerle ilgili zihin haritası yaratıcılığı geliştirme yönteminin kullanılması öğrenci için daha faydalı olacak ve öğrencinin yazısı için yol gösterici bir nitelik taşıyacaktır.

Tablo 8: Okuma etkinliklerinde yaratıcılığı geliştirme yöntemlerinin kullanım sıklıkları ve oranları

Yaratıcılığı Geliştirme Yöntemleri	Frekans (f)	Oran (%)
Yaratıcı Kişilikleri İnceleme	0	0
Yanal (lateral) Düşünme	22	24,4
Sosyo-dramatik Model Kullanma	3	3,3
İraksak Düşünme	11	12,2
Dokuz Soru ile Yaratıcılık	0	0
Açık Uçlu ve Yanıtı Belli Olmayan Sorular Sorma	6	6,6
Beynin Sağ ve Sol Yarım Kürelerini Birlikte Kullanma	0	0
Yaratıcı Yatırım Teorisi	26	28,8
Balık Kılıcı	0	0
Sinektik	4	4,4
Beyin Fırtınası	0	0
Zihin Haritası	0	0
Yaratıcı Kasları Esnetme	18	20
Toplam	90	100

Altıncı sınıf Türkçe dersi öğrenci çalışma kitaplarında kazanımlara göre yaratıcılığı geliştiren okuma etkinlikleri hazırlanırken kullanılan yaratıcı düşünmeyi geliştiren yöntemlerinde yığılma görülmektedir. Bazı yöntem ve teknikler sıklıkla ve

çok sayıda kullanılırken bazıları hiç kullanılmamıştır. Etkinliklerin çoğunda kazanım ifadeleri birebir kullanılmış, kazanımı ya da kazanımları edindirmek için yaratıcı düşünmeyi geliştiren yöntem ve tekniklerde çeşitliliğe gidilmemiştir.

Türkçe öğretim programında kazanımlara ait etkinlikler hazırlanırken kitaplarda hangi kazanıma yönelik kaç etkinlik bulundurulabileceği ya da bulundurulması gerektiği bildirilmediğinden yayınevleri bu konuda serbest davranmış, farklı kazanımları edindirmeye yönelik farklı sayılarda etkinliğe yer vermişlerdir. Aynı durum yaratıcı düşünceyi geliştiren yöntem ve tekniklerin kullanımı için de geçerlidir. Bu yöntem ve teknikler kazanımlara uygun olarak değil de neredeyse gelişi güzel bir biçimde kullanılmış, gittikçe standartlaşan kazanım-etkinlik çerçevesine bürünmüştür.

Tablo 8'e bakıldığında yığılma görülen yaratıcı düşünceyi geliştirme yöntemleri sırayla; yaratıcı yatırım teorisi, yanal (lateral) düşünme ve yaratıcı kasları esnetmedir. Bu da yaratıcı düşünceyi geliştiren okuma etkinliklerinin hazırlanırken kazanımlara dengeli bir şekilde dağıtılmadığı gibi yaratıcı düşünceyi geliştirme yöntemlerinin de kullanımında bir çeşitlilik olmadığını göstermektedir. Kitaplarda kullanılan etkinliklerin sayıları gerek temel beceriler gerekse dil becerileri bakımından sistemleştirilmelidir. Bunun yanı sıra programda hazırlanacak olan öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinliklere ilişkin birtakım nitelik ölçütleri oluşturulmalıdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde elde edilen bulgulara dayalı olarak araştırmanın problem ve alt problemine ilişkin sonuçlara yer verilmiş ve bu sonuçlarla ilgili önerilerde bulunulmuştur.

Sonuçlar

Yapılan çalışmadan öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinliklerin taranmasıyla elde edilen sonuçlar şöyledir:

- Örnekleme oluşturan kitaplardaki temel dil becerilerine ait kazanımlar için hazırlanmış toplam etkinlik sayısı, Pasifik Yayınları: 284, MEB Yayınları: 229, Evren Yayınları: 224 ve Koza Yayınları: 199'dur.
- Örnekleme oluşturan kitaplardaki okuma becerisinin kazanımlarını edindirmek için hazırlanmış toplam etkinlik sayıları, Pasifik Yay: 99, Koza Yay: 93, Evren Yay:88 ve MEB Yay: 85'tir.
- İncelenen kitaplardaki okuma becerisi etkinlikleri arasında yaratıcı düşünme yeteneğini geliştiren, inceleme ölçütlerine göre tespit edilen yaratıcı düşünceyi geliştiren etkinliklerin sayıları, Pasifik Yay: 19, Evren Yay: 13, Koza Yay: 13 ve MEB Yay: 11'dir.
- Örnekleme oluşturan kitaplardaki okuma etkinliklerinin tüm dil becerisi etkinliklerine oranları değer bakımından Koza Yay: %46,7, Evren Yay: %39,8, MEB Yay: %37,4 ve Pasifik Yay: %34,8'dir. Türkçe öğretim programında bu değerlerin en az %30 olması gerektiği belirtildiği için örneklemdaki tüm yayınlar gerekli oranı sağlamış ve aşmıştır.
- Örnekleme oluşturan öğrenci çalışma kitaplarındaki yaratıcı düşünceyi geliştiren okuma etkinliklerinin tüm okuma etkinliklerine oranları Pasifik Yay: %19,1, Evren Yay:%14,7, Koza Yay: %13,9 ve MEB Yay: %12,9'dur. Türkçe öğretim programında yaratıcı düşüncenin ve diğer temel becerilerin geliştirilmesi amacıyla hazırlanacak dil becerisi kazanımlarının etkinliklerde ne kadar yer verileceği ile ilgili herhangi bir oran ve sayı açıklaması getirilmemiştir.

- 6. sınıf Türkçe dersi öğrenci çalışma kitaplarındaki okuma etkinlikleri yayın farkı olmaksızın, kelime öğretimine yönelik etkinlikler, görsel etkinlikler, görsel okumayı geliştirici hazırlık çalışmaları etkinlikleri ve metni anlamlandırma ve çözümlmeye yönelik etkinlikler olmak üzere üç grup etkinlik türü üzerinden hazırlanmıştır.
- Örnekleme oluşturan öğrenci çalışma kitaplarındaki kelime öğretimine yönelik etkinlikler yayın farkı olmaksızın tahmin etkinlikleri, anahtar kelime etkinlikleri, çağrışım, eşleştirme ve kelimeyi kullanma etkinlikleridir.
- İncelenen öğrenci çalışma kitaplarında kelime etkinlikleri kitaba yerleştirilirken herhangi bir sistemli sıra (basitten karmaşığa, yakından uzağa... vb.) izlenmediği görülmüştür.
- Örnekleme oluşturan öğrenci çalışma kitaplarında metni anlamlandırma ve çözümlmeye yönelik okuma becerisi etkinliklerinde belirgin bir sınıflama olmadığı ayrıca bu etkinliklerde de sistemli bir sıra izlenmediği belirlenmiştir.
- Türkçe öğretim programında; okuma kurallarını uygulama amacına yönelik 5, okuduğu metni anlama ve çözümlleme amacına yönelik 31, okuduğu metni değerlendirme amacına yönelik 2, söz varlığını zenginleştirme amacına yönelik 4, okuma alışkanlığı kazandırma amacına yönelik 9 kazanım olmak üzere toplam 51 okuma becerisi kazanımına yer verilmiştir.
- Türkçe öğretim programındaki 51 okuma becerisi kazanımından yayınevlerince 11 kazanıma ilişkin yaratıcı düşünce yeteneğini geliştiren okuma becerisi etkinliği hazırlanmıştır.
- Örnekleme oluşturan öğrenci çalışma kitapları arasında yaratıcı düşünciyi geliştiren etkinlikler hazırlanırken 8 kazanımla en çok sayıda kazanıma hizmet eden yayın Koza Yayıncılık'tır.
- Örnekleme oluşturan öğrenci çalışma kitaplarında her yayın evinin farklı kazanımlara ilişkin farklı sayılarda yaratıcı düşünciyi geliştiren okuma etkinliğine yer verdiği görülmüştür.

- Örnekleme oluşturan öğrenci çalışma kitaplarında okuma alanı etkinlikleri içinde yayınevlerince en çok etkinliğin hazırlandığı kazanım metni anlama ve çözümleme amacının *Okuduğu metne farklı başlıklar bulur* kazanımıdır. Toplam 11 etkinliğin yer aldığı tespit edilmiştir.
- Örnekleme oluşturan öğrenci çalışma kitaplarında yaratıcı düşünciyi geliştiren okuma etkinliklerinde kazanımlara göre; 1.5. Okuma yöntem ve tekniklerini kullanır: 7 etkinlik, 2.10. Okuduklarındaki örtülü anlamları bulur: 1 etkinlik, 2.14. Metne ilişkin sorular oluşturur: 9 etkinlik, 2.20. Metne ilişkin karşılaştırmalar yapar: 1 etkinlik, 2.21. Kendisini şahıs ve varlık kadrosunun yerine koyarak olayları, duygu, düşünce ve hayalleri yorumlar: 8 etkinlik, 2.22. Metinde ortaya konan sorunlara farklı çözümler üretir: 5 etkinlik, 2.23. Metindeki ipuçlarından hareketle metne yönelik tahminlerde bulunur: 1 etkinlik, 2.24. Metnin öncesi ve/veya sonrasına ait kurgular yapar: 5 etkinlik, 2.30. Okuduğu metne farklı başlıklar bulur: 11 etkinlik, 4.3. Okuduğu metinde geçen kelime, deyim ve atasözlerini cümle içinde kullanır: 2 etkinlik olmak üzere yayınevlerince yaratıcı düşünciyi geliştiren toplam 56 okuma becerisi etkinliğinin hazırlandığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Örnekleme oluşturan öğrenci çalışma kitaplarındaki yaratıcı düşünciyi geliştiren okuma etkinlikleri hazırlandıkları kazanım düzeyinde çoğunlukla birbirini tekrarlar niteliktedir.
- Örnekleme oluşturan öğrenci çalışma kitaplarındaki yaratıcı düşünciyi geliştiren okuma etkinliklerinde bazen tek bir yaratıcılığı geliştirme yöntemi kullanılırken bazı etkinliklerde birden çok yöntem ve tekniğin kullanıldığı görülmüştür.
- Örnekleme oluşturan öğrenci çalışma kitaplarındaki bazı yaratıcı düşünciyi geliştiren okuma etkinlikleri birden fazla kazanıma yönelik hazırlanmış bazıları ise bir kazanım için hazırlanmıştır.
- Örnekleme oluşturan öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinliklerin hazırlanışında ve içeriğinde aranacak 12 farklı yaratıcı düşünciyi geliştirme yöntem ve tekniği vardır.

- Örnekleme oluşturan öğrenci çalışma kitaplarındaki yaratıcı düşüncüyü geliştiren okuma etkinliklerinde 13 farklı yöntemden 7'i kullanılmış, 6'i hiç kullanılmamıştır.
- Örnekleme oluşturan öğrenci çalışma kitaplarındaki yaratıcı düşüncüyü geliştiren okuma etkinliklerinde yöntem ve tekniklerin kullanılma sıklıkları ve oranları şöyledir: Yaratıcı yatırım teorisi 26 kez %28,8 oranla, Yanal (lateral-etraflı) düşünme 22 kez %24,4 oranla, Yaratıcı kasları esnetme 18 kez %20 oranla, Iraksak düşünme 11 kez %12,2 oranla, Sineklik 4 kez %4,4 oranla, Sosyo-dramatik model kullanma 3 kez %3,3 oranla kullanılmıştır. Bazı yöntemler sıklıkla kullanılırken bazı yöntem ve teknikler 6. sınıf Türkçe dersi öğrenci çalışma kitaplarında hiç kullanılmamıştır.

Öneriler

Bu çalışmada elde edilen bulgular yapılan yorumlar ve ulaşılan sonuçlara bağlı olarak şu önerilerde bulunmak mümkündür:

- Türkçe öğretim programındaki temel dil becerilerinden okuma becerisi kazanımları yeniden gözden geçirilmeli, daha önce 6, 7 ve 8. sınıf kazanımı olan bu kazanımlar sınıf seviyelerine göre çocukların zihinsel gelişimleri dikkate alınarak tekrar oluşturulmalıdır.
- Türkçe öğretim programında üst düzey düşünme becerileri ile ilgili bilgi verilmeli, bu becerilere etkinliklerde ne sayıda ya da ne oranda yer verileceği konusunda bilgiler verilerek kitaplardaki etkinlikler daha sistemli hale getirilmelidir.
- Türkçe öğretim programının ve programa bağlı olarak hazırlanmış olan kitaplardaki etkinliklerin uygulayıcısı olan öğretmenlere yapılandırmacı yaklaşımda kullanılan ve Türkçe dersinde kullanılmaya en uygun öğretim yöntem ve teknikleri konusunda, üst düzey düşünme beceri ile ilgili hizmet içi eğitim verilmelidir.
- Öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinlikler kitapların dağıtılacağı bölgeler göz önünde bulundurularak düzenlenmeli, farklı sosyo-ekonomik özelliklere sahip

öğrencilerin faydalanacağı şekilde hazırlanmalıdır. Etkinlikler yakından uzağa ilkesine göre düzenlenmelidir.

- Öğrenci çalışma kitaplarında öğrencilerin zihinsel seviyelerine uygun, öğrencilere yeni şeyler keşfetme hazzı yaşatan, hem eğlenip hem öğrenebilecekleri, birbirinin tekrarı olmayan nitelikli etkinliklere yer verilmelidir.
- Türkçe öğretim programındaki kazanımlar ayrı ayrı incelenerek her kazanım için birden fazla farklı yapıda etkinlik hazırlanmalı, hazırlanan etkinlikler üst düzey düşünme becerilerine dengeli bir şekilde dağıtılmalıdır.
- Öğrenci çalışma kitaplarında yer alan okuma becerisi etkinliklerinde yaratıcı düşünme becerisini geliştirecek öğrenciler tarafından anlaşılması zor görülen kazanımlara daha çok yer verilmeli, kolay etkinlik hazırlanan kazanımlara ilişkin basit yapıda etkinliklerle yetinilmemelidir.
- Öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinliklerin nitelikleri, nicelikleri ve uygulanabilirlikleri konusunda öğretmen ve öğrencilerden çeşitli ölçme ve değerlendirme yöntemleri ile dönütler alınmalıdır. Ayrıca ortaokul disiplinlerinin tamamının genel amacı olan temel beceriler ve yaratıcı düşüncenin gelişimi üzerine bilimsel nitelikli ölçekler hazırlanmalı, bu eğitim kademesi sonucunda disiplinlerin genel amaçlarına ne kadar ulaştığı ölçülmeye çalışılmalıdır.
- Öğrenci çalışma kitaplarında okuma becerisi ve yaratıcılığı geliştiren okuma etkinliklerine yönelik en az birer tane öz değerlendirme ve akran değerlendirme ölçeklerine yer verilmelidir.
- Öğrenci çalışma kitaplarının uygulama rehberi olan öğretmenler etkinlik hazırlama, üretme konusunda teşvik edilmeli; gerek resmi gerek farklı kanallarla internet ve forumlar vasıtası ile etkinlik havuzları oluşturulmalı, kitap yazarları bu paylaşımları göz önünde bulundurarak çalışma kitaplarını oluşturmalıdır.

- Kazanımlara yönelik etkinliklerde bilmece sorma, mani ve tekerleme yazma, beyin fırtınası yapma, zihin haritası oluşturma, beynin sağ ve sol yarım kürelerini bir arada kullanma, afiş hazırlama ve istasyon tekniği gibi çalışmalara yer verilmelidir.
- Öğretmenler öğrenci çalışma kitaplarında verilen etkinliklerin gerekli kazanımlarla uyumluluğuna dikkat etmeli, öğretmen kılavuz kitaplarından faydalanmalı, etkinliklerde eksik ya da hatalı gördüğü yeri değiştirmeli, etkinlikleri sınıf ortamına ve öğrenci sayısına göre uyarlamalıdır.
- Sınıf ortamı çağın ve programın gereklerine uygun öğrenciyi merkeze alır nitelikte oluşturulmalı, etkinlikler alternatifli bir şekilde sunulmalı, öğretmenler ve öğrenciler ilgi ve ihtiyaçlar doğrultusunda etkinliği seçebilmelidir.
- Öğrenci çalışma kitaplarındaki okuma becerisi kazanımlarına ilişkin etkinliklerin amacına uygun olarak kullanılabilmesi için okuma metinleri öğrenci seviyesine uygun, öğrencinin hayal ve düşünce dünyasını geliştiren, nitelikli metinler olmalıdır. Bu metinlerden hareketle söz varlığını zenginleştirme etkinliklerine ilginç, eğlenceli, farklı oyun kurgulu etkinlikler eklenmelidir.
- Kelime öğretimini amaçlayan etkinliklerde ilk olarak sözlük kullanmak yerine metnin bağlamından hareket edilmeli, tahmin etkinlikleri ve yaratıcılığı geliştiren zihin haritası oluşturma yöntemi ile öğrencilere öğrendikleri kelimeleri kullanabilecekleri alanlar edindirilmelidir.
- Öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinlik sayıları azaltılmalı fakat etkinlikler daha nitelikli ve kurgulu hale getirilmelidir. Ayrıca Türkçe öğretim programında yer alan konuların süresi, önerilen etkinlikleri uygulama süresi ile uyumlu olmalı ve öğretmenlerin konuları yetiştirme kaygısı taşımaları önlenmelidir.
- Öğrenciler hiçbir şekilde yaratıcı düşüncüyü kısıtlayan, engelleyen, önleyen davranışlar; belirli kalıplar çerçevesinde düşünme beklentisi, çalışma süresinin ve kitapta etkinliğe ayrılan bölümün bağlayıcılığı gibi etkilerle karşılaşmamalıdır. Yaratıcılığı engelleyici faktörler gerek ailede gerek okulda

en aza indirilmeye çalışılmalı, öğrencilerin sıra dışı ve imkânsız gibi görünen fikirleri küçümsenmemeli, bu fikirlerle alay edilmemelidir.

- Öğretmenler çalışma kitaplarındaki etkinliklerin sınıf içinde yapılması konusunda hassasiyet göstermeli, nasıl yapıldığını, yapılıp yapılmadığını kontrol etmeli; yapılan etkinliklerin gönüllülük ve teşvik yoluyla sınıfta paylaşılmasını sağlamalıdır.
- Öğrencilerin edindikleri bilgiler günlük hayatlarına uygun ve kullanabilecekleri nitelikte olmalıdır. Bu nedenle etkinliklerde ve metinlerde günlük sorunlar daha fazla yer bulmalıdır.
- Yaratıcı düşünceyi geliştiren okuma becerine yönelik etkinliklerin değerlendirilirken daha çok süreç ve performans ağırlıklı değerlendirilmesi gerekmektedir.
- Görsel okumayla ilişkili etkinliklerde ve hazırlık çalışmalarında dikkat çekme ve merak uyandırma gibi faaliyetlere yönelik etkinliklerin daha fazla yer alması konuya giriş açısından daha yararlı olacaktır.
- Bu çalışma öğrenci çalışma kitaplarındaki okuma becerisi etkinliklerinin yaratıcılığı geliştirme yöntem ve tekniklerinin kullanımına ve okuma kazanımlarına dağılımları üzerine yapılmış, Ülkemizin farklı bölgelerinde okutulan 4 farklı yayınevini öğrenci çalışma kitapları üzerinden yürütülmüştür. Bundan sonraki yapılacak araştırmalarda Türkçe dersi etkinliklerinin farklı sosyo-ekonomik düzeylerden gelen öğrencilerin yaratıcı düşünme becerileri üzerindeki etkisi, etkinliklerin farklı başarı düzeyindeki öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerine etkisi, Türkçe dersi dışında Sosyal Bilgiler, Fen ve Teknoloji gibi disiplinlerde etkinliklerin yaratıcı düşünmeye etkisi incelenebilir. Yaratıcılığı geliştiren Türkçe dersi temel dil becerisi etkinlikleri geliştirilebilir. Yaratıcı düşünmenin gelişimini takip edebilecek ve öğretim sonunda ulaşılan seviyeyi ölçebilecek yaratıcı düşünme testleri ve ölçekleri hazırlanabilir.

KAYNAKÇA

- Akyol, Hayati (2006). **Yeni Programa Uygun Türkçe Öğretim Yöntemleri**. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Arık, A. (1990) **Yaratıcılık**, Ankara, Kültür Bakanlığı.
- Ataman, A. (Ed.). (1993). **Eğitim Sürecinde Yaratıcılık, Yaratıcılık ve Eğitim**. Türk Eğitim Derneği XVII. Eğitim Toplantısı. Ankara: Şafak Mat.
- Aytaş, G. (2005) **Okuma Eğitimi**. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi. 3 (4).
- Doğan, N.-Demirel, Ö. (ed). (2005).**Eğitimde Yeni Yönelimler**. (2.Baskı). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Dökmen, Ü. (2000). **Yarına Kim Kalacak? Evrenle Uyumlaşma Sürecinde Var Olmak Gelişmek Uzlaşmak**. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Ercan, D. (2003). **Yaratıcılık ve Matematik Başarısına Etkisi**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, D.E.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Erdem, İ. (2007). **İlköğretim II. Kademedeki Dil Bilgisi Öğretiminin Sorunları Üzerine Bir Araştırma**. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Erginer, E. (2000). **Öğretimi Planlama, Uygulama ve Değerlendirme**. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ersoy, E.-Başer, N. (2009). **İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Yaratıcı Düşünme Düzeyleri**. Uluslar Arası Sosyal Araştırmalar Dergisi. Sayı:2/9. s. 128–137.
- Gülyüz, H. (2001). **Eğitim Programlarının Dili ve Yaratıcı Öğrenme**. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Gürsoy, F. (2001).**Çocukta Yaratıcılığın Gelişimi Anaokulu/ Anasınıfı Öğretmeni El Kitabı**. İstanbul: Ya-Pa Yayıncılık.
- Gönen, M. ;Uzmen, S. ;Akçin, N. ve Özdemir, N. (1987). **Anaokuluna Giden 5-6Yaş Çocuklarında Yaratıcı Düşüncenin incelenmesi**. Eğitim ve Bilim. Sayı:64.s. 64–71.

- İtmeç, Fidan (2008). **İlköğretim Altıncı Sınıf Türkçe Dersi Öğretim Programı Dil Bilgisi Öğrenme Alanının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- İzğören, A. Ş. (1999). **İş Yaşamında 100 Kanguru. Yönetim, Liderlik ve İş Yaşamı.** Ankara: Academyplus Yayınları.
- Kale, N. (1993). **Üç düşünsel yeti: Eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, problem çözme,** Yaşadıkça Eğitim, 28.
- Kapar, Kuvanç, E. B. (2008). **Yaratıcı Yazma Tekniklerinin Öğrencilerin Türkçe Dersine İlişkin Tutumlarına ve Türkçe Dersindeki Başarılarına Etkisi.** Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Kaplan, P. (1990). **Educational Psychology for Tomorrows Teacher.** New York: West Publishing Compani.
- Kapulu Ahmet, Dedeoğlu Okuyucu Süheyla, Kaplan Şükran, Karaca Aliyar (2010). **İlköğretim Türkçe 6 Öğrenci Çalışma Kitabı,** Ankara: Koza Yayıncılık.
- Karabıyık Fatma (2011). **İlköğretim Türkçe 6 Öğrenci Çalışma Kitabı,** Ankara: Evren Yayıncılık.
- Karasar, Niyazi (2007). **Bilimsel Araştırma Yöntemi.** Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kırıçoğlu, O. T. (2002). **Sanatta Eğitim. Görmek Öğrenmek Yaratmak.** Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Komisyon (2011). **İlköğretim Türkçe 6 Öğrenci Çalışma Kitabı.** Ankara: MEB Yayınları.
- Küçük, S, (2007). **Yazılı Anlatım ve Yaratıcılık.** Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yayınları.
- MEB. (2006). **İlköğretim Türkçe Dersi (6,7,8. sınıflar) Öğretim Programı.** Ankara: MEB Yayınları.
- Oğuzkan, Ş. ; Demirel, Ö. ; Tür, G. (1999). **Okul Öncesinde Yaratıcı Çocuk Etkinlikleri.** İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

- Ökten, İ. (2005). **İlköğretim Birinci Kademe Öğrencilerinin Resim-İş Derslerindeki Yaratıcılık Düzeylerinin İncelenmesi ve Bu Öğrencilere Uygulanabilecek Yaratıcı Etkinlikler.** Yayınlanmamış Tezsiz Yüksek Lisans Projesi, D.E.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir.
- Özbay, M. (2006). **Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri II.** Ankara: Öncü Kitap.
- Özden, Y. (1997). **Eğitimde Yeni Değerler.** Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Özden, Y. (2003- 2005). **Öğrenme ve Öğretme.** Ankara: PegemA Yayınları.
- Öztürk, E. (2007). **İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Yaratıcı Yazma Becerilerinin Değerlendirilmesi.** Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Öztürk, Ş. (2004). **Eğitimde Yaratıcı Düşünme.** Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. Sayı: 18. s. 77-84.
- Palamut, İ. (2008). **Hikâye Okumanın İlköğretim Öğrencilerinin Yaratıcılık Düzeylerin ve Akademik Başarılarına Etkisi.** Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Rıza, E. T. (2004). **Yaratıcılığı Geliştirme Teknikleri.** (3.Baskı). İzmir: Birleşik Mat.
- Saban, A. (2004). **Öğrenme Öğretme Süreci.** (3.Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Samurçay, N. (1983). **Zekâ ve Yaratıcılık.** Eğitim ve Bilim. Cilt: 8, sayı: 45, s.4-12.
- San, İ. (1985). **Sanat ve Eğitim.** Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- San, İ. (2002). **Sanatta Yaratıcılık, Oyun, Drama.** Yaratıcı Drama 1985-1995:Yazılar.(Ed: H. Ömer Adıgüzel). Ankara: Naturel Yayınevi s. 128-155.
- Sever, S. (1997-2004). **Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme.** (1. ve 4. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sungur, N. (1997). **Yaratıcı Düşünce.** İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Sünbül, A. M. (2005). **Öğretmenin Dünyası.** Ankara: Micro Basım-Yayım-Dağıtım.

- Tonyalı, E. (2010). **Yaratıcı yazma uygulamalarının ilköğretim altıncı sınıf öğrencilerinin yazma becerilerine etkisi.** Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Torrance E. P. (1962). **Guiding Creative Talent.** New York: PrenticeHall, Inc.
- Tuğrul, B. (2000). **Öğrenme ve Öğretme Sürecinde Nasıl Daha Yaratıcı Olabiliriz?** Türkiye 2. Drama Liderleri Buluşması ve Ulusal Drama Semineri, Dramaya Çok Yönlü Bakış. Ankara: Fersa Matbaası.
- Türk Dil Kurumu (1999). **Türkçe Sözlük.** Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Ülgen, G. (1997). **Eğitim Psikolojisi.** Ankara: Alkım Yayınevi.
- Üstündağ, T. (2003). **Yaratıcılığa Yolculuk.**(2.Baskı). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Yangın Banu, Sakman Sevinç (2010). **İlköğretim Türkçe 6 Öğrenci Çalışma Kitabı,** Ankara: Pasifik yayınları.
- Yıldırım, R. (2003) . **Yaratıcılık ve Yenilik.** (4.Basım). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Yontar, A. (1993). **İnsanda Yaratıcılığın Gelişimi.** Yaratıcılık ve Eğitim / Türk Eğitim Derneği XVII. Eğitim Toplantısı 25-26 Kasım1993.(Ed: Ataman, A.).Ankara: TED Eğitim Dizisi no:17

EKLER - Etkinlik Örnekleri

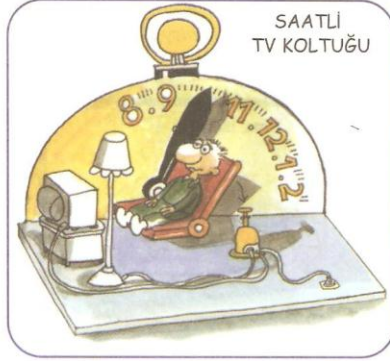
EK - 1.

(EK-1)
ÇOCUKLAR DOĞUŞTAN BİLİM ADAMIDIR Zuhal ÖZER

6. etkinlik

Yazma

Haydi çocuklar iş başına! İçinizdeki bilim adamını ortaya çıkarmanın tam zamanı... Aşağıda günlük hayatımızı kolaylaştırmaya yarayacak buluşlara ait karikatürler görüyorsunuz.

Siz de bunlara benzer buluşlara imza atmak istemez misiniz? Buluşunuzu tanıtıcı bir yazı yazmak ve resimlemek için otuz dakikanız var.

Blank space for drawing and writing.

EK - 2.

SÜPERMEN İSTANBUL'A DÜŞTÜ

Ek-2

Muzaffer İZGÜ

5. etkinlik

Yazma

“Bulut, deniz, ağaç, balık” varlıklarından birini seçiniz. Onunla “çevre kirliliği” konusunda konuştuğunuzu varsayınız. Konuşmalarınızı diyalog hâlinde yazınız. Yazınızı, seçtiğiniz varlığın resmini çizerek destekleyiniz.

EK - 3.

İletişim

ELİS

5. Etkinlik: Eş ya da Yakın Anlamlılarını Biliyorum

Aşağıdaki kelimelerin eş ya da yakın anlamlılarını yazınız.

çekişme: .....
fena: .....
öç: .....
kızgınlık: .....
özen: .....
sökük: .....
üzgün: .....

METNİ ÇÖZÜMLEYELİM

6. Etkinlik: Kendi Okumamı Değerlendirebilirim Okuma Becerisini Değerlendirme Formu

Okuyan:

Okumayı Değerlendiren:

Aranacak Özellikler	5	4	3	2	1
Sesimi mekâna ve dinleyiciye göre ayarladım.					
Cümlelerin anlamını dikkate alarak nefesimi ayarladım.					
Kelimeleri doğru telaffuz ettim.					
Sözün ezgisine dikkat ederek okudum.					
Noktalama işaretlerine uygun okudum.					
Akıcı bir şekilde okudum.					

GÜL HANIM'IN ANNESİ (Memduh Şevket ESENDAL)

SÖZ VARLIĞIMIZI ZENGİNLEŞTİRELİM

1. Etkinlik: Kelimeleri Cümle İçinde Kullanabilirim

Aşağıdaki kelime ve kelime grupları "Gül Hanım'ın Annesi" başlıklı metinden alınmıştır. Boş bırakılan satırlara, bunları günlük yaşamdaki anlamlarını dikkate alarak kullanacağınız cümlelerinizi yazınız.

matmazel:.....

latife:.....

balık yağı:.....

müteessir:.....

arsız:.....

sofa:.....

2. Etkinlik: Yeni Öğrendiğim Kelimeleri ve Kelime Gruplarını Kullanabilirim

Anlamını yeni öğrendiğiniz kelime ya da kelime gruplarından istediğiniz üç tanesini seçiniz. Bunları kullanarak kısa bir metin yazınız.

Ek:5

RODİN'DEN ALDIĞIM DERS

1. Etkinlik

Okuma
Metnin içeriği ile ilgili tahmininizi yazınız.

BENCE METNİN İÇERİĞİ

Handwritten lines for writing the prediction of the text's content.

2. Etkinlik

Aşağıda verilen kelimelerin anlamını sözlükten araştırarak yazınız. Bu kelimeleri birer cümlede kullanınız.

KELİME	SÖZLÜK ANLAMI
eda	
veda	
etüt	
zahmet	

CÜMLELERİM

Handwritten lines for writing sentences using the words.

Ek: 6

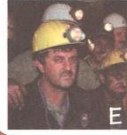
YATAN

1. Etkinlik

Aşağıda yer alan resimleri inceleyiniz. Resimlerin yanında bulunan yer adlarıyla resimleri, şiiirdeki ip uçlarından hareketle eşleştiriniz. Resimlerin köşelerinde bulunan harfleri şehir isimlerinin başındaki yay araçların içine yazınız.

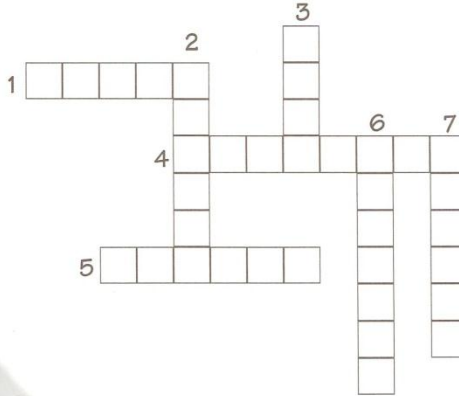
BENİM EŞİM HANGİSİ?

- ( ) Zonguldak
 ( ) Ceylânınar
 ( ) Antalya
 ( ) Sivas
 ( ) Edirne
 ( ) Gümüşhane
 ( ) Rize
 ( ) Kelkit

2. Etkinlik

Aşağıdaki bulmacayı çözünüz.

1. Verimli olmayan, bitki yetiştirilmeye elverişli olmayan.

2. Tapılacak ya da yolunda can verilecek derecede sevilen.

3. Kimi eşya üzerinde dalgaların gibi görünen parlak çizgiler.

4. Gülümseme.

5. Güneş ve Ay dışında gökyüzünde görülen ışıklı gök cisimlerinden her biri.

6. Üzerinde bir kişinin namaz kılabilceği büyüklükte halı, kilim ya da kumaş yaygı.

7. Müezzinin çıkıp ezan okuduğu, bir ya da birkaç şerefeli, çoğunlukla taştan, yüksek ve ince yapı.

EK:7

SEYGI AĞACI

1. Etkinlik

Aşağıda verilen kelime ve kelime gruplarının anlamlarını metnin bağlamından hareketle tahmin ederek yazınız.

uçsuz bucaksız	
barınmak	
ışın	
zavallı	
kendinden geçmek	
esirgemek	

2. Etkinlik

Dinlene
Dinlediğiniz metnin başlığı ile içeriği arasındaki ilişkiyi sorgulayarak düşüncelerinizi ve metne uygun bulduğunuz başlıkları yazınız.

Dinlediğiniz metnin başlığı, içeriğine uygun mudur? Niçin?

_____

Siz, bu metne yeni başlıklar bulunuz.

Tek kelimededen oluşan başlık: _____

Soru ifadesi biçiminde başlık: _____

Cümle biçiminde başlık : _____

EK - 8.

Ek: 8

3. Etkinlik

Aşağıdaki kelime ve kelime gruplarının anlamını metnin bağlamından hareketle tahmin ederek yazınız. Tahmininizi sözlükteki açıklamasıyla karşılaştırınız.

halk bilimi	
milî kültür	
musiki	
hürmet	
halk sanatı	
medeniyet	
uygarlık	
çalgı	
nağme	
istikamet	
ehemmiyet	
kiymet	
müsamere	

EL: 9

3. Etkinlik

a. Okuduğunuz metinde "tabure" kelimesinin geğtiği cümleyi bulunuz. Bu kelimenin yerine, oturmak için kullanılan başka bir eşyanın adını kullanarak cümleyi tekrar yazınız.

_____

_____

b. Cümlelerde oluşan anlam farklılıklarını yazınız.

_____

_____

4. Etkinlik

Okuduğunuz metnin konusunu, ana fikrini ve yardımcı fikirleri yazınız.

Konusu: _____

Ana fikir: _____

Yardımcı fikirler: _____

5. Etkinlik

Okuduğunuz metindeki olayı özetleyerek aşağıya yazınız.

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

ÇOCUK KİTAPLIĞINDA SABAH TARTIŞMASI

1. Yazar, hangi metinde metnin şahıs kadrosunda yer almaktadır?

.....

2. Yazar, hangi metinde olayları dışarıdan gözlemleyerek anlatıyor?

.....

3. Hikâyenin birinci kişi ağzından anlatıldığı metin hangisidir?

.....

4. Hikâyenin üçüncü kişi ağzından anlatıldığı metin hangisidir?

.....

4. Etkinlik:

a. Aşağıdaki metni okuyunuz. Yazımı yanlış olan kelimeleri belirleyiniz.

ORMAN YANGINLARI

Bozlara girerken yamaçta ak sakallı birisi çift sürüyordu. Selam verdim. Selam aldı. Yol arkadaşımın dostuymuş. Bizi yanına çağırdı.

Çif süren adamın adı Memed.

Mışık,

"Beğ, gazata yazanlardan" dedi.

"Hoş gelmişin," dedi Memed Ağa.

"Hoş bulduk." dedim.

Çiffi bıraktı.

"Yürün, eve gidelim."

Eve geldik.

"Bu tarla yangın tarlası mıydı Memed Ağa?"

"Yangın tarlası..."

YAŞAR KEMAL

b. Belirlediğiniz kelimeleri doğru şekilleriyle birlikte ilgili yerlere yazınız.

Standart Türkçeyle Yazılmayan Kelimeler

Standart Türkçeyle İfadesi

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

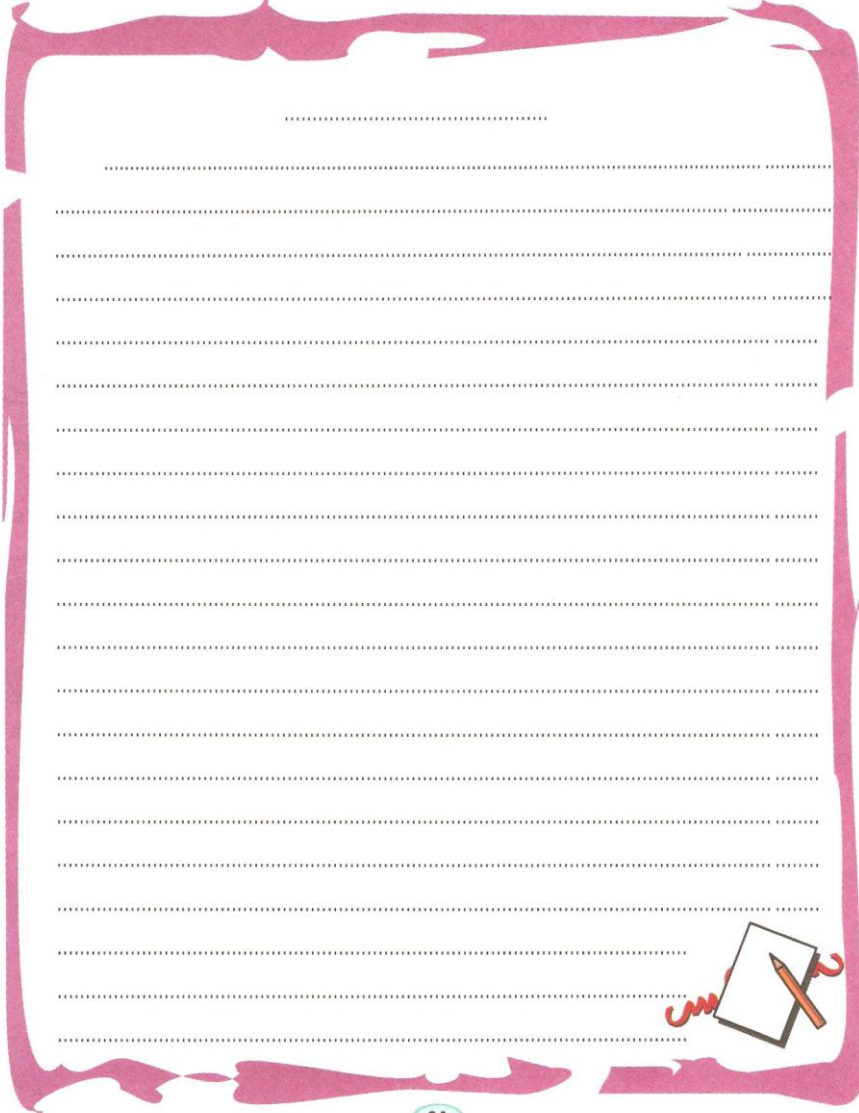
.....

EK - 11.

EK 11

ANADOLU

4. Etkinlik ^{karma} Ülkemize yeni gelmiş ve ülkemizi tanımak isteyen bir insana ülkemizi tanıtığınızı düşününüz. Dinlediğiniz şarkı ve şiirden, incelediğiniz 3. etkinliğin görsellerinden ve daha önceki bilgilerinizden faydalanarak deneme türünde bir yazı yazınız.

EK - 12.

Ek 12

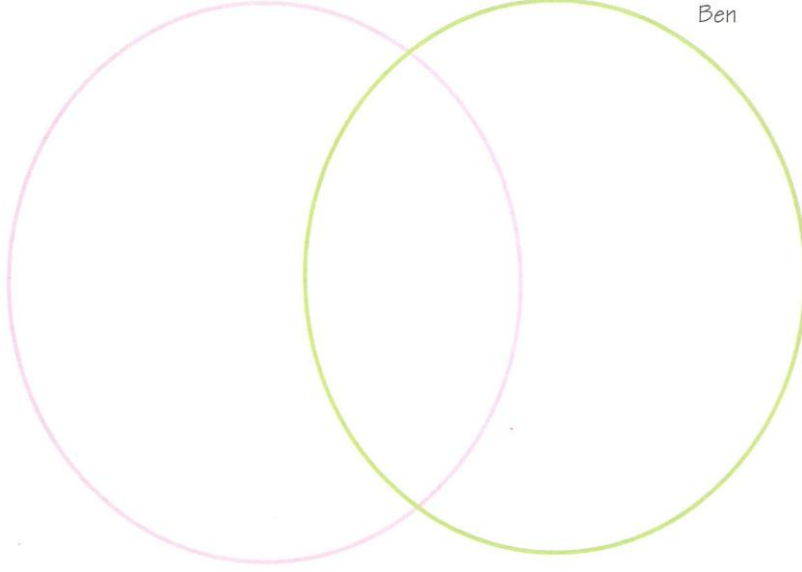
5. Etkinlik

Bir zamanlar o da çocuktuk benim gibi gelecekte ben de olabilirim onun gibi.

Aşağıdaki şemaya bir zamanlar çocuk olan Mustafa Kemal Atatürk ile sizin ortak ve farklı özelliklerinizi yazınız.

Mustafa Kemal Atatürk

Ben

ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ	DERECELER		
	Evet	Bazen	Hayır
Konuşmamda dikkati dağıtacak ayrıntılara girmedim.			
Olayları ve bilgileri sıraya koyarak anlattım.			
Konuşmam sırasında sesimi doğru kullandım.			
Konuşmam sırasında beden dilimi kullandım.			
Konuşmamı, güdümlü konuşma tekniğine uygun olarak yaptım.			

41